

151

22

11

ՀԻ

ԱՅՈՒՂԱՆՆԵՍ Ե 1961 թ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿ

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն

ԲԱՐՈՅՈՒՄԻ ՌԵՍԵՑՆԱ,

...դրամային փոխանակումը և շահաբաժանի պատճառներով...

ԳՐԵՆՑ

ՅՈՎԱՆՆԵՍ ՅԷՐ-ԱՐՐԱՅԱՄԱՆ

Բարեկամ և զիջք,
Ստեփան, բայց ընտիրք:
Գրե՛ք, Արե՛ղ, Այլ-ճե՛ռ:

ԵՐԿՐՈՐԻ ՏՊԵՂԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԵՂԵՆ ՅՈՎԱՆՆԵՍԻ ՅԷՐ-ԱՐՐԱՅԱՄԱՆ

1770-ՌՅՈՒ

4000

2539

491.99-86
S-37

Photocopy of original

ՊԵՏԻՆԻԱԿԱՆ

ՄԱՌԻՍԿԱՆ 1861 թ.

Ը Ն Թ Ե Ր Յ Ա Ր Ա Ն

ԻՆՏԵՆՍԻՎՆԵ ՌԻՍՏՐԱՆՑ

ԸՋԳԵՅԻՆ ԳԻՏԵԼԵԱՑ ԵՒ ԶՈՒՆԻՏԱԿԱՆ ՊԵՏԱՌԻԹԵԱՆՑ

Գ Ի Ե Ը Ց

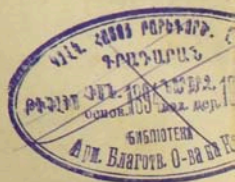
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՅԵՐ-ԱՐՐԱՀԱՍԵԱՆ

Բարեկամ և զիբ,
Սակա՛ր լայն ընտիրք!

Գ. Ա. ԱՅԳԱԶԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՂԻ ՏՊԵՐԳՐՈՒԹԻՒՆ

II
85551 A

ՌՈՍՏՈՎ (ԳՐԻ ԳԻՐԱՅ)

ՏՊԵՐԵՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԻ ՅԵՐ-ԱՐՐԱՀԱՍԵԱՆ

1880-ՌՅԻԹ

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ИЗДАНИЕ ПЕРВОЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ: ВЪЗДЪЛЖЕНОЕ ПЕЧАТЕНІЕ

1879

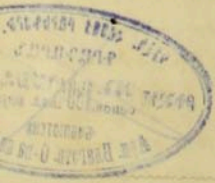
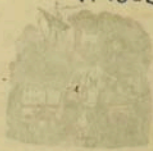
ВЪЗДЪЛЖЕНОЕ ПЕЧАТЕНІЕ

Издатель: *[illegible]*

Въздѣлжатель: *[illegible]*

Въздѣлжатель: *[illegible]*

A $\frac{\pi}{13228}$

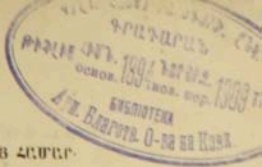

Дозволено Цензурою. С.-Петербургъ, 19-го Юня 1879 года.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

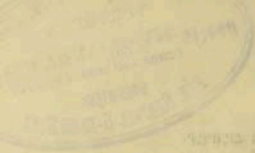
ԱՅՍ ԸՆԹԵՐՅԱՐԵՆԻ խմբագրութեան ժամանակ պէտք եղած ինչ չափ աշխատեցինք այնպիսի նիւթեր ղնել մէջը՝ որ տղայք մի և նոյն միջոցին կարողանան թէ բարոյական խրատներ ու ազգային պատմութիւններ սովորելու և թէ ուս թարգմանութեան վարժելու :

Նիւթերն ընտրած ու թարգմանած ենք զխաւորագէտ Պատւաստի „Книга для чтения“, Բարոն Աորճի „Нашъ другъ“ և Սիմեոնովի „Даръ слова“ դասագրքերէն, այլև քաղած ենք մեր ազգային պատմութեան զեղեցիկ կտորներէն, Աշխղեան Վարդիէլ սրբազան արքեպիսկոպոսի թարգմանած Վախովի առակներէն, Եմբրոսիոս վարդապետի ընտիր ընթերցարանէն և Վազմավէպ անունով ուսումնական ամսագրոյ այլևայլ տետրակներէն :

Յոյս ունիմք որ այսպիսի ընտիր գրքերու՝ ընտրելագոյն նիւթերէն՝ տղայք, մանաւանդ իրենց հասկընալի լեզուովը, մեծ դիւրութեամբ պիտի կարողանան իրենց մտքը մշակել, բարբը մաքրել, հոգին ազնուացրնել և առաքինութեան ու ազգասիրութեան կրակը իրենց սրտին մէջ վառ պահել :

Իսայ թէ որքան յաջողած ենք նաև մեր այս ձեռնարկութեան մէջ, ժամանակն ինքնին որոշեց՝ այս էջերոյդ պատկերազարդ քաղաքն-Նէտն իտեղոյն-Նէտմէջը. ինչ կը մնայ միայն այս ասել, որ այս դասագրքին վերայ՝ խղճմանբաւոր վարժապետի ձեռքով սովորող աշակերտը, անտարակոյս ազգային հոգի կ'ստանայ և բարի վարուց տէր կ'լինի :

Das erste ist die...
das zweite ist die...
das dritte ist die...

Das vierte ist die...
das fünfte ist die...
das sechste ist die...

Das siebte ist die...
das achte ist die...
das neunte ist die...

Das zehnte ist die...
das elfte ist die...
das zwölfte ist die...

ԼԵՒ ԸՇԼԿԵՐՏՈՂ, կասէ Պատուածն, հետագայ յատկութիւնները կունենայ, այսինքն՝

Ե. Նա կսիրէ իւր մայրենի լեզուն. ուստի և

Բ. Սաշխատի սովորել անսխալ և համարձակ խօսելու և գրելու իւր ազգային լեզուովը: Ե, յս մասին, նա

Գ. Սեճ ուշադրութիւն կդարձնէ թէ ի՞նչպէս կխօսին չափահաս ու կիրթ մարդիկը, և մտադրութեամբ կկարգայ այն ամենը՝ ինչ որ իւր գրքին մէջ գրուած է:

Դ. Սաշխատի առանձին ու հիմնաւոր կերպով մտածել ու սեպհականնել իրեն այն բոլոր կարգացածը և նոցա միջի գիտելքն ու մտքի դարձուածները. որով մայրենի լեզուովը գրուած են, և

Ե. Գասարանին մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն կանէ որ վարժապետի ասած ու իրեն չհասկացած խօսքերը նորէն հարցանէ. վարժապետի բացատրած բառերը կը գրէ իւր տետրակին մէջ, որ մտքէն չեւէնէ. և միշտ մտադրութեամբ կպատրաստէ իրեն տրուած դասերը:

Ե, յպէս կլինի ահա այն աշակերտին յատկութիւնը, որ կուղենայ սովորել իւր մայրենի լեզուն:

Աւրեմն, պատանի բարեկամդ իմ. թէ որ դուն սեպհականես քեզի այս յատկութիւնները, գիտցած եղիւր որ լեզուիդ զխտութիւնը շատ զխպուածներու մէջ կօզնէ քեզի: Բայց եթէ դու նաև ուրիշ սովորելու առարկաներուդ մէջ լինիս նոյնպէս ուշադիր և ջանասէր, այն ժամանակը կմեծնաս յուրախտութիւն վարժապետներուդ և ծնողացդ, և ժամանակով բարեկիրթ ու օգտակար մարդ կլինիս:

1. The first of the two specimens is a small, dark, rounded object, possibly a seed or a small fruit, with a smooth surface and a slightly flattened shape. It is shown in a side view, highlighting its curved profile.

2. The second specimen is a larger, more elongated object, possibly a seed or a small fruit, with a more irregular shape and a slightly textured surface. It is shown in a side view, highlighting its elongated form.

3. The third specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

4. The fourth specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

5. The fifth specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

6. The sixth specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

7. The seventh specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

8. The eighth specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

9. The ninth specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

10. The tenth specimen is a small, dark, rounded object, similar in shape to the first specimen, but with a slightly different texture and a more pronounced curve. It is shown in a side view.

Յ Ա Ն Կ Ի Ե Ի Թ Ա Յ .

Ուսումնական աշխատանք	1
Մարտի և ՔՃԻ	3
Աստուած և նորս պատուհանները	4
Համայնակի բաժանմանը ու գործերը	7
Մարտ	9
Ա. Աստուած	11
Մանր գիտելիք	12
Ինքնին հնարանդիլ	14
Տերեր և արմատք	15
Արամայ գործք երթնայր	17
Գործք (Արամայ Աստուծոյ գրած նամակը) —	—
Գիրք	19
Քույր	20
Եզրաւարական սեր	21
Լուս ընկերի ազգեցութիւնը	24
Աստ ընկերի ազգեցութիւնը	25
Շարժումն կամ աշխատանք	—
Աշխատանք մտնուց	27
Անտ Մարտի գանգաւոր	28
Արդարութիւն հարցմանը պատասխանը —	—
Մարտարարութիւն	29
Աստուծոյ Աստուծոյն մէջ պատասխանը	—
Ուսումնական գիտարարական գիտելիք խնայութիւնը	—
Ամանակցի Քամուսին գիտելիք գիտարար	30
Խորհրդանշանութիւն մանկան արարչութիւն գիտելիք	31
Մարտու մարտիկ	34
Մարտ և ասիւն	36
Ուսուցիչ և խնայիչ	38
Կերակուրի բաժանման պահանջարկները	40
Գայլ և գանձ	43
Կերակուրի մարտանք աշակերտի	44
Կերակուրի մանկանդիլ	46

Հայր Աստուծոյն մէջ պատասխան	48
Աշխատ և խնայ	49
Աստուած ի՞նչ է	50
Տերական աշխատ	52
Ցանկ պատասխանը Աստուծոյ	53
Մարտու բարեկամը՝ Անտուսին փոքր	54
Կերակուրի ընտիր աշակերտ	56
Գործ Աստուծոյն Գեղամ արդի	60
Շուն և սասուկ	61
Հայր, ազգային Հայր	63
Երկրի աստուծոյն փոքր	65
Գիրք	67
Պար և անգամ	69
Ամբարանութիւն յայտնութիւն	70
Արամ աշխատանք	71
Հաստատմանութիւն	76
Պարիչ փոքր արդ	78
Աստի փոքր	80
Գործ և Ման	81
Բամիք	—
Արար և արար	82
Կարիք	83
Կրթիւն և Մարտ	85
Ինքնին Արարան Մարտիկան	—
Կեր փոքր մարտու գործունէութիւն	87
Կայր և կայ	88
Աշխատանքի բարարական խորանները	92
Կերակուրի փոքրանք մարտու	94
Խոր շահարկուելուն արարչութիւն	99
Ուսումնական կրթութիւնը փոքրանք համար	—
Շուն	99
Աշխատանքութիւն	105
Կրթարար և Յ	—

Փայլ և քանկ 100

Կարգի մասին խոսք 107

Աշխատութեան և շարժարարութեան
արումները 109

Հարստութիւն 111

Մշտն 118

Ժողովուրդի իշխանութեան իշխանութիւնը 114

Չինացիք 116

Չինացւոց մեղադրութիւնը 118

Չինացւոց մեղադրութեան վերայ
տասնէր 121

Չինացւոց ու մեր սոփորութեանց տար-
բերութիւնները 122

Պապին թռակէրը 124

Ներ և երէք պատմիք 125

Մեծն Ներսէս 127

Վարդ և զեղարար 130

Հայրենիք 132

Հայրենասէրք 134

Հայրենասիրութեան վերայ ճշմանոր
խօսքեր 136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

Աստիճանութիւնք Միսուսի 139

Մերմեծացւոյն առակը 143

— թարգմանութիւն 143

Թագաւորի և իւրապարտագանի
առակը 148

— թարգմանութիւն 150

Յանն կուսանաց առակը 152

— թարգմանութիւն 153

Անկեղէ վերաբերի և սամարացւոյ առակը 155

— թարգմանութիւն 156

Անտակ որդւոյ առակը 157

— թարգմանութիւն 159

Մեծատան և աղքատ զաւարտ առակը 162

— թարգմանութիւն 164

Տանտիրոջ և վարձեալ մշակին առակը 166

— թարգմանութիւն 168

Ենկրտ գառնաւորի առակը 170

— թարգմանութիւն 171

Տիկնայք Հայոց ախարհէին 172

— թարգմանութիւն 177

— Մեկնական թարգմանութիւն 181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

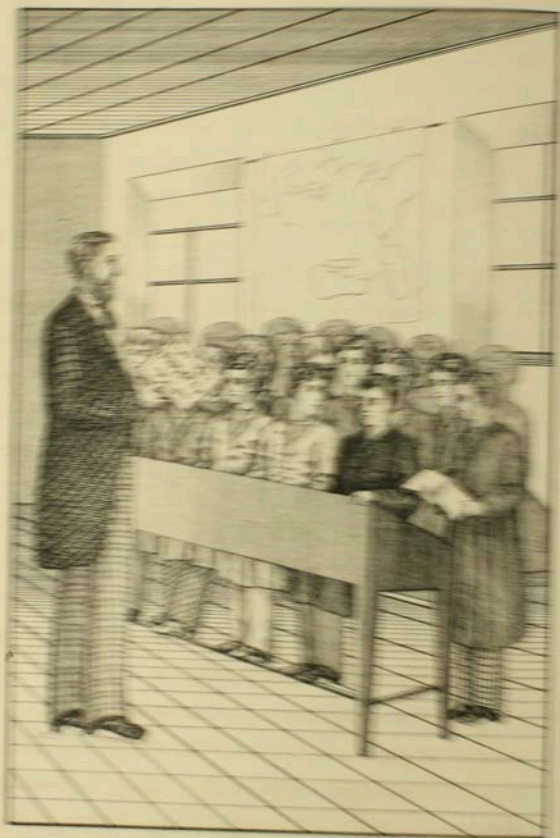
203

204

205

Այս պատկերը և քարտեզը պատկերում են
ձեռնարկի մասին, որը պատկերում է (Գր. Դր. Դավ.)

ՈՍՍՈՒՄՆ ԵՒ ԷՇԻԷՏԵՆԵՔ

Այս գիրքը, որ ԷՆՆԻՔՆԵՐԸՆ կասալի, հայտողոց համար գրուած է. ուստի կարգալով սորա միջի բարոյական խրատները, պատմութիւններն ու առակները, պէտք է աշխատենք ամենէն առաջ նոցա բան միաքի հասկանալ, որ մեր խելքը մշակուելով՝ բան հասկացող տղայք լինինք և ժամանակով խելացի ու բարեսէր քաղաքացիք գտնանք:

Մեր խելքը մշակելու և մեր մտածմունքն աղնուացընելու ամենէն աւելի յարմար միջոցը՝ մեր մանկութեան ժամանակն է:

Թե՛պէ՛տ մենք առհասարակ աւելի խաղալու, սողիս անդին քաշելու և պարտպ ժամանակ անցնելու բնական սէր ունինք, բայց աշխարհիս մէջ եղած ամեն ժամանակի խելօք մարդիկը փորձով տեսած են, որ մեր այս հասակին մէջ ուսում սովորելու և բան հասկանալու աշխատող տղայքը՝ միշտ պիտանի և օգտակար մարդիկ դար-

ձած են ժամանակիս: Մյս պատճառաւ որչափ մեր կարողութիւնը ներքէ, ուսում սովորելու պիտի աշխատինք:

Ուսում սովորեցնողները վարժապետներն են. ուրեմն մեր պարտքն է հնազանդ լինել ու նոցա երախտիքը ճանաչել:

Քանի որ վարժատուն կերթանք՝ աշակերտ կասուինք:

Նաւ աշակերտը սիրով վարժուելու կերթայ, վարժապետի տուած դասերն ու խրատները ուշադրութեամբ կը լսէ, դասարանի մէջ հանդարտ ու մարդասիրի կկենայ, տուն դառնալու ժամանակ փողոցներու մէջ չի վազիր, չի ուշանար և իւր աշակերտակիցներուն հետ չի կռուիր:

Օրոյն ու անհնազանդ աշակերտները՝ օգտակար դիտութիւններ սովորելու չեն աշխատիր. ուստի և ազլտ ու անխելք կը մնան:

Վանայն բանի սկիզբը դժուար է. բայց աշխատանքով ամենայն բան կհեշտանայ:

Ես որովհետեւ գեւ նոր կսովորիմ կարգալ, սյս պատճառաւ դժուար կերեի ինձ ուսումը. բայց երբ հեազհետէ աշխատելով խելք ու միտքս ուսումի տամ, քիչ ժամանակէն վարժապետիս պէս լսա կարգալու կվարժիմ, որով վարժապետէս գոխասանք լսելով՝ թէ՛ էս կուրախանամ և թէ՛ ճնողացս կուրախացնեմ:

2.

ՄԻՋԻՒՆ ԵՒ ՃՃԻ

Օղջերն իւրեանց ծուլութենէն յողնելով,
 Ար զարմանան իւրեանց մըտքէն թէ ինչով

Ելխատասէր մարդիկներ

Յոյնիլն ինչ է, շնն գիտեր.

Ե յնպիսեաց համար

Է առակս յարմար:

Մէկ օր Ղըճին մէկ ծակի քով

Վանդաղ ու թոյլ երկրննալով,

Ար մըտածէր թէ ի՞նչ անէ

Որ ձանձրութեանը դեղ գրանէ:

Տեսաւ քովի ծակին գրունակ

Հասաւ Մըրջիւն բեռն ի կրունակ,

Ղըլտորելով, բնկրնելով,

Հողին բերանը գալով,

Որ մեծ ջանքով յողթանակեց

Օտակէն իւր բեռը ներս խոթեց:

Վիշ մի անցաւ,

Մըրջիւնն ելաւ.

Եւ երբ Ղըճին

Ինքն իւր պոչին

Օայրը անգամ շարժելու, դեռ

Ժամանակ մի չէր գրտեր.

Մըրջիւնը նորէն յետ դարձաւ

Շալակն ուրիշ աւարաւ.

Ե յն ևս խկոյն ներս աւարաւ,

Ելաւ ուրիշ որս բերաւ:

Ե յսպէս ահա մեր Մըրջիւն

Չղղղողրեցաւ օրն ի բուն:

Երբ նա մըտեր

Իւր պաշարներ

Ար սեղարեր
 Բոյնին խորշեր,
 Գործը ճրճին զարմանալուն
 Չէր հաւատար իւր աչքերուն :
 .. Ընչուչա, ասաց, ունի մէկ ծար,
 Ար չի յոյնիւր, չի ձանձրանար :
 Եթի իրեն խորհուրդ հարցնեմ,
 Կարելի է մէկ ծար գրանեմ :
 Եյս ասելուն չը մընաց,
 Մըրջին ծակէն էր ելած :
 .. Մըրջինն հըրայր, կանչեց ճրճի,
 Կը խընդրեմ քեզ ասու կեճի :
 Եյս քանի՛ ժամ աշխատեցար,
 Չը ձանձրացար :
 — Եմենեին,
 Եսաց ճրճին :
 — Ուրեմն դուն գաղանիք ունիս,
 Եսու ինձ, մի՛ պահեր, հոգիս :
 — Գաղանիք, այո՛, ես ունիմ,
 Էս այս է որ է աշխարհի :

Ծուլու թեան դէմ ախարին անարգ՝
 Լաւ հասկանանք,
 Մէկ հատիկ գեղ կայ և հընարք,
 ԸՇԽԵՍԵՆԻՔ :

ԸՍՏՈՒՆԾ ԵՒ ՆՈՐԱ ՊԱՏՈՒՆԻՆԵՆԸ

Ըստուած՝ մեր և ամենայն բանի ստեղծողն
 է : Ես մեր բոլոր մտածմունքը կիմանայ և
 մեր արած ամենայն գործերը կտեսնէ :

Նորա՝ ողորմութեամբն է որ մինչև այս վարկեանսկապրինք, և այնչափ բարիք վայելած ենք ու կվայելենք :

Մենայն տեղ, ամենայն ընկերութեան և ամենայն կենցաղավարութեան մէջ Մատուծոյ ներկայութիւնը միտք բերելու է :

Մտուած՝ իւր ամենակարող զօրութեամբը մեր ամեն օրուան աշխատութեանց մէջ մեզի կ'օգնէ. գործի ժամանակ կ'աջողէ, մեր գործէն դադրած ժամանակը՝ մեզ հանգստութիւն կուտայ. գաղտնի գործերուս մէջ՝ մեզ կ'զիտէ, քնացած միջոցներուս՝ իւր հրեշտակացը կ'անձնէ՝ մեզի պահպանութիւն անելու, և արթնցած ժամանակ — մեզ զօրացնելու :

Մտուած ամենաբարի է, և բարի տղայքը կ'սիրէ :

Մտուած մարդասէր է, և այս պատճառաւ Մտուածասէր տղայքը իրաւամբ արժանի կ'լինին Մատուծոյ սիրոյն :

Մտուած այն պատճառաւ մեզ ստեղծել է, որ իրեն պաշտենք, օրհնենք ու նորա մեծ երախտիքը ճանաչենք :

Մտուած պատուիրել է որ ի բոլոր սրտէ սիրենք իրեն :

Մեր հայրն ու մայրը պատուենք, որ խնամքով մեձցուցել են մեզ :

Մեր եղբայրը, քոյրն ու ընկերը՝ մեր անձին
չափ սիրենք:

Ըստուծոյ օրէնքին հիմք, ընկերը՝ իրեն
պէս սիրելն է:

Ըմեն մարդ մէկ մէկու ընկեր ու եղբայր
կհամարուի, և ամենուն շայրը՝ Ըստուած է:

Ընկերը՝ Ըստուծոյ օրէնքին պէս սիրելու
կանոնը այս է.

Ի՛նչ որ իրաւամբ կուղես որ ուրիշները քե-
զի անեն, դուն այլ ուրիշին արա:

Ի՛նչ որ իրաւամբ չես ուղեր քեզի անեն
ուրիշները, տուն ալ ուրիշին մի՛ աներ:

Ըստուած պատուիրել է որ աղքատ ընկեր-
ներուս վերայ ինամբ տանենք. թէ որ անօթի
ու ծարաւ է՝ հաց ու ջուր տանք, թէ որ ըն-
կած է՝ ձեռքէն բռնենք վեր հանենք՝ բարձրա-
ցնենք, թէ որ բան կը ինդրէ՝ չիսնայենք, թէ
որ մերկ է՝ հագուստ տանք, թէ օտար կամ
պանդուխտ է՝ մարդասիրաբար մեր տունը
հիւր տանենք:

Ըստուած պատուիրել է որ սուտ չխօսենք ու
սուտ երդումն չանենք: Սիրիչի ունեցածին վերայ
չնախանձինք: Ըմենայն օր՝ առաւօտ երեկոյ
սուրբ սրտիւ աղօթք անենք, որ աշխարհիս
փորձութիւններէն ազատ մնանք:

ԺԱՄԱՆՆԵՒԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔՆ ՈՒ ԳԱՐՈՒՆԸ.

Ես արդէն գիտեմ որ եօթն օրը մէկ շաբաթ կհամարուի. երեսուն կամ երեսուն և մէկ օրը—մէկ ամիս. տասներկու ամիսը կամ 365 օրը—մէկ տարի: Իսկ տասներկու ամիսներու անուններն են. Յունվար, Փետրվար, Մարտ, Ապրիլ, Մայիս, Յունիս, Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր:

Եյս տասներու ամիսները երբ հետզհետէ անցնին՝ տարին կվերջանայ ու նոր տարի կսկսի: Հարիւր տարին Է 7-ը կասուի:

Տարին չորս եղանակ ունի, և կասուի. Վարուն, Ամառ, Աշուն, Չմեռ:

Վարնան եղանակը շատ անգամ մանկութեան նմանցուցած են հին դարուց գիտունները. վասն զի ինչպէս որ դարունն է ժամանակ երկիրը մշակելու և սերմ ցանելու՝ որ ժամանակով հունձք առնուի, այսպէս ևս մանկութիւնն է ժամանակ մեր միտքը մշակելու և ճշմարտութեան բարի սերմերը մեր սրտին մէջ ցանելու, որ երբ տղայութեան հասակն անցընենք ու չսփռահատ մարդիկ լինինք՝ նոցա օգուտը բաղենք ժամանակին:

Թէ որ երկրագործը գետինը չփորէ՝ չփափկացրնէ ու սերմ չցանէ, իւր կաշուածը զանազան փուշերով կլէցուի, որով իւր կեանքը խեղճութեամբ կանցնի:

Այն տղայն որ ուսում չի սովորիր, և ինչ որ բարի ու սիրելի է՝ այն բանք անել չուզէնար, կը նմանի այն անմշակ երկրին՝ որ լցուած է տեսակ տեսակ փուշերով:

Անչպէս որ զարունն իւր ծաղիկներովը, իւր քաղցրաշունչ մեղմ օդովը և իւր զուարթ կերպարանքովը սիրելի է ամենուն, այնպէս ևս մենք՝ տղայքս, երբ մաքուր, շնորհալի, հնազանդ և մէկմէկու բարեացք ցանկացող լինինք, զարնան ծաղկանց նման սիրելի կլինինք ամենուն, որով ամենայն մարդ յօժարակամ սիրով ձեռնտու կլինի մեզ՝ մեր ամենայն օգտակար գործառնութեանց մէջ:

Վարնան եղանակը աճման ժամանակ է, յորում ամենայն բուսեղէն շուտ շուտ կաճի ու կմեծանայ: Մարդուս հասակի զարունն ևս մանկութիւնն է, յորում մեր մարմինը օրէ օր կաճի ու կգորանայ մինչև այրութեան հասակին հասնինք:

Եւ այց պէտք է որ միտքն ևս աճի գիտութիւնով: Միտքը՝ աճելու, զարգանալու համար անունդ առնելու կարօտ է:

Պարնան տունկերը չեն բուսնիր, թէ որ
մնան առանց սննդեան, — առանց անձրեւի և
առանց արևի տաքութեան:

Մեր մտքի սնունդը՝ գիտութիւնն է:

Գիտութիւն պիտի սովորենք վարժատուն-
ներու մէջ զանազան գրքերէ, և սորա համար
է որ մեր վարժապետները սիրով և համբե-
րութեամբ միշտ զանազան դասեր կուտան մեզ:

5.

ՄԵՐԴ.

Մարդս անասուններէն ո՛չ միայն իւր խել-
քովն ու բանականութեամբը կը անուզանուի:
այլև մարմնոյն զեղեցիկ ու մեծավայել կազմու-
թեամբը:

Երկու ոտքի վերայ կենալովը՝ ձեռքերն ա-
զատ կը մնան և ամենայն պիտոյքը կը լցնեն:

Ինչպէս ձեռքերուն որչափ օդուակար լի-
նելը՝ դժուար է քանի մի կիսօտքով բացատրել.
ձեռքով է որ մարդ իւր մարմինը կհոգայ, գիր
կը գրէ, կը նկարէ, կար կկարէ, ձիեր կսանձէ
ու կկառավարէ, երկիր կը մշակէ, կսերմանէ
կը հնձէ և ամենայն տեսակ արհեստներ կանէ:
Գրեթէ՝ ամենայն կենդանիք ձայն ունի,
և այն ձայնը մեքենական է միշտ ու միևնոյն:
Իայց մարդուս ձայնը կենդանեաց ձայնէն, եր-

դէն ու գոռում դռնումէն՝ շատ աւելի ակադեմիէն է։

Ասել եմ սօխակի ու դեղձանիկի դայլայլիկը, արտուտի երգը, շան հաջիւնը, դայլի տոնայլը, առիւծի մանչիւնը, ոչխարի մայիւնը, ձիու խինջիւնը, գորտի կռկռայլը, կատուի մայելը, կովի բառաչելը, կաքաւի կրկչայլը, մեղուի բրդաձանքն ու տղաձանքը և ազոաւին կառաչքը, և կը վկայեմ, որ ո՛չ մէկը քաղցրաձայն մարդու՝ քաղցրանուագ երգին կհաւասարի։

Մարդս իւր խօսելու կարողութեամբն ու խաղուն և յօդաւոր ձայնի զօրութեամբը ամեն ուղեցածը կխօսի, ամեն տեսակ ձայն ու եղանակ կհանէ ու կ'երգէ։

Խօսքով է որ ուրիշներուն կհաղորդեմք մեր խորհուրդները, որպէս նաև մեր ակորթելի ու անակորթ զգացմունքը։

Հնայելով՝ որ մարդս Աստուծոյ արարածոց մէջ ամենակատարեալն է, Աստուած իրեն այնպիսի խելք տուել է, որ կարող է շատ աւելի կատարելագործուիլ, այսինքն իւր միտքը կրթել ու զանազան գիտութիւններով զարդարել, գաղափարներն ու մտածմունքը ընդարձակել, բնաւորութիւնը ուղղել, սիրտը ազուցընել, նոր բաներ հնարել և ուրիշ ամենադժուար գործերու խելք հասցընել։

Այլև ուրիշներու փորձառութենէն ու գիտութենէն օգուտ քաղել, նախնեաց գիւտերուն վերայ իրեններն ևս աւելցընել և ապագայից աւանդել, որով կզարգանան ու կկատարելագործուին զանազան տեսակ արուեստներն ու գիտութիւնները :

Աստուծոյ մարդուս արած բարիքները անթիւ անհամար են. ուստի պէտք է աշխատենք գործով ցուցընել որ արժանի ենք այն մեծ շնորհքներուն, և երախտագէտ սրտիւ փառք տանք իրեն :

Գ.

ԱՌ՝ ԱՍՏՈՒԼԾ՝

Ո՛վ Տէր Աստուած՝ կրդիջանի՞ս

Իւր իրբև շայր ինձ կընդունի՞ս

Վեզի որդեակ տըկար՝ տըզէս,

Վու՛ն որ մեծ ես շամնազէս :

Իրբև իմ՝ շայրս կըրնան լըսել

Ու աղօթքիս պատասխանել .

Օ՛խ ես չընչին տըղայ մի եմ՝

Իւր ամեն օր կը մեղանչեմ :

Վու՛ն շայրս ես, ինձի օգնէ

Ու հեզ, խոնարհ սիրտ մի շնորհէ,

Որ միշտ ջանամ պարտքըդ անել,

Խօսքով գործով քեզ ծառայել :

Վու՛ն շայրս ես, պիտի յուսամ,

Ինչ նեղութեան մէջ և ըլլամ,

Որ պէտք եղած շընորհքն առնեմ՝

Ու միշտ քզքեզ փառարանեմ :

Վե՛ր Հայրս ես, բեզ կարտե՛մ,
 Ար ելլ օրե՛րս լը՛նջընե՛մ
 Լա լաւ անու՛ն հոս ի՛տպրնե՛մ,
 Վե՛ մե՛ծ սիրո՛ւք յերկրնս ե՛լնե՛մ,

7.

ՄԱՆԸ ԳԻՏԵԼԻԲ.

Մե՛ր Հայրց լեզուն՝ շատ հին լեզու է:
 Ա՛մենայն ազգ՝ իւր լեզուովը կզատուի:
 Իեւլացի մարդը՝ իւր ազգն ու լեզուն կսիրէ:
 Ար և իցէ մարդոյ՝ իւր ազգային կամ մայրենի լեզուն չզխանայը, մե՛ծ ամօթ է:

Հայերէն լեզուի գրերը՝ երեսունութը հատեն, յորոց 36—ը հին գրեր են. իսկ 2—ը այսինքն : , § —նոր:

Աարդալ ու բան գիտնալ սիրողը՝ մե՛ծ ու պիտանի մարդ կլինի:

Անգործութեամբ ժամանակ անցընելը՝ մե՛ծ փնաս է:

Ա՛մենայն կօրսուած բան կը գտնուի, ժամանակն ու կեանքը չի գտնուիր:

Լաւ աշակերտը՝ ծնողաց, այսինքն իւր հօրն ու մօր իտաքը ու շաղրութեամբ և հնազանդութեամբ կը լսէ, և նոցա կսիրէ ու կպատուէ:

Իւր ծնողացն ու վարժապետներուն չհնա-
ղանդող տղայն պատժոյ արժանի է: Այսպէս

Եւ խատիւ չուզողը՝ ապրելու արժանի չէ: Եւ

կամակոր ու կամապաշտ տղայն կուզենայ որ
միշտ իւր ուղածը լինի և իւր կամքը կատարուի:

Առուարարը՝ ոչ մէկու հետ չէ կարող խա-
ղաղ ապրիլ, ընդհակառակն, խաղաղասէր մարդը՝
ոչ մէկու հետ չուզենար կռուիլ:

Մարդասէր չեղողը՝ մարդու ծառայութիւն
կամ բարիք անել չուզենար:

Հիւանդ եղողը՝ պէտք է կերակրէ զգու-
շանայ:

Եղատոր պէտք է լուացուի. վասն զի աղ-
տառութիւնը առողջութեան վնասակար է և
մարդկան ատելի:

Լաւ քնանալ ուզողը՝ պէտք է ցորեկն աշ-
խատի, և չափազանց կերուխում չանէ:

Իւր ծնողքէն և ուրիշներէն սիրուիլ ուզողը՝
պէտք է քաղցրաբարոյ, խելօք, հնազանդ լինի,
և բերնէն երբէք սուտ չհանէ:

Իւր ծնողքն ուրախացնել ուզողը՝ պէտք է
որ դասերը լաւ սովորի, և ամենուն հետ մարդա-
վարի ու բարեբարոյ լինի:

Ով որ իւր հազուստին շատ գիմանայր կուզէ,
պէտք է վրան հոգ տանի ու մաքուր պահէ:

Որ և իցէ արուեստ գիտցողը կարող է իւր
պիտոյքը հոգալ միշտ և ուրիշին կարօտ չլինի,

որ մեծ երջանկով թիւն է զխոյոզին: Արևին
ամենայն մարդ պէտք է անպատճառ մէկ աւ-
րուեստ սովորի:

ԳՅԱՏԻՔՆԵՐԻ ԴՊՐՈՍ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՆԻ

: ՎՊՈՒՄՈՍԻ ԳՅՆԱՎԵՐԻ ԵՎ ԳՅՆԱՎԵՐԻ ԿՈՆՍՏԱՆԴՆՆԻ

Եստուած պատուիրել է որ մենք մեր մեծ երբ
պատուենք և նոցա հնազանդինք:

Որ և իցէ տղայի մեծը՝ իւր հայրն ու մայրն
է: Տան մեծը՝ նոյն տունին մէջ զանուտղ ծե-
րունին է: Իսկ աշակերտի մեծը՝ վարժապետն է:

Քաղաքներու մեծերը կուսակալներն ու
գաւառւորներն են, որոց ձեռքին տակ զօրք ու
զինուորներ կան՝ նոյն քաղաքները պահպա-
նելու և բարեկարգութեամբ կառավարելու
համար:

Նրբ կռիւ պատահի ժողովրդոց մէջ, վե-
րցիշեալ մեծերը զատաստան կանեն: և զոչ ու
չարագործ մարդիկը կպատժեն:

Ե, յն զանազան քաղաքներու կառավարիչ-
ներուն մեծն ևս թաղաւորն է:

Մեր Հայոց ազգը թէև քաղաքական կեր-
պով երէք մեծամեծ տերութեանց հպատակ է,
բայց հաւատոյ կողմանէ մեր ազգին մեծը Պրի-
զոր Առնաւորչի Աթուակալն է, որ մէկ բա-
նով Առնուկ կառուի: Աթոռիկոսը սուրբ Աջ-
միածին տառած մայր վանքին մէջ կը նստի,

մեռան կ'օրհնէ, եպիսկոպոսներ կձեննադրէ, և մեր ազգն ու եկեղեցին կկառավարէ:

Կաթողիկոսի իշխանութեան տակը Ա. Աջմիածնի Արքայութեանը Միւնհոյոսէն ի զատ երկու Պատրիարք կայ, որոց մէկը Առատանդնուպօլիս և միւսը Արուսաղէժ քաղաքներուն մէջ կը նստին: Առքա խրեանց իշխանութեան տակ դստնուող հայաբնակ քաղաքներու եկեղեցեաց մէջ Առաջնորդներ կհաստատեն, վարդապետներ ու քահանաներ կձեննադրեն, ժողովրդական դպրոցներու յառաջադիմութեան վերայ հոգ ու խնամք կտանեն և խրեանց բարոյական խրատներովն ու ազգու քարոզութեամբը մեր ազգի միութեան կապը՝ Արուսաղէժայ Առաքելական վարդապետութեանց հիման վերայ անխզելի կերպով կպահպանեն:

Օ.

ՏԵՐԵՒԷ ԵՒ ԱՐՄԱՏԷ.

Ամսառան տար ու զուարճալի մէկ օրին
 Այն ու արձակ շուքը ձրգսձ խր չորս դին
 Մէկ ձորի մէջ տերեւազարդ ծառ մի կար.
 Տերեւներուն սառն մէկը կը թըրթատր,
 Ամեն մէկը լեզու ելած անդադար
 Զհփիւսներուն առջև յայնի կը փրսփատր:
 Ամեն տերեւ կը զովէին խրեանց զոյն,
 Խրեանց ձեերն՝ խրեանց տեսքն ու թանձրութիւն:

.. Ե խոսակն ասէք զեփիւսներ, — պարծենալով կասէին, —
 Թէ որ մեք չեմք, ո՞վ է զարդ այս ընդարձակ ձորակին .
 Մի՛թէ այս ծառս ալ մեզմով չէ՞ այս կերպով վարսպեղ .
 Մեզմով չէ՞ այսբան ու մեղ, այսբան մեծ՝ բարձր ու շքեղ .
 Եսանց մեզի գա ի՞նչ է, բարեկամներ, հրամայէք :

Իւ որպէս զի խօսքըս փունձ պարծանքի անզ չբղբնէք .

Եսէք տեսնեմ, տո՛ք ատեն

Յոգնած հովին՝ ճամբորդին, մի՛թէ մեք չեմք շուք սուրդ .

Կամ թէ մօտիկ զեղերէն

Շուրուհիները պարի մեք չեմք այստեղ հրաւիրող .

Մի՛թէ մեր մշջ չէ՞ որ բազմած արշալուսին վերջալուսին

Չայնը ձրգած կ'երգէ սոխակ նաև զիշեր լուսնէ լուսին .

Շեռու չերթամք, ո՞վ զեփիւսներ, մէկն այլ դուք չէք

Որ չէք կրնար մեզնէ դատուիլ զիշեր ցորեկ . . .

— Ի՞նչ կրլինէր՝ մեզ ևս բաժին հանելիք այդ պարծանքէն, —

Շեղիկ ձայն մի պատասխանեց յանկարծ զեսնին տակերէն

— Ե՛յդ ո՞վ է որ կը յանդրգնի յիմարարար

Ինքընիրեն մեզ համարիլ իրր հաւասար .

Խօթողերով հարցուցին ծառին ամեն Տերեւները :

— Ո՞վ Տերեւներ, մեք նորա եմք .

Որ այս մութ անդրս պահւտեր ,

Չեղ կը պահեմք՝ կը կերակրեմք .

Չարմա՛նք որ մեզ չէք ձանաչեր . . .

Մեք Արմատներն եմք այդ ծառին

Ուր կը բնակիք ամեններին .

Օ՞րլիք, ծաղկիք ,

Ո՞վ սիրելիք .

Եայց այս բանս ալ մի՛ մոռանաք ընձաւին ,

Թէ նոր գարնան նոր Տերեւներ կը բուսնին ,

Իսկ թէ Արմատը չորնոց .

Օ՞տտ , Տերեւ ո՞ւր կը մընայ . . .

վորելու և սկզբունքը ընտանեաց և մէջ սովորիչ սկսելու է: Սիւնիքում ցեղիս սկսեցին սկսելու ըստ
 Սիւնիքում այս մտածութեան մէջ թէ: «Մէկ մօր զաւակներ ենք՝ ո՛րչափ քաղցրութիւն կայ: Եղբարց և քոյրերու նոյն արիւնն ունենալը, և բնաւորութեան կողմանէ շատ բանի մէջ նման լինելը՝ բնական կերպով սաստիկ սէր, մի կը ձգէ մէջերնին, — այնպիսի սէր, որ առանց ստուկայի ինքնաճառնութեան չի կրնար աւրուիլ:

Եւ եղբայր լինել ուղողը, ինքնաճառնութեան կը զգուշանայ. միտքը կը դնէ, որ ամենայն օր եղբայրներուն ու քոյրերուն հետ վարուելու ժամանակ վեհանձնութիւն ունենայ: Աթողու նոցա ճանաչել ու հասկանալ, որ իւրեանց օգուտն ևս իւր օգտին սէս կը մտածէ: Թէ որ ի նոցանէ մէկը պակասութիւն անէ՝ ներողամիտ կլինի ընտանեկան վարմունքով: Աւերախանայ նոցա առաքինութեանց վերայ, կհետեւէ իւր բարի օրինակովը յառաջ տանել նոցա, այնպէս՝ որ իրեն նման եղբայր ունենալուն վերայ փառք տան Աստուծոյ:

Ենչամար պատճառներ կան քաղցր և անոյշ յիշատակներու սիրալիր կարօտանաց և դովելի երկիւղածութեան, որովք եղբայրական սէրը անդադար մտունդ կառնու ու կաճի: Եայց մտադրութիւն անելու է որ այն պատճառները

առանց խմացուելու շանցնին չէրթան: Եւ յգլխի միջոցներուն մարդս պէտք է ինքնիրեն ճարկագրէ այն բաները զգալու:

Իսկ արակ զգացմունք ունենալու ճամար՝ ճատտատուն ու ևռանդուն կամք պէտք է: Ինչպէս որ կարելի է քանանտեղծութենէ կամ նկարչութենէ լաւ ճասկացող լինել՝ առանց մաննաւոր կերպով արհեստը սովորելու, այսպէս ևս ոչ ոք կարող է եղբայրական սիրոյն կամ ուրիշ ո՛ր և իցէ ազնիւ զգացման ճամն առնուլ՝ առանց ճատտատուն կամքով ճեռուելու:

Պէտք է զգուշանալ որ բնտանեկան մտերմութիւնը պատճառ չլինի իւր եղբարց և քոյրերուն ճեռ անբաղաքաւար լինելու: Մոցա բնութիւնը մէկ զօրաւոր քաղցրութիւն ունի, որ սովորաբար բոլոր տանը մէջ սքանչելի զուարթութիւն կը ձգէ. սնճամութիւնները կճեռացընէ, ճայրական կամ մայրական խրատներուն սաստկութիւնը կմեղմացընէ:

Եւ ճատտելու է կանացի առաքինութեանց քաղցրութիւնը նոցա վերաց տեսնել ու մեծարել, և իւր բնութիւնը կակողպընելու վերաց նոցա արած ազդեցութիւնը տեսնել և ուրախանալ: Աւ որովճեռու Եւստուած նոցա իրմէն աւելի տկար և իրմէն աւելի զգայուն ատեղծել է, կնայէ որ աւելի մտադիր լինի նոցա

սիրտը չկոտրելու, այլ միշտ մեծարանք ու սեր ցուցընելու կաշխատի:

Ըյն անձինքը, որ իւրեանց եղբայրներուն ու բոյրերուն հետ չարասրտութեամբ ու կոպտութեամբ վարուիլ սովորած են, ուրիշ որ և իցէ մարդու հետ ևս կոպիտ կերպերով ու չարասրտութեամբ կ'վարուին: Մտանեկան վիճակը այնպէս գեղեցիկ, այնպէս սիրուն ու այնպէս սուրբ պիտի լինի, որ երբ մարդս տունէն դուրս ելնէ՝ հետը տանի ուրիշ տեսակ ընկերութեանց մէջ ևս այն մեծարանաց ու սիրոյ գեղեցիկ ջանքը և այն համարումը առաքինութեան վերայ, որ անգաղար արնիս զգացմանց հետեւելուն պտուղներն են:

15.

ԼԱՒ ԸՆԿԵՐԻ ԱԶԻՆՅՈՒԹԻՒՆԸ.

Բանաստեղծ զխոնականին մէկը հետադայ գեղեցիկ այլաբանութեամբը կ'յայտնէ բարի մարդոց ընկերութեան՝ մարդուս վերայ արած լաւ ազգեցութիւնը:

„Մէկ գեղեցիկ առաւօտ բաց օդի մէջ պտրտած ժամանակս՝ ոտքիս տակը թոռմած տերեւ մի տեսայ: Շուեցայ վեր առի, հոտհոտեցի և տեսայ որ անոյշ հոտ կրուրէ: „Վու, որ այսպիսի

անուշ հոտ ունիս, միթէ վարդն ես, ասացի.
 — Աչ, պատասխանեց թողմամբ տերևը, ես
 վարդը չեմ, այլ վարդին քովը բուսած ծա-
 ուկին տերևներէն եմ. և այն է պատճառը
 որ ինձմէն ևս վարդի հոտ կբուրէ“:

16.

ՎԼՏ ԸՆԿԵՐԻ ԸԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ.

Փիլիսոփային մէկը մէկ պատանիի կհան-
 դիպի, որոյ հետն էր իւր անառակութեամբն
 անուանի եղած ընկերը: Երբ պատանին այն-
 պիսի վատահամբաւ ընկեր ունենալու վերայ
 սկսաւ ամաչել ու կարմրիլ. „Քաջալերուէ՛,
 որդեակ, ասաց փիլիսոփան, վրադ այդ ամօթ-
 խածութիւնը տեսնելուս ուրախ եմ. բայց
 աւելի լաւ կանես այնպիսի մարդոց հետ պը-
 տըաիլ, որոց ընկեր եղածիդ համար՝ ամօ-
 թէդ չկարմրիս, այլ պարծենաս“:

17.

ՇԱՐԺՈՒԾԻ ՎԵՄ ԱՇԽԱՏԵՆԲ.

Մենէն լաւ շարժումը մարմնական աշխա-
 տանքը կհամարուի, վասն զի անով մարդս ա-
 լողջ, երկայնակեաց, ուրախ ու շատ հիւան-

դու թիւններէ ազատ կլինի: Անկարելի բան է որ մարդ առողջ ընի առանց շարժողութեան և աշխատանաց:

Ամենայն բանի հողին աշխատութիւնն է:

Աշխատիլ չուզող մարդը փնասակար է ընկերութեան:

Աշխատանքով է միայն որ մարդս ձանձրութեան, ախտերու և կարօտութեան դիմացը կառնու:

Աշխարհիս վերայի ամեն բաները աշխատութեամբ առաջ եկած են:

Աշխատաւոր մարդուն ախորժակը բաց կլինի, քունը քաղցր, սիրտը ուրախ և խղճմտանքը մաքուր:

Անթաթիւնը աշխատասէր մարդուն դռնէն կնայի ու ներս մտնել չի համարձակիր:

Աշխատասէր մարդու համար ժամանակը անսպառելի գանձ է. իսկ զորձատեաց մարդուն՝ — ձանձրալի բեռը:

Վարդս աշխատութեան պիտի վարժի, որ խեղճութեան մէջ չընկնի:

Սեզի աշխատելու հարկադրող նեղութիւնները՝ օրհնութեան տեղ ընդունելու է:

Ատուած փուշ և տատասկ բուսցուց երկրի վերայ, որ մենք աշխատելով մաքրենք զեօինը ու հետեւապէս երջանիկ լինինք:

Աշխատութիւնը թէպէտ մարդուս մարմինն
ու միտքը կյոգնեցընէ, բայց միւնոյն միջոցին
նոցա կը մշակէ և լաւագոյն վիճակի կհասցընէ:

Աշխատութեան տուած վայելչութիւնները
այնպիսի յատկութիւններ ունին, որ հարուստ
մարդը կարող չէ փողով գնել:

ԱՇԽԱՏԱՍԷՐ ՄԱՆՈՒԿ.

Ա՛հ ի՛նչպէս փոքրիկ գործունեայ մեզուն

Իւր ժամանակը լաւ կը գործածէ,

Ու բոլոր օրը մինչև իրիկուն

Օտարիկէ ծարիկ մեղքը կը ժողվէ:

Շատ խնաստութեամբ իրեն փեթակը

Ու բըժիճները մոմով կը շինէ,

Իւր աշխատութեամբ իւր շինած տունը

Ընուշիկ մեղքով շուա կը լեցընէ:

Եւ այլ ուրեմն մեզուն նրմանիմ

Իմ գործերուս մէջ աշխատող լինիմ,

Խօող չըլորդորէ ինձ չար սատանան

Իմէ միջոց ունիմ, քիչ մի ծոյլ մընամ:

Գիրքերով գործքով կամ անմեղ խաղով

Մանկութեան տարիքս անցընել ջանամ,

Որպէս զի վերջը չըլնեմ ամբթով

Եւրբ բոլոր կեանքիս մեծ հաշիւը տամ:

19.

ԶՈՒՆՐՃԱԼԻ ԽՕՍՈՒԱՄԳ:

Վէտար Սարգսի Գանգաւոր:

Սարգիս անունով Անեցի իշխանը հայրենեաց դէմ շատ անհաւատարմութիւններ անելով՝ հայրենեաց սիրովը վառուած Հայերն սկսան նորան մատնիչ անուանել: Այս նախատական անունը Սարգսին շատ ծանր գալով, գնաց Վազիկ թագաւորին գանգատեցաւ. իսկ Վազիկ «Ի՞նչ ուշադրութիւն կանես նոցա խօսքերուն, ասաց, միթէ չգիտես որ նորա ամենայն բան կուզեն իւր յատուկ անունովը կանչել»:

Աբգարի մէջ հարցմանն զարտիւնը:

Կասեն թէ մեր Աբգար թագաւորը Մծբին քաղաքը զանազան շինութիւններով զարդարելէն վերջը՝ մէկ պարսիկ իշխանի կցուցընէ շինուածոց գեղեցկութիւնը, պարիսպներու ամբողջութիւնն ու ընդարձակութիւնը, հասարակաց շէնքերու մեծութիւնն ու փառաւորութիւնը, և կառաջարկէ ասել իրեն թէ «Ա՛ր բանի վերայ ինքն աւելի կզարմանայ:—Ամեն բանէն աւելի ինձի զարմացնողն այս է, տէ՛ր արքայ, կասէ պարսիկը, թէ ի՞նչպէս այս տեսակ հրաշակերտ քաղաքին մէջ ևս՝ յետին գեղի մէջ բնակող ժողովրդոց պէս կմեռնին մարդիկ»:

Մարդու Լար-Բեմ.

Իշխանին մէկը երբ ճանապարհի վերայ կեցած՝ մէկ հարուստ վաճառականի հետ կիսուէր, մէկ արար (1) նորա մօտէն անցնելով՝ իրեն բարե տուաւ և իշխանէն բարե առաւ: Աճառականն իշխանի այսչափ խոնարհամտութեան վերայ գայթակղած՝ «Միթէ հրամանքդ արարի մի բարե՞ կուտաս, ասաց.— Տարակոյս չկայ, պարոն, պատասխանեց իշխանը. վասն զի շատ կցաւէի թէ որ այն արարը ինձմէն աւելի մարդավարի գտնուէր:

Աշխան Լճատունիին ձէլ պատասխանը.

Ապատմեն թէ Աջարդանանց պատերազմի ժամանակ հայ զինուորականին մէկը Պարսից բանակը դիտելէն յետոյ՝ կուգայ կասէ Աճան Լճատունիին որ «Թշնամիք այնչափ բազմաթիւ են, որ եթէ նետ նետեն արևը կիսաւարի:— Եւելի լաւ. կպատասխանէ աներկիւղ Աճանը. շուքի մէջ կպատերազմինք»:

Ուրախանալու, զինուորականին վերջէն ցանկութիւնը.

Ապարտացի թագաւորներէն մէկը պատերազմը չսկսած՝ ուղեց ութսուն տարեկան

(1) Ահամբիթ մարդ, արարացի.

ղինուորական մի մահուան վտանգէն ազատել, և ասաց նորան որ դառնայ Ապարտա երթայ: „Տէր արքայ, պատասխանեց Տայրենասէր ծերունին, շատ հեռու կուզարկես ինձ մեռնելու համար անկողին փնտռելու: Այս պատերազմի դաշտէն աւելի պատուաւոր անկողին ո՞ր կրնամ գտնել“: Թագաւորը նորա ազգասիրութիւնը գովելով թողուց կենալու. քաջ ծերունին բոլոր ուժովը Տայրենեաց պաշտպան կեցաւ և իւր ընտրած մահովը փառաւորապէս մեռաւ:

Վանանդեցի Թագաւորն լէրջին յիշատածը.

Պարսից Տուղրիլ շահը երբ մեծ զօրքով Հայոց վերայ պատերազմի ելաւ, մեր Հայնախարարներէն ոմանք Վարուց Վազիկ թագաւորին հետ մէկտեղ նորա դէմն ելան: Սոցա մէջ էր նաև Վանանդեցի Թագաւոր անունով քաջ իշխանը, որ նախարարաց շատերուն ընկնելէն յետոյ գերի բռնուեցաւ ու Տուղրիլին տարուեցաւ: Այս որովհետև պատերազմի սաստկացած ժամանակ Թագաւորը զարկել ու չարաչար վերաւորել էր Նուրուշ կոչուած պարսիկ իշխանի որդուն, որ Տուղրիլի ամենասիրելիներէն մէկն էր, „Թէ որ տղան առողջանայ, ասաց Տուղրիլ, քեզ կազատեմ. իսկ եթէ մեռնի, քեզ նորան զոհ կանեմ“:—Տէր արքայ, ասաց Թագաւոր,

[Թէ որ իմ ձեռքէս զարնուած է, անպատճառ կմեռնի“: Վանի մի օրէն վերաւորուածը մեռաւ: Տուղթիլ իւր վայրենամիտ խոստմունքը կատարեց և Թաթուլի աջ [Թէր կտրել տուաւ Լնսուրանին զրկեց ասելով [Թէ „Եյդ բազուկին հաստութեանն իմացիր, որ որդիդ վատ ձեռքէ մեռած չէ“:

20.

ԻՌԵԼԻՎՈՒԹԻՒԹԻՒՆ ՄԵՆԿԵՆ ԱՐԸԴՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՑ.

Փոքրիկ տղային մէկը՝ մէկ օր իւր մօրը կասէ [Թէ. „Մայր, [Թէ դուն և [Թէ վարժապետս միշտ կասէք որ ամենայն բան Լստուած ստեղծեց. բայց ես շատ բաներ կտեսնեմ որ Լստուծոյ ստեղծածը չեն. օրինակի համար՝ մեր տունը, նորա միջի աթոռներն ու կարասիքը, իմ հանդերձներս ու շատ ուրիշ բաներ: Ար խնդրեմ ուրեմն, մայր, իմացրնէք ինձի [Թէ ինչու կասէք Լստուած ստեղծեց ամենայն բան“:

Մայրը որդւոյն տգիտութիւնը տեսնելով՝ դեռ նորա պատասխանը չտուած՝ „Վիտե՞ս, ասաց, այս սեղանն ու աթոռները ինչէ՞ն շինուած են:— Փայտէ շինուած են, մայր, պատասխանեց որդին:— Ի՞նչ, որդիս, ասաց մայրը, պէտք է գիտնաս, որ փայտն անտառին մէջ կբուսնի.

այն ամբողջական վրայի ոսկին այլ գեաննէն կելնէ, և իմ թաշկինակիս մետաքսն ևս շերամը կըշինէ: Արեւի զաւակս, ասա տեսնեմ, աւելցուց մայրը, ով կմեծցրնէ ծառն անտառին մէջ. այն սքանչելագործ շերամն ո՞վ ստեղծել է, և նորան ո՞վ սովորեցուցել է այնպիսի ազնիւ մետաքս շինելու“:

Այս հարցմունքին վերայ որդին իմացաւ որ սխալուած է ինքը, լուռ կեցաւ. իսկ իւր մայրը խօսքը շարունակելով այսպէս ասաց. «Արդեակս, Աստուած է աշխարհիս ամեն բանին ստեղծողը: Նա է մեզի կեանք, շունչ ու ամեն բան տուողը. ինքը կուտայ կարողութիւն և իմաստութիւն այնպիսի բաներ շինելու մեր գործածութեան համար: — Այս բաներուն մէք «հեռի հեռ» կասենք, բայց բնութեան գործերը Աստուծոյ ձեռքովը կլինին:

«Նայէ երկրիս ու նորա զարմանալի արդիւնքին վերայ: Սերմը կցանենք ու քիչ ժամանակ հողին տակը ծածկուելէն յետոյ, կը ծլի, կաճի ու կը ազմանայ. սորա անողը Աստուած է: Նմանապէս, տես այս մեր պարտեզին տանձի ծառը, քանի մի տարի առաջ ինչպէս պղտիկ էր, այժմ նայէ որքան մեծցած է և քեզ ինչպէս լաւ տանձերով կուրախացրնէ: Այս ևս Աստուած կուտայ, որդեակս: Մի անգամ աչքդ

դարձուր այս ծաղիկներուն վերայ, ի՛նչպէս
 գոյնզգոյն ներկել են դաշտը, ի՛նչպէս անուշ
 հոտերով լցուցել են օդը . . . . . — Մայրիկ, մայ-
 րիկ, խօսքը կտրեց որդին. հապա այս թռչուն-
 ները, նայէ ի՛նչ գեղեցիկ գոյներով փետուր-
 ներ ունին, լսէ, լսէ նոցա անուշ ձայները.
 մայր, սոցա ևս Մստուած ստեղծեց, այնպէս
 չէ՞: — Այո՛ զաւակս, այո՛:

»Այր երեկ երեկոյին քեզի կցուցրնէի լուսինը,
 որ արծաթի պէս կիայլէր, միտքդ կուզայ՝ որ
 ինչ գեղեցիկ ու անուշիկ հով մի կը փչէր այն
 ժամանակ, և ես՝ այն ամենը Մստուած ստեղ-
 ծել է չասի՞ քեզի: — Այո՛, մայր, ասացիր: —
 Ուրեմն կյուսամ որ հիմա բաւական հասկացար
 թէ ամենայն բան Մստուած ստեղծեց, և յոյս
 ունիմ որ քանի մեծնաս, աւելի պիտի հաս-
 կանաս Մստուծոյ անհասանելի իմաստութիւնն
 ու ամենագոր կարողութիւնը: Իայց այժմէն
 իսկ քու պարտքդ է ճանաչել ու սիրել զՄս-
 տուած և նորա ամենախնամ Հայրութեանը
 յանձնել ինքզինքդ. վասն զի ինքն ստեղծեց
 քեզի՝ իրեն սիրելու և ծառայելու համար“:

21.

ՄԱՐԴՈՒՍ ՄԱՐՄԻՆԸ.

Աստուած մարդու մարմինը այլ և այլ կտորներէ ձևացընելով՝ զարմանալի ճարտարութեամբ մէկմէկու հետ միացուցած է:

Մարմնոյն հաստատուն մասունքն են ոսկերք, որոց կտորները կհամարուին և ակուաներու ոսկոռները: Մեր երեսը երկու ծնօտ կամ ծամելիք ունի՝ տասնևվեց ատամներով, որով ամբողջ ծամելեաց վերայի ակուաներուն թիւը երեսուներկու կլինի:

Մարդու տղայութեան ժամանակ ոսկորները կակուղ են, հետզհետէ կամրանան, և տասնևհինգերորդ ու երբեմն քսաներորդ տարին հազիւ իւրեանց կատարեալ ամբութեանը կհասնին: Մարմինը ջղերով կանէ իւր շարժմունքը, որ ուղածին պէս կերկարին ու կկարճանան:

Մարդու և առհասարակ տաքարին կենդանեաց սիրտը՝ մէկ ջղոտ մնի կտոր է, մէջը պարապ և չորս մեծ փոսեր ունի, որք մէկմէկու հետ կհաղորդուին և շնչերակաց ձեռքով արիւնը մարմնոյն ամեն մասանց մէջ կտարածեն, որ յետոյ երակները դարձեալ դէպի իրենց կդարձընեն: Սրտի թնդմունքն ու երակի զարկը՝ սրտի օդով լցուին ու պարպուին է, որ առողջ մարդու համար մէկ վայրկենի մէջ

60—80 կլինի: Իսկ հիւանդինը՝ պակաս: Բայց թէ որ մարդս սաստիկ ջերմ ունենայ, երակին զարնուածքը կշատնայ ու երբեմն մինչև հարիւրը կանցնի:

Մարդուս արիւնէն կզատուին քրտինքը, մաղձը, կաթը, արցունքը, լորձունքը, մէզը կամ ջրուաթը:

Ուղեղը ծածկուած է մէկ կկորածև ոսկոռով որ քանի կկոչուի: Մարմնոյ ամենէն հարկաւոր ու փափուկ մասն է ուղեղը, թէ որ քիչ մի փնասուի կամ վիրաւորուի, իսկոյն մահը վրայ կհասնի:

Գրսի աւարկաները մարդս կը զգայ, կը տեսնէ ու կճանաչէ զգայարանաց ձեռքով, որ հինգ հատ են, այսինքն տեսանելիք, լսելիք, շօշափելիք, հոտհոտելիք և ճաշակելիք:

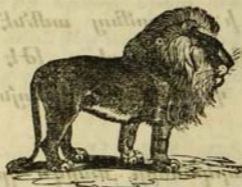
Տեսանելեաց գործարանն է Աչքը, լսելեացը—Ականջը, շօշափելեացը—Չեռքը, հոտհոտելեացը—Բիթը և ճաշակելեացը—Ղեզուն:

Ամենայն կենդանիք զգայարանք ունին, յորոց քանի մի հատինը մեզմէ աւելի կատարեալ է: Օրինակի համար՝ շան հոտհոտելիքը մերինէն շատ աւելի սուր է, վասն զի մեզմէ շատ աւելի հեռուէն հոտ կառնու: Թռչուններու աչքն ևս մերինէն շատ աւելի զօրաւոր է: Այլ թէ պէտ մարդս զգայարանաց կողմանէ կենդանեաց

Հասնիր, ուժի կողմանէ, ևս ի նոցանէ շատէն վար է, բայց իւր աստուածային հոգւովր, բարակ խելքովն ու խօսելու կարողութեամբը ուրիշ բոլոր արարածներէն վեր է, և երկրիս թագաւորը կհամարուի:

22.

(ԱՌԱԿ) — ՄԱՐԳԻ ԵՒ ԱՌԻԻՄ .

Առիւծը պատահեց մի օր մէկ կատուի,
Տեսաւ նրման էր իւրեանց քաջ ազգի
„Բարեկամ, ասաց, զու մեր ցեղէ՞ն ևս,
Եւ ինչ՞ու այդպէս փոքրր մնացել ես:

— Ըա, ասաց կատուն, ես քո ցեղէն եմ .

Բայց բանականի ձեռքըն ընկել եմ,
Որոյ հրնարքովն ընտանեցել եմ
Եւ այսպէս փոքրիկ՝ վախկոտ մնացել եմ:“

Երբ հըղօր Առիւծն այս բանըս լսեց,
„Ո՛վ է բանական կենդանին, զոչեց .
Մի՛թէ մեր ոյժը նորան յայտնի չէ,
Որ այդ լըրութիւնն նա քեզ արել է:
Յուցուր շուտ՝—անսնեմ ի՞նչ կենդանի է,
Որ ազգականիս այդչափ նեղել է:

— Ե՛կ, ասաց կատուն, հըղօր ազգական,
Յուցրնեմ քեզի քաջըն բանական . . . “

Վան տեսնեն մի մարդ կանգնած է տըրտում,
Տուրտուկով ցորեան սերմին է ցանում :

Կատուն երկիրդն հեռուն կանգնած,
„Եհն բանական մարդ սա է“ ասաց :
Եռիւծն մտեցաւ խիտ յանդընարար,
Ո՛վ դու մարդ, ասաց, ի՞նչպէս չը վախցար
Իմ ազգականիս քեզ ծառայ շինել,
Պիշեր ու ցորեկ չարաչար տանջել,
Որ քո երկիրդն նա փոքրը մինայ,
Մինչ ես տեսնելու հազիւ ծանչըցայ :
Եկե՛լ եմ ահա միմեանց հետ կրպշներ,
Երկուսիս ուժերն մենք այստեղ փորձենք . . .
Մարդը երբ տեսաւ, առիւծն է կատաճ,
Իսկոյն կը պատռէ թէ ընդդէմ խօսաց .
„Հրգօր բարեկամ, բաղցրութեամբ ասաց,
Երտըս ցանկելոյ եմ այստեղ եկած .
Ուստի ոյժըս սուներ թողել եմ .
Թէ հոս կըստասես, երթամ շուտ բերեմ :
Եռիւծն մրոնչաց, — խնդիրքդ է բարի .
Նայէ՛ չուշանաս, զընա շուտ արի :
— Հապա թէ բերեմ չընի՞ս դու այստեղ . . .
Սերմնացանն ասաց, որպէս մի անմեղ .
Ինչո՞վ կարող ես ինձ հաւատացնել
Ինէ գողտիւ միջին կըրնաս ըստասել :
Ուրեմն մըտիր այս հաստ տպրակը
Ու ես իմ ձեռքով կապեմ բերանը .
Յետոյ միամիտ գնամ բերեմ ուժը,
Փորշներ ու տեսներ ո՞վ կը կրէ տուժը“ :

Առիւծն հաւատաց այս մարդու խօսքին,
 Գլնաց և նըստեց տապրակի միջինս:
 Մարդը տապրակի բերանը կապեց,
 Առաւ մէկ հաստ փայտ զարնել ըսկըսեց.
 Երբ առիւծը խիստ ծեծէն նեղացաւ,
 Մինչ շունչն ու հոգին բերանը հասաւ,
 „Ա՛խ կառու, կանչեց, եղբայր սիրելի,
 Երդե՛ք ինձ քեզ պէս ե՞րբ կըփոքրացնի.
 Եյս անխաւըն ինձ պիտի թողնի՞
 Թե՛ մինչև ի մահս այսպէս կըծե՛ծի.“:

233.

Կերակուրը մարդու քաղցածութիւնը կան-
ցընէ և անձը կը սնուցանէ:

Ախորժակով կերակուր ուտել ուզողը՝ պի-
տի ջանայ որ աշխատանքով անօթենայ:
Իայց ոչ երբէք պէտք է շատ ուտել, փասն զի
ստամոքսը կծանրաբեռնի, և կերած կերակուրը
փոխանակ օգտի՝ շատ անգամ փնաս կուտայ:

Մարդու գլխաւոր կերակուրներն են հաց,
խտտեղէնք, պտղեղէնք, կաթնեղէնք, մսեղէնք
ու ձկնեղէնք:

Եյս ուտելիքը քնտրանօք պիտի լինին,
փասն զի

Եւ Հացը երբ պէտք եղածին չափ եփած
չլինի, սաստիկ տաք լինի և կամ խմորեղէնը

շատ տաք ուտուի, փնասակար է մարդու ու դժուարաւ կմարսուին:

Բ. Խոտեղէնները եփելէն կամ գործածելէն առաջ թէ որ ընտրանօք չուտուի, մարդս կրնայ թունաւորուիլ ու մեռնիլ:

Գ. Չհասած կամ կանաչ պտուղներ ուտողը կջերմի ու այնպէս կը տկարանայ, որ շատ ժամանակ պէտք կլինի իւր առաջուան առողջութիւնը գտնելու:

Դ. Թէև կաթնեղէնը առ հասարակ սննդարար կհամարուի, բայց կրնայ փորհարինք պատճառել՝ երբ չափազանց խմուի. նոյնպէս ջերմի առիթ կլինի՝ երբ կաթէն յետոյ երէք ժամ չանցած ձկնեղէն ուտուի:

Ե. Հոտած կամ արուած միս ուտելը շատ փնասակար է, և զանազան հիւանդութեանց պատճառ կլինի. արգանակ կամ մսի ջուրն այլ նայելու է որ շատ տաք չուտուի, որպէս զի ակուանները չսեցրնէ, չարէ ու ստամոքսը չբտկարացրնէ:

Օ. Չկնեղէնը մեծ փնաս կուտայ մարդու երբ շատ աղի լինի ու յաճախ գործածուի:

Ե՛յն կենդանիքը, որոց միտը մարդիկ կուտեն, ստքա են. եղ, կով, հորթ, ոչխար, այծ, խոզ, այծեամն, եղջերու, նապաստակ, հաւ, սագ, բադ, աղաւնի, կաքաւ, լորամարդի, արտոյտ և ուրիշ սոցա նման թռչուններ:

Այս կերակրեղէնները համովցընելու համար՝ Մտուած այլևայլ համեմիչ բոյսեր ու արմատներ ստեղծած է, ինչպէս ազատքեղ ⁽¹⁾, սոխ, պղպեղ, ամբուկ ⁽²⁾, կինամոն ⁽³⁾, մեխակ ⁽⁴⁾, և այլն: Իայց այս համեմները օրչափ կարելի է քիչ գործածելու է. վասն զի մարդուս արիւնը սովորականէն աւելի կտաքցընեն ու շատ անգամ վնաս կհասցընեն:

24.

Ահա այով խածնելով պէտք չէ փրրցընել հացը, այլ ձեռքով կամ դանակով կտրելու է:

Կերակուրներուն ամենեին պէտք չէ ձեռք ղիպցընել, այլ միշտ դդալ, պատառաքաղ և դանակ գործածելու է:

Պատառը այնքան մեծ պէտք չէ կտրել, որ ծամած միջոցին թուշը ուռենայ ու անշնորհք ձև առնու երեսը:

Շտապելով պէտք չէ ուտել, որ խղզուելու փորձանքէն ազատ լինի. պատառին մէկը կուլ չտուած՝ միւսը պէտք չէ փութալ բերանը խօթել, ապա թէ ոչ՝ ծամելիքները յոգնելով ճակատի ու երեսին վերայ քրտինք կրերեն, որ տեսնողներուն անախորժ կերևի:

(1) Ռ.՝ ПЕТРУШКА, տճ. մազգանուս. (2) Ռ.՝ ПОМАДОРА, տճ. ֆրենկ փութեղձանք. (3) Ռ.՝ КОРИЦА, տճ. թարչին. (4) Ռ.՝ ГВОЗДИКА, տճ. դարանֆիլ.

Կերակուր կերած միջոցին բերանը զգուշութեամբ բանալու է, որ անսխորթ ձայներ չհանուի:

Ծուծը հանելու համար ոսկոռը պէտք է ծծել. վրան գտնուած քիչ մի միսը ուտելու համար պէտք է ոսկոռը ձեռք առնուլ ու կրծել, որ ծծելէն ևս անվայել բան է. այլ պէտք է հանդարտ կերպով դանակով միան ոսկորէն դատել:

Միս կամ ուրիշ որ և իցէ ուտելիք պէտք է թաթխել աղամանին մէջ:

Աղը դանակին ծայրովն առնելու է չափաւոր քանակութեամբ:

Երբ ամեն մէկին առանձին ամանով կերակուր տրուած լինի, ձեռքի դգայը ոչ հասարակաց սկաւառակը խօթել կվայելէ և ոչ սեղանակիցներուն մէկու առջևի ամանին մէջ:

Իւր առջևէն կերակուրը վերցընելով՝ հասարակաց սկաւառակին մէջ պէտք է դնել:

Ձեռքը թաշկինակով⁽¹⁾ կամ սեղանին վերայի սփռոցովը⁽²⁾ պէտք է սրբել, այլ միշտ անձեռոցիկ⁽³⁾ գործածելու է:

Պէտք է զգուշանալ որ սեղանի վերայ կտրրտած և խածխրծած հացի և մանր մսի կտորներ չմընան:

(1) Платокъ. (2) Скатерть. (3) Салфетка.

Դանակի ծայրով կամ պատանաքաղով
ակոսները պէտք է խառնել:

Ջուր կամ զինի խմելէն առաջ և յետոյ
բերանը սրբելու է:

Բերանին մէջ կերակուր եղած միջոցին
պէտք է խմել:

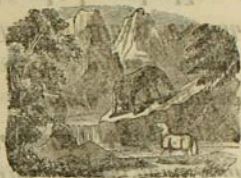
Խմելու ժամանակ պէտք է կօկորդէն ան-
ձողնի ձայներ հանել:

Այնպէս շտապելով պէտք է խմել, որ
կէմն այլ պոկունքին երկու կողմէն կուրծքին
վերայ թափի:

Պատառովը կերակուրին ամանը պէտք է
սրբել, վասն զի այս որկրածուղ մարդու նշան է:
Այս մասին Քառթիլեօնի հեղինակը հետագայ դի-
պուածը կապումէ. Մանդուայի Մարկէղը քանի
մի ազնուականներու հետ սեղան նստած լինե-
լով՝ ապուրը լմինցրնելէն յետոյ՝ ազնուականաց
մէկը «Թողութիւն կանեք» ասելով, ամանը
կվերցրնէ ու աւելցած ապուրը կը խմէ: Մար-
կէղը պատասխան կուտայ թէ «Այո՛, բանը
ինձի մնաս չունի. խոզերէն թողութիւն ուզէ»:

25.

(ԸՌԱԿ) — ԳԵՂԱՐՆԵՐԻ ԳԵՂԱՐՆԵՐԻ.

Գայլն ու Գառը մէկմէկու չտեսած՝ մէկ վազուկ առուակէ ջուր կը խմէին: Գայլը առուակին վերէն վար նայածին պէս՝ երբ աչքովն ընկաւ Գառը, խսկոյն նորա քովը վազեց ու «Նչո՛ւ համար խմելու ջուրս պղտորեցիր, ասաց:

— Չուրդ ի՞նչպէս կրնամ պղտորել, պատասխանեց Գառը դողալով, երբ եկած տեղէդ ատ վարէն կը խմեմ: Հաւատա, տէր իմ, որ հոքէս անպամ անցած չէ. քեզի դէմ յանցանք մի գործել:

— Ղեկուզ թէ ասածդ շիտակ լինի, կրկնեց Գայլը, բայց այդու ամենայնիւ գու չեմ կարող արդարանալ. վասն զի երեկ հայրդ իւր ձայներովը կ'յորգորէր շներուն որ ինձ հալածեն:

— Ըմիսէն աւելի է, պատասխանեց Գառը, որ մնալաճառը հօրս մորթեց:

— Արեմն այն մայրդ էր, ասաց շեշտելով գաղանը:

—Մայրս իմ՝ ծննդեան ժամանակը մեռաւ, ասաց հեղութեամբ Վառը:

—Ուրեմն ազգականներէդ մէկն եղած է, կանչեց վճռողաբար Վայլը, աւելցընելով՝ թէ ես այսքանս հաստատ զիտեմ, որ դուք ձեր հովիւներովն ու շներովը, ամենքդ թշնամի էք ինձի, և եթէ ձեռքերէդ դայ՝ արինս անգամ կը խմէք. ուստի հարկ է որ ես այլ վրէժս քեզնէ հանեմ որ սիրտս հանգչե՛ս ասելով, անմեղ Վառնուկին քաշեց անտառը տարաւ ու այնտեղ մրմըռալով կերաւ:

26.

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ՄԱՔՐԱՍԻՐ ԱՇԱԿԵՐՏԻ.

Մա զիտնայով որ մարդուս մարմնոյն ու հազուստին մաքրութիւնը՝ շատ անգամ հողոյն մաքրութեան նշանն է, մաքրասէր աշակերտը միշտ գլուխը սանտրած, հազուստները սրբած և կօշիկները մաքրած կպահէ: Մե՛նայն առաւօտ տապօնով կլուացուէ, և կընայէ որ երեսը, վիզը, ականջներն ու ձեռքերը պէտք եղածին չափ մաքուր լինին. և եղունգները, թէ որ երկընցած են, — կտրուած:

(Օրը երէք անգամ բերանը ջրով կլուանայ. նախ առաւօտը, որ գիշերուան ծանր հոտը

երթայ. երկրորդ՝ կերակուրէն յետոյ, որ կերածին հոտերը դիմացինի երեսին չբուրեն, և երրորդ՝ պառկելէն առաջ, որ աւելի հանգիստ քնանայ:

Սովորական բան արած կլինի իրեն մաքուր թաշկինակ դործածելն ու հազուստի և գլխարկի փոշին միշտ վրձինով մաքրելը:

Պիտնալով որ աղտոտութիւնը շատ տեսակ հիւանդութիւններու պատճառ կլինի, գոնէ ամիսը մէկ անգամ բաղնիք կերթայ: Բաղնիքէն ելնելէն վերջն այլ շուտով հազուիլ կփութայ, որ պաղ չառնու և չքմբսի: Աերակուրէն վերջը իսկոյն բաղնիք երթալը շատ փաստակար լինելով, երկու երէք ժամ չանցած՝ երբէք բաղնիք չերթար:

Եմառը գետի կամ ծովի մէջ լուացուիլը բաց ի մաքրութենէն օգտակար ևս լինելով, ապահով տեղ կընտրէ լուացուելու և կամ (թէ որ կայ) հասարակաց լուացարանը կերթայ, որ խղղուելու վտանգէն ազատ մնայ:

Տաքցած ու քրտնած ժամանակ երբէք ջուրը չի մտներ, այլ կսպասէ որ քիչ մի զովանայ: Ջուրը մտնելուն պէս՝ մէկէն բոլոր մարմնովը մէջը կընկղմուի ու յետոյ անշարժ չի կենար, այլ կլողայ և ուրիշ շարժմունքներ կանէ: Վառորդ ժամէն աւելի չի կենար ջրին մէջ. էլնելէն ու հազնուելէն վերջն այլ՝ փոխանակ հան-

զիստ նստելու, կամաց կամաց քայլելով՝ [Ժէ]Ժե շարժումն կուտայ իւր զովացեալ մարմնոյն, որ աւելի օգտակար լինի իրեն լուացման գործողութիւնը:

Կնքը [Ժէ]պէտ զգոյշ կկենայ խողուելու վտանգներէն, բայց միշտ կյիշէ խողուած տղայոց պատմութիւնը, որք կամ քրտնած եղած ժամանակը, կամ կերակուր ուտելէն անմիջապէս յետոյ ջուրը մտած են, և կամ անխոհեմութեամբ մտանգաւոր տեղեր լուացուիլ ու լողալ ուզած են:

27.

ԱՂԵՔՍԱՆԳՐ ՄԱԿԵԳՈՆԵՑԻ.

Մակեդոնացւոց Փիլիպպոս [Ժազաւորի որդին էր՝ Աղէքսանդր, որ ծնաւ Քրիստոսէ 356 տարի առաջ, և 20 տարեկան ժամանակը հօրը տեղն անցնելով՝ քաջութեամբ տիրեց Յունաց քանի մի գաւառներուն ու շուտով զօրացաւ: Աետոյ 35 հազար զօրք ժողվելով՝ պատերազմ բացաւ Պարսից Վարէհ [Ժազաւորին դէմ, որոյ զօրքն էր 600 հազար. և նախ յաղթեց Ալիլիկիայի կողմերն ու տիրեց Վարէհի գանձին, և զերի բռնեց նորա մայրը, կինը, որդին ու երկու աղջիկները, և հրամայեց պատուով պահել նոցա: Աւ ապա յառաջ երթալով՝ տիրեց Տիւրոսի, և զնաց Արուսաղէմի վերայ, ուր

Յազգէ քահանայապետն զգեստաւորուած զիմացն ելաւ ու ցուցուց Վանիելի մարգարէութիւնը, որ գուշակած էր Աղէքսանդրի յաղթութիւնը Պարսից դէմ: Յետոյ գնաց առաւ Եղիպտոս, ուր Աղէքսանդրիա քաղաքը շինեց իւր անունովը: Նոյն միջոցները Վարէ՛՛ խեղճութեամբ արեւելք քաշուած կջանար որ Աղէքսանդրին հետ հաշտութիւն անէ՝ իրեն ուղած ին պէս, բայց նա չկամեցաւ, որով նոր պատերազմ սկսաւ և Աղէքսանդր բոլոր Պարսից տիրելով՝ փառաւոր յաղթանակաւ Բաբելոն մտաւ: Աղէքսանդր կուգէր կենդանի բռնել Վարէ՛՛ին, բայց երբ տեսաւ որ Պարսիկ զօրավարներէն վիրաւորուած՝ մեռնելու վերայ էր, շատ ափսոսաց, և իրեն վերարկուովը փաթըթեց ու մօրը զըկեց որ իւրեանց օրէնքովը թաղեն: Այնուհետև առաջ երթալով՝ Աղէքսանդր բոլոր Ասիայի աշխարհներուն տիրեց մինչև Հնդկաստան, ուսկից պարժանօք դարձաւ ի Բաբելոն: Աղէքսանդր քաջութենէն զատ՝ մարդասէր, ուսումնասէր և աշխարհաշէն էր: Ա՛ձառականութիւնն ու գիտութեանց արուեստը ծաղկեցրնելու համար 800 արծաթ տաղանդ (50,000 ռուբլի արծաթ) յուղարկեց իրեն վարժապետ Արիստոտել փիլիսոփային, որ բնական տեղեկութեանց և քննութեան կենդանեաց հետեի: Ընդհանրապէս Աղէքսանդրի վարուց մէջ շատ

երևելի գործեր ու բարոյական իմաստալից խրատներ կպատմեն: Ինուժեամբ անվախ ու համբերող էր. մեռաւ Վրիստոսէ, 324 տարի յառաջ, երկու որդի թողլով, մէկը խորթ՝ Հերքիւլէս անունով, և միւսը հարազատ, որ դեռ Հռոքսանիա թագուհւոյն արգանդին մէջն էր, և ծնուելէն յետոյ հօրը անունովը Աղէքսանդր անուանեցին:

28.

ՀԱՅՈՑ Ա.Ա.Ա: ԹԵԳՆԻՈՐԻՆ ՄԷԿ ՊԵՏԱՍԻՆԵՐ:

Ապատմեն թէ Աղէքսանդր Մակեդոնացի աշխարհակալ թագաւորը երբ մեր Աշտէ թագաւորին յաղթելով Հայաստանի տիրեց, հրաման տուաւ զօրաց որ Հայոց մայրաքաղաքը կողոպտեն: Աշտէի սիրտը չդիմանալով այն ողբալի տեսարանին. դարձաւ առ Աղէքսանդր ու «Սքա ի՞նչ կանեն. ասաց.— շէ՛ս տեսներ որ քաղաքդ ու ստացուածքդ կկողոպտեն:— Ար սխալիս, տէր արքայ, պատասխանեց Աշտէ, պատերազմի իրաւունքովը ամենայն բան քուկղ լինելով՝ այսուհետեւ ես այս տեղ բան չունիմ. ուստի ինձի այնպէս կերևի որ քու ստացուածքդ կկողոպտեն»: Այս ճարտար ու խոհեմ պատասխանին վերայ զարմացաւ Աղէքսանդր և հրաման արաւ որ կողոպտումը դադրեցնեն:

29.

(ԱՌՂԱ) ԱՂՊՈՒՄ ԵՒ ԿԱՂՈՂ.

Քաղցած Աղուէսուկն ինչ արաւ չարաւ

Մէկ այդի⁽¹⁾ մըտաւ,

Տեսաւ որ խաղողները

Սուղ կուղ կախուած կը վառին.

Աղուէսուկն ոչ թէ միայն աչքերը,

Ակաաններն ալ կրակ առին,

Սուղերն որ ասես, մէկմէկէ հասուն,

Մէկ մէկ յակինթի⁽²⁾ նըման պրսպըղուն:

Ինչ էր՝ զիտե՛ս՝ ցաւալն,

—Սուղերը խոտ բարձր էին:

Մեր Աղուէսուկը շատ աշխատեցաւ,

Վեր-վար ցատքըտեց, չորս դին ման եկաւ,

Հընար չըզըտաւ.

Մէկ կուղ մըն ալ փրփրցընել չըկրցաւ.

Ար տեսնէին աչուքները,

Չէին հասներ ախաաները:

Եմբողջ ժամէն աւելի

Խուր տեղը կը յողնի,

Անլնէ կերթայ բանն ու կանէ.

(1) Ռ.՝ САЛУ, աճ. բաշ.

(2) Ռ.՝ АХОИТЬ, որ է ազնիւ կազուա քար.

„Ի՜հ ինչ կայ,
 Տեսքին նայիս նե՛ գէշ չէ,
 Բայց ինքը դեռ կանանչ է .
 Չես զըտնեբ մէջը և ոչ մէկ հատիկ
 Հասուն խաղողիկ,
 Ուտի թէ ուտես ատամըդ կառնէ
 Իւր այնքան դառն է որ սիրտ կը խառնէ“:

30.

ԱՍՏՈՒԱԾ՝ Ի՞նչ է:

Ապատմեն թէ Համազասպ Մամիկոնեանի Գրիգոր եղբայրը (որ Երչակունեաց թագաւորութեան վերջանալէն յետոյ, Վրիստոսի 659-էն մինչև 685 թուականը Վամասկոսի Մաւիէ ամիրապետէն պատրիկ դրուած էր Հայոց վերայ) կրօնական ինդիքներու մէջ մասնաւոր հետաքրքրութիւն ունենալով՝ մէկ օր հարցուց Ընանիա վարդապետ Շիրակացւոյն⁽¹⁾

(1) Եթեմներորդ դարու Հայոց գիտնական ժողովուրդներէն մէկն էր Ընանիա Շիրակացին, որ զնաց Ցրապիղանի Եունաց ուսումնարանը, և սյմուեզի Տէ-էլիս անուանով հռչակաւոր փիլիսոփայլն շախարհական գիտութիւն սովորելով՝ դարձաւ ի Հայաստան, ուր սկսաւ ուսումը ծաղկեցնել, երևելի աշակերտներ հանելով և պիտանի գրքեր շարագրելով, այսինքն 1) քերականութիւն, 2) Աստիզագիտութիւն, 3) վասն որպիսութեան կենաց խրոց, 4) Յազազս զգլման և արտասուաց, 5) վասն կշռոցն և վասն շափոց, 6) Յազազս խմարհոսութեան, 7) Պատմութիւն և ժամանակագրութիւն խառն՝ և այլն, որոնք Պրիգոր մտգիտութեան ընդ հանրապէս կրօնի Եովհաննէս պատմարան կամ թողիկոսն ևս կասե թէ «Նաստասա կամ թողիկոսն ուղեւով որ Հայոց տամարն ևս ուրիշ ազգաց տամարներուն պէս անշարժ լինի, Ընանիային յանձնեց 667-ին Հայոց տամարին նորոգութիւնը . բայց կամ թողիկոսին մասը վերայ հասնելով՝ բաշխանքն ու գործադրութիւնը անկատար մնաց»:

Թէ «Աստուած ի՞նչ է»: Շիրակացին մէկէն ի մէկ պատասխան չտուաւ, այլ Հայոց մեծ իշխանէն խնդրեց որ մէկ օր ժամանակ տայ իրեն մտածելու: Այն օրէն յետոյ՝ երկու օր ժամանակ ուղեց Շիրակացին. երկու օրն որ անցաւ, չորս օր ժամանակ ուղեց, յետոյ ութ օր, և այսպէս ամենայն անգամ առաջինին կրկնապատիկը ժամանակ ուղեց պատասխանելու համար: Գրիգոր պատրիկը զարմանալով Շիրակացի գիտնական վարդապետին այս քանիս մէջ բռնած ընթացքին վերայ, մէկ օր հարցուց թէ «Ի՞նչ է միտքդ, որ այդպէս կանես»:

—Արքան որ կը մտածեմ՝ Աստուծոյ վերայ, պատասխանեց Անանիա, այնքան անիմանալի և անքննելի կը գտնեմ իւր էութիւնը. ուստի և կարողութենէս վեր կտեսնեմ իմանալը թէ ի՞նչ է Աստուած: Իայց այսքանս միայն կասեմ, աւելցուց Շիրակացին, որ Աստուածն է ամենայն բանի Արարիչ կամ Ստեղծողը. իւր հայրական ողորմութեամբն է որ մինչև այս վայրկեանս կապրիմք և այնչափ բարիք վայելէր եմք ու կվայելէմք»:

31.

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ:

Հայր մեր որ յերկինս էս, սուրբ եղիցի անուն քո, եկեացէ արքայութիւն քո եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի: Օհայր մեր հանապաղորդ սուր մեզ այսօր թող մեզ զսխալախ մեր, որպէս և մեք թողու՛մք մերոց սխալտապանաց: Եւ մի տանիր զմեզ ի սխորձութիւն, այլ իրկեա՛ն զմեզ ի չարէն: Օհ քո է արքայութիւն և զօրութիւն, և փառք յաւիտեանս. ամէն:

Եյս «Հայր մեր» աղօթքը այն պատճառաւ Տերունական կասուի, որ Քրիստոս Տէրն մեր

սովբեցուց իւր առաքելոցը և սոքա մեզ աւանդեցին: Եյս աղօթքը ամեն աղօթքներէն գերազանց կհամարուի. վասն զի Լստուծմէ ինչ որ պէտք լինի մեզ խնդրել, ամենուն ևս սքանչելի բովանդակութիւնը մէջը կայ:

32.

ՏԵՄԻ ՊԵՏՈՒՐԱՆՔ ԸՍՏՈՒԾՈՑ՝

Ըստուած, Սինա լեռան վերայ, Մովսէս
մարդարէին ձեռքովը՝ երկու քարեղէն տախ-
տակներու վերայ՝ տասը պատուիրանք կամ տասը
բարոյական օրէնք տուած է մեզ, որ սորա են.

1.) Ես եմ՝ Տէր Ըստուած քո. մի՛ եղիցին
քեզ այլ աստուածք բաց յինէն:

2.) Մի՛ արասցես կուսա:

3.) Մի՛ առնուցուս զանուն Ըստուծոյ քո
ի վերայ սնուեաց:

4.) Յիշեա սրբել զօր շաբաթու:

5.) Պատուեա զհայր քո և զմայր:

6.) Մի՛ սպանաներ:

7.) Մի՛ շնար:

8.) Մի՛ գողանար:

9.) Մի՛ սուտ վկայեր:

10.) Սի՛ ցանկանար օան ընկերի քո, և մի՛
ամենայնի զօր ինչ ընկերի քո իցէ:

Ըստուած այս տասը պատուիրանքը
տալով, կհրամայէ. 1) Ար՛ իրովն ի վատ՛ ուրիշ

աստուած չճանչնամք. 2) Որ կուռք (այսինքն քարէ կամ փայտէ կամ այլ նիւթերէ շինուած պատկերներ) չպաշտեմք, 3) Որ ոչինչ բաներու համար Աստուծոյ անունովը երդում չանեմք. 4) Որ շարաթ օրերը սուրբ պահեմք (*). 5) Որ պատուեմք սիրով և հնազանդութեամբ ոչ միայն մեր մարմնաւոր, այլ և հոգեւոր ծնողքը, այսինքն մեր վարժապետներն ու բարերարները. 6) Որ պատճառ չլինիմք մեր կամքովը՝ ոչ մեր և ոչ ուրիշի մահուանը. 7), 8) և 9) Որ շնութիւն ու գողութիւն չանեմք և սուտ բանի վկայ չլինիմք:

33.

ՄԵՐԴՈՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄԸ՝ ՄԵՌՆԵԼԷՆ ԱԽԸԸ:

Ժամանակով Մահտի Պապոստոս անունով բարեպաշտ քաղաքացիին մէկը՝ հետագայ բարոյական պատմութիւնը կատէր իւր սիրելի որդւոցը. «Թագաւորին մէկը՝ մէկ հեռաւոր քաղաքի մէջ մարդուն մէկուն կուսակալ կամ կողմնապահ դրած լինելով, ժամանակն եկաւ որ այն կուսակալը ծառայութեան հաշիւը տայ իւր հրամանատարին. ուստի և հարկադրեցաւ անձամբ երթալու իրեն: Այն բարեկամներուն,

(*) Հին օրէնքով շարաթ օրերը հանդստան օր կհամարուէին. ըստ քրիստոսի Յարութիւնը միաշարաթի օրը պատահելով, քրիստոսի Համարմանէն յետոյ առաքելները սահմանեցին որ փոխանակ շարաթ օրուան միաշարաթի օրը պահեմք իբրև հանդստանալու օր Այս պատճառաւ միաշարաթի օրուան անունը յունարէն լեզուաւ կոչեցին, որ 8երանակն օր կը նշանակէ:

որոց վերայ կուսակալն ամենէն աւելի յոյս դրած էր, [Թէ նոցա մտերմութեանց ու սիրոյն և [Թէ նոցա հաւատարմութեանց ու անձնա- նուիրութեանց վերայ, տեղերէն անդամ չշար- ժեցան, որ ճանապարհ ձգեն գոնէ մինչև ի նաւը, որով պիտի երթար կուսակալը:

Միւսները, որք առաջուց վստահացուցել էին նորան իւրեանց բարեկամութեան վերայ, և երդուել էին շատ տեղ այն կուսակալին հարազատ մնալու, ճանապարհ ձգեցին մինչև նաւը: (Նոհապարտեան նոքա, որոց վերայ քիչ կամ ամենևին համարմունք չունէր, նորահետը մէկտեղ ճանապարհ ելան և գնացին մինչև [Թաղաւորանիստ քաղաքը, յորում և խօսեցան ոչ միայն յօգուտ նորա, այլ և միջնորդու- [Թիւն անելով՝ աղաչեցին որ [Թագաւորն ողորմէ իրեն՝:

Տղայքը չհասկացան այս պատմութեան միտքը. և մահտեսի Պաղտասարն այսպէս մեկ- նեց. «Մարդս երեք տեսակ բարեկամ ունի աշխարհիս վերայ, որոց նա այն ժամանակը միայն կկարողանայ ճանաչել, երբ աշխարհս [Թողլով՝ կհարկադրուի երթալ հաշիւ տալ երկնաւոր [Թագաւորին, իւր անցաւոր կենաց գործառնութեանց մասին:—Մռաջին բարեկամ- ները, որոց վերայ ամենէն աւելի վստահացած էր կուսակալը, նորա ունեցած դրամական

Հարստութիւններն ու անշարժ կալուածներն են, որք իրեանց տիրոջը ճանապարհ ձգելու համար ամենեւին տեղերէն չհարժեցին: Երկրորդ բարեկամներն են՝ նորա ազդականներն ու քարի ծանօթները, որք ճանապարհ ձգեցին նորան դռն մինչև դերեզման: Իսկ երրորդ բարեկամները — նորա բարեգործութիւններն են, որք իրեն հետ մեկտեղ էլան դնացին մինչև թաղաւորին թաղաւորաց յաւիտենական Աթոք“: Այս, մարդու բարեգործութիւններն են որ կմխնարդեն Աստուծոյ անջե, վասն զի մարդս իւր գործոց համեմատ հասուցումն, այսինքն պատիժ կամ պարգև կրնդունէ Աստուծակ:

31.

ՆՊԵՐԳԻՐ ԲՆՏԻՐ ԵՇԵՆԻՐՏԻ

Այն աշակերտն է գոլութեան արժանի,
 Որ հաւատոյ նիւթեր սիրով ուսանի,
 Եղօթք անէ ստտու իրկուն մշտադիւր,
 Ստեղ ստ Աստուած գառնայ փափաք և միտք իւր:
 Ամեն իրկուն յիշէ զբարին Աստուծոյ,
 Իրմէ խնդրէ շնորհք և նրպասս իւր գործոյ:
 Յեկեղեցին միշտ է պարկեշտ պատկառոտ,
 Հասեր մտաբէն աղօթքս լինէր հաւատօտ:
 Երբուած մըտքով ասդխ անդին չի նայիր,
 Բարող թէ կայ՝ սկզով կրնի ունկընդիր:

Օր չանցընեի որ չը յիշէ հայրն ու մայր,
 Թէ որջ լինին յատիս և թէ յայն աշխար:

Նոցա խօսքէն դուրս ոչ երբէք նա կե լնէ,
 Նոցա կամքին հաճոյանալ ջանք կանէ:

Նոցա խորհուրդ կը հարցընէ միշտ սիրով,
 Ոչ երբէք սուտ կատէ և ոչ կայ խըսով:

Տան զխաղածոց վերայ երբէք չե ետսիր,
 Օրնողաց դէմ ուրիշներուն չե դանդախիր,

Նոցա ցաւին բոլոր սրտանց ցաւակից,
 Եւ խընդութեան միշտ կը լինի խընդակից:

Եղբարցն ու քերց սէր ցուցանէ կաթողին,
 Իրմով պարծին, իրմով ի վիշա ըստովին:

Ստէպ թուղթ դրբէ նոցա սիրոյ կամ խրատու,
 Չըտայ անգի սրբաին մէջ չար նախանձու:

Արու չանեի նոցա հետ նա բընաւին,
 Թէ վէճ բացուի, կաշխատէ որ շուտ հաշտուին:

Եզգականաց ոչ երբէք նա կանարգէ,
 Ե՛լ նոցա սէրն ու երախտիք կը յարգէ:

Իւր մեծերուն խօսքէն բընաւ դուրս չե լներ,
 Միշտ անտրտունջ կը կատարէ իւր պարագեր:

Ոչ կամուպաշտ է, ոչ յամու և ոչ բխա,
 Ե՛լ իրրե մոմ կակուղ է խօսք իւր և սիրտ:

Վարժապետաց արդիւնքն ու սէր կը ծանշնայ
 Եւ կը նայի որ նոցա աչքը մըտնայ:

Թէ խըստութիւն ևս անեն՝ ոխ չե պահեր,
 Նոցա խօսքն ու վարքը բընաւ չարհամարհեր:

Եթէ խրատեն՝ չխաար ընդդէմ պատասխան,
 Ե՛լ ի սիրով կը ընդունի ինչ պատիժ ասն:

Վարպետներուն հետ վախնալով չի վարուիր,
 Ե՛լ միշտ պատուով, միշտ համարձակ սիրալիր:

Չէ՛ մարդտոկաց և ոչ քաշուող մենակեաց,
 Չըւարթ բնութեանն է սիրելի ընկերաց:

Ուրիշի սիրտ նա ոչ երբէք ցաւցընէ,
Ինչ բարիք որ կուգայ ձեռքէն միշտ կանէ:

Եզնիւ բարբոյ ընկերաց հետ ընտանի,
Եւ ոչ մէկուն հետ պաղ վայսմունք՝ ոխ ունի.
Վաղաքավար, ներողամիտ, բաղջրախօս,
Ո՛չ առնըւող, ոչ սէգ և ոչ սրտախօս:

Ուրիշներու խօսակցութիւն չի կրօրեր,
Եւ մշտքերնին յանդրգնարար չի դատեր.
Գուրս չի հաներ ուրիշներու պակտութիւն,
Շուտ կուտայ իւր գէմ՝ եղածին թողութիւն:

Միշտ կը խորշի հրամայական կերպերէն,
Եւ ստէպ ըստէպ ծաղրածութիւն անեւլէն.
Ճշմարտութեան վերայ սերտ սէր կունենայ,
Տրուած խօսքէն ոչ երբէք յետ կը կենայ:

Կեղծաւորիլ, շողօրթեւ, սուտ խօսիլ,
Ո՛հ, ո՛չ երբէք, լաւ կը սեպէ նա մեռնիլ
Վան խոտորիլ արդարութեան շաւիղէն,
Եյրոց անեւլ զոր չուզեր այլք իւր անեն:

Զի բռնանար փոքրիկ եղբարցը վերայ
Եւ ոչ մէկուն խոհուրդ կամ խրատ չար կուտայ.
Ուրիշներու բանին չըլնիր ինքը տէր,
Ինչ որ գրտաւ իրեն քովը չի պահեր:

Ետիթ կուգէ բարիք անեւլ ուրիշի,
Եւ ոչ երբէք չարիք կանէ ընդ չարի.
Պատկառանօք պատիւ կուտայ ծերունեաց,
Եւ ցաւակից կըլնի դժբաղդ տըկարաց:

Ո՛չ անձընդիւր է ոչ փրնտող իւր շահին,
Ունեցածէն այլք ևս ունին միշտ բաժին.
Ժիր և արագ յամեն պարտուց կատարման,
Նա չանցըներ պարտպ և ոչ մէկ վայրկեան:

Ո՛չ շափազանց շուտ, ո՛չ չափէ դուրս դանդաղ,
Եյլ ըստ կարգին կանէ գործերն անյապաղ:
Գասի տտեն խեղքը վերան կը պահէ,
Զըհասկացած բանը նորէն կը հարցնէ:

Առողջութեանը վերայ լաւ հոգ ունի .

Միշտ կը ջանայ տեղեակ լինիլ շատ բանի .

Ուրիշնեքէն վար չի մընալ կը նայի ,

Այլ մանաւանդ անցնիլ նոցա կաշխատի :

Ո՛չ յանդուգն է և ոչ վախկոտ , այլ խոհեմ ,

Իզգուշաւոր , բայց և արի վտանգի դէմ ,

Ո՛չ նրկատմամբ մարդկանց՝ պարտքէն յետ կենայ ,

Ո՛չ բարեպաշտ երևնալէն կամընչնայ :

Չի յողթելիլ չար օրինակէ՛ չար խրատէ՛ ,

Ի՛նչ որ ծանչցաւ մէյմը թէ գէշ է՝ կատէ .

Ատուծոյ սուրբ կամացն է միշտ համաձայն ,

Համբերութեամբ կը տանէ վիշտ ամենայն :

Ար համբերէ ուրիշներու թերութեանց ,

Գիտէ որ ինքն այլ տրկարութեամբ է զգաճուած .

Խոնարհամիտ է և համեստ ու ցածուն ,

Շատ չի խօսիր ինքն իւր վերայ ամենուն :

Չի պարծենար խելքին , տեսքին , ըտտակին ,

Գիտէ թէ ստոյգ մարդուս արժէքն է ներքին .

Չափ կը ծանչնայ ամեն բանի հարկաւոր ,

Իանը չարած՝ կը մըտածէ վերջն անոր :

Մարդըս կուտէ որ ապրի , այս լաւ գիտէ ,

Ո՛չ թէ կապրի նորա համար որ ուտէ .

Ուտաի իրեն պարզ կերակուրն ամեն տեղ

Թէ՛ բաւական կերունայ միշտ՝ թէ համեղ :

Ի՛նչ որ կանէ , կանոնով է ու կարգով ,

Իտորր գըրքերն ու թըղթերն են լաւ շարքով .

Վըրան զըլուխն է միշտ մաքուր և կոկիկ ,

Ի՛րան զմաքրութիւն չի՛ ծանչնար զարդ գեղեցիկ :

ԳՈՂ. ՎԼՍՆԵՆԻ ԳԵՂԱՄ ՈՐԳԻՆՆ .

Սասակ անունով գեղացիին մէկը սովորութիւն արած էր գրացիին արտն երթալ ու ցորեն գողանալ: Սա մէկ օր իւր տասը տարեկան որդուն ևս ուղելով ցուցրնել թէ տուն տարած ցորէնն ուսկից կըբրէ, տոպրակը տղուն ձեռքը տուաւ ու երբ արտի մէջ մտաւ, սկսաւ ասդիս անդին նայել որ արդեօք տեսնող կայ թէ ոչ: Լաւ նայելէն յետոյ՝ երբ տեսաւ որ մարդ չկայ, տոպրակն առաւ տղուն ձեռքէն և սկսաւ շուտ շուտ իւր մեղանչական վաստակին ձեռք զարնել:

„Հայր, ասաց Գեղամ՝ օրդին սարսափելով, մէկ տեղ ալ մնաց որ մոռացար նայելու“: Մարդը փախնալով տոպրակը գետինը ձգեց ու հարցուց կասկածանօք, „Ար կողմը, տղայ“: կարծելով թէ մօտերը տեսնող մարդ կայ:— „Ղէպի երկինք նայելու մոռացար, հայր, որ իմանայիր թէ Եստուած արդեօք չի՞ տեսներ“:

Եյս Եստուածափախ տղուն յանդիմանական խօսքը այնպէս ներգործեց իւր հօր սրտին վերայ, որ պարապ տոպրակն առաւ, շուտով տուն դարձաւ ու միւսանգամ գողութեան չգնաց, միտքը պահելով այն ճշմարտութիւնը, որ իւր որդիէն սովորեցաւ թէ Եստուծոյ ամենատես աչքը միշտ կտեսնէ մեզ ու մեր արած բարի և չար գործերը:

36.

(ԱՌԱԿ) — ՇՈՒՆ ԵՒ ՍՏՈՒՆԻՐ⁽¹⁾:

Շունին մէկը մտի կտոր մի խածած՝ գետէն լողարով անցնելու ժամանակ մտին շուքը ջուրին մէջը տեճնելով, կարծեց թէ ուրիշ որսի հանդիպեցաւ. ուստի շուտով թողուց իւր բերանի միսն ու շուքին ետեւէն փազեց: Բայց շատ զոջացաւ արածին վերայ, երբ տեսաւ որ երկուսէն ալ զրկուեցաւ, որով ստուգեցաւ այն խօսքն որ կասեն թէ

«Ըգահն որչափ շատին ցանկայ,
Ըյնչափ աղքատ խեղճ կը ինայ»:

37.

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԵՒ ՆԵՊԸՍՏԱԿ

Խեղճ գեղացիին մէկը մեծ գաշտէ⁽³⁾ մի անցնելու ժամանակ թուփին⁽⁴⁾ տակը մէկնապատտակ տեսաւ. ուրախացաւ և ասաց. «Փա՛ռք

(1) Ռս. тѣнь, որ է շուք կամ շուքին ձգած մակեր. աճ. գեօրէ.

(2) Ռս. заливъ, աճ. թաւշան.

(3) Բաց տեղ, դաշտ. Ռս. поле, աճ. օլա.

(4) Ռս. кустъ, աճ. աղաճըք.

քեզ Աստուած, հիմա գիտեմ որ տունի տէր կլինիմ... Ար բռնեմ այս նապաստակը, կտանեմ քաղաքին մէջ կվաճառեմ երեսուն կուպէկի. այն փողովը մեր գեղէն մէկ խող կը գնեմ, խողը տասներկու խոճքոր ⁽¹⁾ կը ծնի, որոնք կմեծնան ու տասներկուքական ձագեր կը ծնեն. ես ամենուն կպահեմ, կմեծցընեմ ու կը գիրցընեմ, վերջը հետզհետէ մորթելով՝ մէկ ամբար միս կժողովեմ. միսը կը ծախեմ, իսկ փողովը տուն կշինեմ. ինքս կը կարգուեմ, կինս ինձի երկու մանչ զաւակ կը ծնի, որոց անունները Պողոս, Պետրոս կը դնեմ: Տղայքս կը մեծնան ու վարուցանք կանեն. իսկ ես սպասուհանին տակը նստելով կարգադրութիւններ կանեմ ու «Մ՛յ տղայք, կը կանչեմ Պողիկ, Պետիկ, շուտ արէք որ օրն իրիկուն եղաւ, ինչո՞ւ զուր տեղը ժամանակ կանցընէք, փուճ կենդանիք. ես ձեր տարիքն եղած ատենս, գիտէք ինչպէս կաշխատէի...» Այս վերջին խօսքը աչնպէս բարձր կանչեց գեղացին, որ նապաս-

տակը սարսափելով փախաւ. իսկ գեղացւոյն երևակայեալ տունն իւր բոլոր հարստութեամբը, կնիկովն ու որդիներովը անյայտացաւ:

(1) Ռուս. поросятъ, տճ. դամուզ եւ վրուսու:

328.

ՀԱՅԿ, ԱԶԳԱՊԵՏ ՀԱՅՈՑ .

Մեր Հայոց ազգի առաջին նահապետն ու ազգապետն եղաւ ՀԱՅԿ անունով քաջ մարդուն մէկը, որ 'Նոյ նահապետի Յարեթ որդւոյ երրորդ սերունդն էր. վասն զի Յարեթի որդին էր Գամբը, Գամբրի որդին Թորոսը և Թորոսմայ որդին ՀԱՅԿ:

Հայկայ ժամանակն աւելի զօրաւոր էր Բարիլոնի մէջ Բէլ կամ 'Նէբուլէ անունով մարդուն մէկը, որ Վամայ թուրք՝ Վուշայ որդին էր. ուստի և ժողովրդոց մեծ մասը բռնութեամբ և խոստմունքով իրեն հնազանդեցուց, ու նոցա վերայ թագաւորելէն յետոյ՝ ուզեց Աստուծոյ տեղ պաշտուիլ: Հայկ՝ Բելայ ամբարտաւանութեանն ու յանդգնութեանը չղիմանալով՝ քովը ժողովեց իւր երեք հարիւր քաջ մարդիկը, այսինքն իրեն որդիքը, թուռներն ու նոցա ընկերացած հաւատարիմ անձինքը, և չհնազանդեցաւ նորան, որով աշխարհիս առաջին պատերազմը բացուեցաւ:

Պատերազմի ժամանակ Ալանայ ծովուն մօտի ընդարձակ ու յարմարաւոր դաշտին մէջ երկու կողմէն բաւական քաջեր ընկան, և պատերազմը երկու կողմէն ևս անպարտելի մնալով՝ Բէլ զարհուրեցաւ և ուզեց յետ փախչիլ մինչև

մնացեալ զօրաց օգնութեան հասնիլը: Բայց Հայկ ժամանակ չտալով երկար մտածելու, քաշեց ուժգնապէս իւր երեքթեան աղեղը և այնպիսի կերպով զարկեց Բեշայ կուրծքին, որ նետը՝ նորա հաղած երկաթի դրահէն անցնելով՝ կոնրկէն գուրտ ելան, դէտնի մէջ խրուեցաւ, որով այն ահագին ու ամբարտաւան հօկան հողի վերայ փռուեցաւ:

Բեշայ մնացեալ զօրքը փախչիլ մկսան, և Հայկ՝ աղատութիւնը աշխարհակարութենէն վեր դատելով՝ Բեշայ մարդոց ետեւէն չընկաւ, որ բռնութեամբ հպատակեցրնէ նոցա, այլ յաղթութեան վերայ ուրախացած՝ իւր բնակութեան տեղը, Տուրուբերան աշխարհի Հալաբազը դարձաւ, և հայրաբար կառավարելով իւր հպատակները, կարգեր, կանոններ դրաւ, զանազան շինութիւններ արաւ, և 400 տարւոյ չափ ապրելէն վերջը՝ մեռաւ:

Հայկայ արտաքին տեսքը, այսինքն դէմքի գէղեցկութիւնը, մարմնոյ յաղթանդամ կազմուածքն ու հսկայական հասակը՝ համապատասխան էր իւր վեհանճն բնաւորութեանը:

Եյս քաջ ազգագետին անունովն է որ մենք ՀԱՅ կասուինք:

39.

ԵՐԿՆՔԻ ԱՍՏՂԱԲՈՒՆ ՎԵՐԱՅ.

* արդյունք *.

Ո՛վ պայծառ աստղեր գեղեցիկ աստղեր
 Որ երկինքի մէջ դուք կը շողշողէք,
 Եյսպէս ծագելով զիշերէ՛ զիշեր •
 Կազաչեմ ձեզի, պատմեցէք՝ ի՞նչ էք . . .
 Վերնացող երկրին պահպաններն էք,
 Երբ նորա վերայ կը պատէ մութը,
 Որ ձեր լուսաւոր գունդովը կենէք
 Ուրախ ու զուարթ երկինքին տակը . . .
 Ճանապարհորդի ճամբուն լոյս կուտաք,
 Երբ սչ լուսին կայ և ոչ արեգակ •
 Ու նորա անշէն անապատին մէջ
 Եռաջնորդ կըլնիք իրրեւ հուր անշէջ . . .
 Լուսափայլ աստղեր, դուք ձեր կարգովը
 Որ բոլոր զիշերն արթուն կը հըսկէք,
 Երձակ ծովուն մէջ մոլորած նաւը
 Երդեօք իւր ուղիղ ճամբուն կը դընէք . . .
 Ո՛հ, ինչո՛ւ հարցմանս չեն պատասխաներ,
 Չայնի պակտութի՛ւն մի կայ այդ անղեր :
 Եյդ փայլուն լուսերն ինչո՛ւ են կեցեր
 Ու մէկ պատասխան ինձ չեն յուղարկեր :
 Երդեօք մեր գարնան անուշ ղեփիւռը,
 Կամ թէ ամառան այն սատոիկ տաքը,
 Եշնան անձրևը, ձըմեռւան ձիւնը •
 Իրե՞նք կը զըրկեն,—գիտնայի մէյմը . . .
 Թող պատմեն ինձի, որոնք զըրբերէն
 Շատ զարմանալի բաներ սովընցան,
 Թէ ի՞նչպէս դոքա հին ատեններէն
 Կապուտակ երկնից տակը զըրուեցան :

Եյսչափ զեղեցիկ սիրուն լոյսերը
 Շնորհակալ զիտնալ, ինչ լինին պիտի
 Չըկայ մէկը որ իրիկունները
 Եյդ աստղերու վրայ մէկ դաս տայ ինձի :

Պատասխան.

Եկանջ դիր ինձի, միայն առ ամեն բան
 Ով հեռաբընին մանուկ բանասէլը
 Եւ ընդի պատմեմ թէ ինչպէս եղան
 Էին ատենները հրաշալի բաներ :
 Ինչպէս երկինքի կամարին պակաս
 Ետողերուն զունդը կայրգայ շարունգան :
 Եւ այն ընդարձակ միջոցին մէջը
 Ինչպէս երևել հրաւեյըսեցան :
 Եյն որ ըստեղծեց գաւառերն միջևս
 Սանարբուկի ճաղիանց խրատնչի բը
 Եյն որ զոյսնուց անտափն միջնապատ
 Շուք ու զով անող ծառոց ճիւղերը
 Եյն նայն ՍՍՏԻՆՑԸ՝ խրատնչեթա
 Եւ ամենարաւ զօրութիւնսը
 Սէկ խօսքայ գրքաւ կարգի մանսի
 Ելինից կամարին շաւի :
 Ինքը գարգարեց նոյն ամենի
 Պայծասանը շոյլ ճարտարի ինկրտի
 Ինքը հրանայեց ոյ ճղիչերկերը
 Մէր գրելուն վերայ ծագին շարալովն
 Սանսէկ վեր նայե ամեն մէկ
 Եյն կանխեցիներուն որ կրպարսիցի
 Սէկ մեծ նշխարք ի կամ մի արեկակ
 Որ օղին հեղաւ անեղբունս ըստ
 Գուցէ փնտրե որ բնական ինկ
 Էն , ուր քրիստին ճարտար արք
 Եւ ուր ինկնեմսն ի կրքն յար
 Եյն ամեն բաները որ Ստուծ
 Եւ անոր ճիւղերը

Ոչ իսկ դու այս մեր հետի աշխարհէն

Եւ շաճ նայէ վեր անօգուտ տեղը .

Եւ յԼ իւրաքանչիւր շողշողուն աստղէն

Սովորէ Եստուծոյ իմաստութիւնը :

Եւ յ՛, թող նորա, Եստուծոյ գործքը,

Քու մատաղ սրբախօս միշտ սովեցընեն,

Ու իրենց անձայն բարբառներովը

Իւր անձառ սիրոյն քեզ ծանօթացնեն :

40.

Գ Ի Հ Ե Ր .

Գիշեր կասուի օրուան խաւար մասը, որ արևուն մանեղէն կրակսի և մինչև ելնելը կը տևէ :

Գիշերը ամենայն մարդ հանգիստ կը քնանայ անկողնոյն վերայ . խաւարը երկրիս երեսը կպատէ . ամեն աչք կփակուի, ամեն ձեռք գործողութենէ կզազրի և ամեն մարմին կհանգրստանայ : Եստուծոյ ամենատես աչքն է միայն որ չի քնանար, և նորա ամենազօր ձեռքն է որ մեզ կպահպանէ :

Եստուած գիշերն ստեղծելով՝ կամեցաւ որ երբ ցօրեկը յոգնինք, գիշերը հանգչինք ու քնանանք : Ինչպէս որ որդեսէր մայրը՝ իւր սիրուն զաւակը անհանգիստ չանելու կամ քունէն չզարթեցընելու համար, կնայի որ ամեն ձայն

դադրի, և օրօրոցին վերայի սփռոցը կծած կէ, որ իւր զաւակի դիւրազգաց աչքերը լուսոյ ազդեցութենէն ազատ պահէ. այսպէս ևս առաւել ամենաբարի և ամենողորմ Նատուածը՝ խաւարին վարագոյրը կքաշէ մեր չորս կողմը, և լուծիւնը կտիրէ բոլոր ընթացեան երեսը, որ իւր բազմաթիւ ընտանիքը խաղաղ ու հանգիստ ննջէ:

Նրբ գիշերուան սաստիկ խաւարը կամաց կամաց կհալածի արշալուսին առջևէն, և արեգական ճառագայթները մեր աչքերուն կզարնեն և մեզ կլուսասուորեն ու կուրախացնեն, այն ժամանակ պէտք է մեր օրը սկսինք փառաբանելով մեր ստեղծողին, որ գիշերը մեր հանգիստ քուն եղած ժամանակը՝ արթուն աչքով հսկեց մեզ վերայ ու պահպանեց մեզ:

Մեր սրտերը երախտագէտ պիտի լինի այն անքուն պահպանին՝ մեր քնացած ժամանակ և մեր բերանը փառաբանութիւն պիտի տայ իրեն՝ մեր զարթելէն վերջը:

10.

ԱՐԱՄԱՅ ԴՊՐՈՑ ԵՐԹԱԼԸ:

Սմբատ Ամատունի ասուած գեղացւոյն մէկը՝ երկու որդի ունէր, յորոց փոքրին անունը Արամ էր: Սորա Շուշան մայրը՝ հունձքը ժողովելէն յետոյ մէկ օր ասաց նորա Սմբատ հօրը թէ «Աստուածածնէն յետոյ ժամանակ է մեր Արամը դպրոց տալու. փան զի Ահահանը (Արամայ մեծ եղբայրը) մեզ ըստ բաւականին կարող է օգնել թէ դաշտի և թէ տան մէջ: — Թող երթայ» պատասխանեց հայրը: Քանի մի օրէն յետոյ Արամայ հագուստները շտկեցին, կօշիկները նորոգեցին, և նա սկսաւ դպրոց երթալ: Երբ մեծացաւ ու չստիպեցաւ եղաւ Արամ, տեսնելու բան էր թէ ինչպէս ամենայն օր իւր աղօթքի ժամանակ փառք կուտար Աստուծոյ և «Շնորհակալ եմ՝ ձեզմէն, ով երախտաւոր ծնողք իմ, կասէր, որ դուք ինձ ժամանակին դպրոց յուղարկեցիք, խելք ու բանականութիւն սովորեցուցիք և մէկ կտոր հացի տէր արիք»:

11.

ԴՊՐՈՑ.

(Արամայ Ահահանին դրած նամակը).

Սերելի եղբայր եմ ԱՆԱՆ.

Մեր ծնողաց խրատին համաձայն՝ ես սովորած եմ քեզ ամենայն բան ճշմարտութեամբ

ասել. ուստի և կը գրեմք քեզ թէ ինչպէս երեկ դպրոց մտայ:

Մեր գեղէն ոչ մէկ աշակերտ չլինելով այս դպրոցին մէջ, չկարողացայ առաջուց խմանալ որ վարժապետներն աշակերտներուն կձեծե՞ն թէ ոչ: Մօտիկցայ ես, սիրելի եղբայր, մէկ մեծ շինութեան, յորում տղայք կկարդային և պատուհանին տակը կանգնեցի: Ղպրոցին մէջ տեսայ ինձի համար բոլորովին նոր առարկաներ. այստեղ վարժապետ, աշակերտներ, դպրոցական զբասեղաններ, զբքի պահարան, զբքեր, զիր գրելու համար պատրաստուած տախտակ, մատիտներ, և այլն, և այլն: Մինչդեռ ես այս բաները դիտելու վերայ էի, և ահա վարժապետը քառակուսի երկայնիկ փայտի կտոր մի առաւ ձեռքը. «վայ մամա՛ մտածեցի ես. «կերևի թէ ձեծելու պիտի սկսէ. փախչեմ, տուն երթամ»: Իսկ վարժապետը մտեցաւ զբքի պահարանին, հանեց այնտեղէն մէկ պատկեր և սկսաւ նորա վերայ զանազան առարկաներ ցուցնել: Այն պատկերին մէջ արջ, նապաստակ, խոզ և ուրիշ կենդանիք կային, որոց ամենուն ևս ճանաչեցի: Աշակերտներն ասես, ուրախ ուրախ կնայէին վարժապետին վերայ, և պատկերին միջի կենդանիները աւելի լաւ տեսնելու համար՝ տեղերէն կէս մէջքով դէպի առջև կենսէին: «Չէ, կերևի որ դպրոցի մէջ ձեծ չկայ՝ մտածեցի

ես ու զպրոց մտայ: Ըյժմ՝ դպրոցին մէջ փառաւոր կերպով կը բնակիմ՝ ու կսովորիմ: Կունալ ինձի գրէ, թէ ինձմէն վերջը ինչպէս է քու կեանքդ:

Վ. Ե. Ղ. Ե. Բ. Ե. Բ. Ե. Բ.

ԸՐԸՄ ԸՄԵՏՈՒՆԵ.

12.

Գ Ի Բ Բ.

Գիրքը կրողկանայ թղթի թերթերէն, որ առհասարակ տպուած կլինի տառերով: Գիրք շարագրողը հեղինակ կասուի, որոյ անունը սովորաբար գրքի առաջին երեսի վերայ կլինի: Հին ժամանակները՝ հեղինակը կը գրէր գիրքը, իսկ ուրիշները դուրս կը գրէին: Լսօրովհետեւ այդ բանին համար երկար ժամանակ, մեծ աշխատանք ու գրավարժ ձեռք կհարկաւորէր, ուստի ասկէց չորս հարիւր տարի յառաջ, Գիրքի հեղինակը անունով գերմանացւոյն մէկը հնարեց գիրք տպելու արհեստը: Ի սկզբը ան նա կփորագրէր տախտակի վերայ այն գրերը, որք պէտք էին տպելու, յետոյ թանաքը կը բսէր դէպի դուրս փորուած գրերուն, թուղթը կը դնէր տախտակին վերայ և բոլոր գրերը վերան կը տպուէին: Իայց տեսնելով որ դժուար է

այնպիսի կերպով տպագրութիւնը, հնարեց
արձիճէ (1) շարժական տառերը, որք հետզհետե
կատարելագործուելով, գրաշարները պէտք եղած
տառերը մէկմէկու մօտ կը դնեն, բառերը ձե-
ռագրին պէս մէկմէկէ կը բաժանեն, տողերը
պէտք եղած չափսովը հաւասարացրնելէն յետոյ
երեսներ կկապեն ու տպագրական մեքենանե-
րուն վերայ յարմարցրնելէն վերջը՝ մուր կը
քսեն ու կը տպեն:

3 7 4 9

133

Իսկայ պէտք է տակ, որ տպագրութեան
գիւտն անգամ այնքան օգտւտ չէր կարող բե-
րել, թէ որ թուղթ շինելու հնարը չգրանէին.
վասն զի ի սկզբան մարդիկ կը գրէին բուսա-
կանաց թերթերու, քարի, տախտակի, կաշիի
կամ մագաղաթի (2) վերայ: Մարդուս զարմանքը
կուգայ, երբ կիմանայ որ թուղթը անպէտք
լաթի կտորներէն կշինուի: Լաթի կտորները
հախ մանր կերպով կկտորեն, յետոյ կաթսայի
(3) մէջ կեփեն, կլուանան, ճերմրկուց կխառնեն
(կաւելցրնեն մէջը զանազան գունով ներկեր,

(1) Տճ. շարժուն, ու. сдвигающ.

(2) կայէ շինած թուղթ:

(3) Տճ. զազան, ու. котел.

Թէ որ ուզենան ⁽¹⁾ թուղթ շինելու, յետոյ այն ջուրի պէս նիւթը հետզհետէ թղթաշէն մեքենայի ջրալի ամաններէն անցընելով՝ և քիչ քիչ կարծրացընելով թղթի ձևի կրերէն, մեծ գլանով կը սխմեն, կչորցընեն ու թուղթը կօլաւորաստուի: Եւ որպէս զի թուղթը գրելու ժամանակ չծրծէ, վերոյիշեալ կաթսային մէջ սասինձ ⁽¹⁾ կխառնեն: Գլքի կազմի ստուար-թուղթն ⁽²⁾ ևս նոյն կերպով կշինուի, ինչպէս որ թուղթը:

ԵՂԲԵՐԵԿԸՆ ՍԷՐ.

Եղբայր կամ քոյր ունեցողը ձեռքէն եկած ինչ ափ պիտի աշխատէ իրեն նման մարդկանց ինչ սէր որ պարտական է ցուցընել, ամենակատարեալ կերպով սկսէ նախ երեցընել ծնողաց վերայ, և ապա նոցա՝ որք եղբայրութեանց մէջ ամենէն մերձաւոր սիրով հետք կապուած են, այսինքն՝ նոցա՝ որք իրեն հետ նոյն ծնողաց զաւակներն են:

Եղբայրսիրութեան առհասարակ մարդասիրութեան աստուածային գիտութիւնը լաւ տ-

(1) Գր. Եսեմ, Եճ. Թի թի Եճ.

(2) Կարոն.

-11-

(ԱՌ-ԱԿ) — ՓՈՐ ԵՒ ԸՆԳ-ԸՄ-Ք

«Ըյս քանի՛ մէկ ջանանք յողնինք

Հաղար կերպով ձենք աշխատինք,

Եւ դու միայն, դու անկողն շա փոր

Պուլ տաս ասնես քու ծոցըդ խոր

Մեր պատրաստած կերակուրներն՝»

Ըյսպէս ասին օր մ'անդամներ .

Չեոք, ոտք, զըլուխ, բերան աչքեր

Խւր գերին ենք կարծես եղբր .

Խակ ինքը միշտ ծոյլ կը կենայ,

Մեղէ և ոչ բաժին կուտայ .

Ըյսուհետև չենք աշխատիր ,

Ղուն քո զըլխուդ ճարը զըտիր՝ :

Ըյս ասելով մէկ-բերան

Ըշխատանքէ դադրեցան :

Յայնժամ, թէպէտ փոր ծոմ կեցաւ ,

Բայց ցան իրենց վերայ ընկաւ :

Իտոր մարմինը թոռմեցաւ,

Ոչ ձեռք ոչ ոտք շարժել կրցաւ .

Էրեսներուն գոյնը փախաւ,

Ըքքերուն լոյսը թուլացաւ

Ըյն ժամանակ լաւ հասկացան

Թէ որչափ փորն էր պիտուական,

Որ սնունդ իրեն նախ քաշէլով

Ո կրջն ամենուն ծածուկ ճամբով

Կը դարձունէ կուտայ եղբր,

Ոչ թէ անգործ ու ծոյլ նրստեր :

ՃԸՄԼԻՏԱԼԻՍՈՒՄԻՆ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆԸ.

Ասանն թէ Ահհան Սամիկոնեանը Պարսից դէմ մեծամեծ քաջութիւններ անելէն ու նոցա Սիհրան զօրավարին սպանելէն յետոյ՝ երբ մեծ աւարաւ Սուշ քաղաքը դարձաւ, և երբ իւր Սմբատ որդւոյն հետ մէկտեղ սկսաւ քաղաքին պատերազմի համար շինուած տեղերն աչքէ անցընել, նոյն միջոցները չարագործներու բանտն ալ մտաւ ու կալանաւորներուն հարցուց՝ որ իմանայ թէ ի՞նչ յանցանքով բռնուած են:

«Նորա հարցմունքին վերայ ամեն յանցաւոր անհիմն պատճառանք մէջ բերելով՝ ինքնիրեն արդարացնելու ջանաց. մէկն ասաց թէ «Ինձ թշնամութեամբ փակեցին այստեղ», միւսը՝ թէ «Ինտապետին կաշառք կերուցին ու ինձ այստեղս մտցուցին, երրորդը՝ թէ «Ինտաւորը զործին վերահասու չեղած՝ անիրաւութեամբ բանտարկել տուաւ ինձ» և այլն:

Յետոյ երբ մէկ կարճահասակ ու անկիրթ մարդու մօտեցաւ, և «Ի՞նչ ինչ պատճառաւ փակուեցար, հարցուց.— Տէր իմ, պատասխանեց մարդը, իմ յանցանքը ես չեմ կարող ուրանալ. ուստի և կխոստովանիմ որ արդարութեամբ պատժուած եմ ես. վասն զի փողի կողմանէ խիստ նեղութիւն ունենալով հարկադրեցայ

մեր դրոցիէն ստակ դողնալ որ որդիքս քաղ-
ցած չմնան»։

Ոչհասն այս ճշմարիտ խոստովանութիւնը
լսելուն պէս ձեռքի գուռազանովը քանի մի
անգամ թեթեւ կերպով զարկեց մէջքին ու
«Նղգամ, ասաց, այսքան անմեղ մարդոց մէջ
ի՞նչ բան ունիս դուն. շուտ դուրս ել բանտէն»։
Ե. յսպիսի կերպով այն խեղճ մարդուն ազա-
տութիւն տուաւ. իսկ միւսները, որ սուտ տեղը
իրենք իրենց արդարացընելու ջանացին ոչինչ
պատճառներով, դեռ երկար ժամանակ բան-
տին մէջը մնացին։

43.

ԱՐԱՄ ԱՇՈՒՆԻՔԱՆԸ .

Եւ ի՞նչ է պատճառը որ մեղի Հայերուս,
ուրիշ ազգերը Արշակի կամ Արշակի կասեն, մէկ
որ հարցաց Համադասպ իւր Արշակ հօրը։—
«Պատճառն այն է, պատասխանեց Արշակ, որ
մեր Արշակ նահապետը մեծամեծ քաջութիւններ
անելով իւր թագաւորութեան ժամանակ,
մեր հայրենիքի չորս կողմն եղած ազգերը նու-
բա անունովը ճանաչեցին մեր ազգը, որով նախ
Արշակն կոչեցին մեղ և սպա հետոջետէ Արշակն
կամ Արշակն ասացին»։

— Հայր, ի՞նչ քաջութիւններ արած է Մրամ և ի՞նչպէս մարդ եղած է ինքը:

— Մրամ նահապետի քաջութեանց առաջինն այս էր, որ երբ Հայաստանի արևելեան կողմերուն վերայ Մարաց Նեփոս իշխանին բռնանալը տեսաւ, յիսուն հազար քաջ զօրք ժողովեց սաստիկ կոտորած արաւ Նիւքարին բռնեց Մրմաւիր բերաւ, և այն ժամանակի քաղաքականութեան համեմատ հրաման արաւ որ մէկ բարձր աշտարակի ծայրը հանելով՝ երկաթէ ցից զարնեն այն գոռող ճակատի վերայ, որ անիրաւութեամբ կուղէր Հայոց իշխանական պսակը յափշտակել:

Մրամայ երկրորդ պատերազմն եղաւ Բարելացւոց Բարշաճ⁽¹⁾ իշխանին դէմ, որ քառասուն հազար հետևակ և հինգ հազար ձիաւոր զօրքով Հայաստանի վերայ վազեց. բայց քաջա-յաղթն Մրամ յանկարծ վերայ հասնելով թշնամոյն զօրքին կէսը կոտորեց, կէսը հալածելով՝ Աորդուաց ազգին մէջը ցրուեց և Բարշաճին այլ բռնելով սպաննեց:

Երրորդ յաղթութիւնն էր Ասպաղովկացւոց Պայառլէն իշխանին դէմ, որոյ զօրքը հալածելէն յետոյ բոլոր Ասպաղովկիոյ տիրեց, Մշակ անունով քաջ և հաւատարիմ իշխանը, որ իւր

(1) Այս սյն Բարշաճն է, որուն մեծամեծ քաջութեանցը համար Ասորիք աստուծոյ անշ կպաշտակին:

ազգականներէն մէկն էր, սպարապետ կամ կուսակալ դրաւ այնտեղ, քաղաքին մէջ տասը հազար զօրք [Թողուց, և հրաման հանեց որ իւր բոլոր օտարազգի հպատակները մեր ազգային լեզուն սովորելով՝ հայերէն խօսին:

Իսկ չորրորդ յաղթութիւնն այս էր, որ Աուր գետէն անցնելով՝ Աքացիներն ու Եղուանքը հնազանեցուց և հարկատու արաւ:

Ենուհետև Երամ Հայաստանի վիճակը [Թշնամեաց յարձակմունքէն բաւական ասպահովցած տեսնելով՝ սկսաւ մեր երկրի բարեկարգութեանը վերայ հոգ տանել և նոր նուաճած երկիրները հայրաբար իննամել:

Մինչդեռ Երամ այսպիսի բարեկարգութեանց հետ էր, և ահա Եսորեստանի մէջ թագաւորեց Նինու: Սա իրմէ յառաջ եղած շաջերուն պատմութիւնը կարդալով՝ երբ տեսաւ որ Բելայ սպանողը մեր Հայկնահապետն եղած է, միտքը դրաւ պատերազմի ելնել որ նորա յաջորդներէն առնու վրէժը. բայց երբ մեր մեծանուն աշխարհակալին քաջութիւններն իմացաւ, ո՛չ միայն վախնալով յետ կեցաւ դիտաւորութենէն, այլև Երամայ հետ բարեկամութիւն հաստատելու համար՝ շնորհաւորելով նորա յաղթութիւնները, մարգարտազարդ [Թագ յուզարկեց իրեն:

Այսպէս ահա Արամ յիտունութիւն տարի
 Հայաստան աշխարհը կառավարեց, տէրութեան
 սահմանները մեծամեծ քաջութիւններով ընդ-
 արձակեց, մեր մայրենի լեզուն Աստուծոյ
 մէջ տարածեց և իւր քաջահռչակ ու պանծա-
 լի անունը մեր ազգի անուան հետ անխղիչ
 կապով անմահացրնէքէն յետոյ՝ տէրութեան
 իշխանութիւնը իւր Արայ որդւոյն յանձնեց ու
 Վրիտանոսէ 1769 տարի յառաջ մեռաւ:

Արամ իբրև երկրորդ ազգապետ, իբրև ա-
 ռաջին աշխարհակալ Հայկազանց և իբրև ճշմա-
 րիտ հայրենասէր նահապետ, տարակոյս չկայ
 որ ժամանակաւ իւր ընդարձակ պատմու-
 թիւնն ու զանազան քաջութեանց ստորադրու-
 թիւնն ունեցած է, բայց որովհետև մէկ կողմէն
 ժամանակին հնութիւնը և միւս կողմէն մեր
 բազմութիւն թշնամեաց յարձակմունքն ու ա-
 ւերմունքը թողուցած չին զժբազգաբար այն
 թանկագին հնութեանց պատմական աղբիւր-
 ները մինչև ի մեզ հասնելու, բաւականանալը
 խորենացուց այս համառօտ՝ բայց իմաստալի
 խօսքերը կարդալով. «Աս (Արամ) աշխատա-
 սէր ու հայրենասէր մարդ լինելով, լաւ կհա-
 մարէր իւր հայրենեաց վերայ մեռնիլը, քան թէ
 տեսնել օտար ազգերու ոտքը Հայաստանի

սահմանէն ներս կոխածն ու իւր արինակից ազգայնոց վերայ տիրապետածը՝:

Այս խօսքերէն յայտնի կերպով կտեսնուի, որ Աքամ շատ լաւ հասկացած է ՀԱՅՐԵՆԻԷ աւուած սրբազան բառին ընդարձակ մեկնութիւնը, որուն սիրոյ կրակովը վառուած՝ իւր բոլոր հանդստութիւնը՝ աշխատութեան, և իւր իշխանական զուարճութիւնները՝ երկարատեւ պատերազմներու զոհելով, իրաւամբ խոնարհեցուց այն հպարտ ու զոռող անձինքը, որք միայն իւրեանց աշխարհակալութեան անկուշտ բաղձանքը լեցունելու համար Հայաստանի վերայ կվազէին. և արդարացի կերպով տիրեց այն երկիրներուն, որոց կառավարիչներն ուղեցին կամբուն Աքամայ, և կամ նորա սիրած նուիրական հայրենեացը մնաս հասցրնելու:

Սորա ապացոյցն այն է, որ Աքամ իւր թշնամիներուն յաղթելէն վերջը՝ միտքը չդրաւ ուրիշ երկիրներու տիրել, այլ Հայաստանը թշնամիներէն ապահովցած տեսնելով իւր նորանոր բարեկարգութիւններովը՝ հպատակաց վիճակը բարւոքելու զբաղեցաւ:

ՀԱՆՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վայրը տեսնելով որ հովինն ⁽¹⁾ իւր ոչխարներուն մօտ կը քնանայ, մօտիկցաւ. պահպանող շունին ու երեսանց սրտացաւ ձեանալով «Մի, ինչպէս կցաւի՞մ ես քեզ վերայ, ասաց, դուն, յիրաւի, ամենաթշուառ արարած ես աշխարհիս վերայ: Եռաւօտէն մինչև իրիկուն դուն պարտաւոր ես բաց երկնքին տակը գտնուիլ, սրպիսի եղանակի մէջ ևս լինի, այնպէս՝ որ երբեմն սաստիկ անձրևներէն կը թրջուիս, երբեմն սաստիկ արևու տաքութենէն կը թրմրիս ու կրնկնիս ցօրեկը ոչխարներուն պահպանելէդ ևս չբաւականանալով, զիշերն այլ տունին պահպանութիւնը անելու կը դնեն քեզ, որով ոչ ցօրեկը և ոչ զիշերը հանգստութիւն ունիս: Շիտակն ասեմ, քու կեանքդ կեանք չէ, այլ կատարեալ տանջանք... Սիսնգամ աչքդ դարձուր տիրոջդ վերայ, նայէ թէ ի՞նչ կանէ. նա իրեն համար մէկդի քաշուած՝ զրէթէ բոլոր օրը հանգիստ քուն կլինի. թէև լաւն այն էր, ինչպէս որ իրօք ալ կպատկանէր, որ քեզմէն աւելի մտածէր իւր ոչխարներուն վերայ... Եյսքան բաները տեսնելով մի՞թէ դուն չե՞ս ձանձրանար այդպիսի անհանգիստ կեանքէդ:

(1) Пастухъ, см. 2-ю ст.

Ինչո՞ւ պիտի ձանձրանամ, պատասխանեց շունը. ես այնպէս կկարծեմ որ կատարելով իմ պարտաւորութիւնս, պէտք չէ որ հանգստութեան վերայ մտածեմ:

— Ի՞նչուք թէ այդ ճշմարիտ է, շարունակեց շոգոքորթ գայլը. բայց և այնպէս դուն յաւիտենական գերի չես քու պարտաւորութիւններուդ: Այդ բանը դուն կարող ես քու տիրոջմէն օրինակ առնուլ:

— Ո՞ր բանը գէշ կերևի քեզ նորա արածին մէջ: Մի՞թէ նա կարող չէ՞ հանգստանալ ինձի պէս հաւատարիմ պահապան ունենալով: Աս այնպէս կկարծեմ որ նա ազով ինձի աւելի պատիւ կանէ, հաւատալով իմ հսկողութեանս իւր բոլոր ոչխարները. ուրեմն նորա վստահութեանը նայելով՝ ես աւելի պարտական եմ հաւատարիմ լինելու:

— Նորա այդ քեզ վերայ ունեցած վստահութեանը խօսք չունիմ. բայց և այնպէս, քու վիճակի խեղճ դրութիւնը աչքի առջև ունենալով, նա իրեն պարտք պիտի համարէր մտածել իւր պարտաւորութեանց վերայ ու չհարչարէր քեզ այդպէս դռեհկաբար:

— Ի՞նչ հակառակն, ես իմ շարչարանքը ոչինչ կհամարեմ տեսնելով իմ տիրոջ լիակատար վստահութիւնը. իսկ իմ ունեցած կեանքը որ դուն տանջանք է կասես, շատ կը սխալիս.

վանս զի ես իմ մէկ օրուան աներկիւղ ու հան-
գիստ կերպով կերած կերակուրս չեմ փոխեր
քու բոլոր կեանքիդ հետ: Գնա կորսուէ այս
տեղէն՝ ասելով՝ սկսաւ հաջել դայլին վերայ: Ըն-
վիւր զարթեցաւ իւր հաւատարիմ Թօփլանին
հաջուածքէն, որով այն խորամանկ ու շողքորթ
դաղանը ամօթէն փախչել հարկադրեցաւ:

45.

ՊԱՐԵԼ ԳԻՏՏՈՂ ԱՐՔ.

Արջն մէկուն մարդիկ պարել սովորեցուցին
և բաւական ժամանակ շղթայի զարկած քալ-
ցուցին: Ինչպէս եղաւ, ինչպէս չեղաւ, երկար
ճառայութենէն յետոյ մէկ օր Արջն իւր ծնըն-
դեան անտառը դարձաւ: Արջերն իւրեանց հայ-
րենակիցը ճանչնալուն պէս՝ բոլոր անտառին
մէջ սկսան մէկմէկու ասել թէ «Գիտէ՞ք
ինչ կայ. Լալալ արջուկը, որ ասկէց քանի
տարի առաջ ուրիշ տեղեր գնացել էր, նորէն
մեզի դարձել է»: Այս համբաւը հետզհետէ

տարածուելով՝ որն ասդիէն, որն անդիէն, ամենքն սկսան Վանթաթ արջին տեսութեան երթալ, նորա վերադարձը շնորհաւորել միանգամայն և խնդրել, որ իբրև հեռու տեղեր քաղաք արջ, իւր դիտէն անցածները պատմէ:— Աւրախութեամբ կողատմեմ՝ ասաց Վանթաթը և սկսաւ իւր տեսածները վարդարուն ոճով պատմել իւր հայրենակիցներուն, չմոռնալով միևնոյն միջոցին ցոյց տալ նոցա անձամբ թէ ինչպէս ինքը շլթայի զարնուած ժամանակ մարդկանց քաղմութեան մէջ կպարէր ու կխաղար: Երջերը պարող Վանթաթին հանձարր տեսնելով մէկ-քերան գովեցին, զարմացան ու կեցցէ՛ ուրախ կանչեցին. և իրենցմէ ամեն մէկը բուր ուժ ունի աշխատեցաւ որ նորա պէս պարէ, այց որչափ և փորձեր արին, ամենևին չկարողայան նորա պէս սրարելու. ընդհակառակն պարել ուղած ժամանակները՝ ոմանք կողքի սակոսները և ոմանք գլուխները ցացուցին: Եւկ Վանթաթ արջն այն տեսնելով հասկացաւ նոցա ագիտութեան չափը, և բնականապէս մեծամտեցով, արհամարհական աչքով նայեցաւ նոցա վերայ: Այս պատճառաւ շատ ժամանակ չանցած՝ բոլոր արջերը գոռում գոչում վերուցին Վանթաթ արջին դէմ, և, «Արսուէ անհետացիր մեր մէջէն, յիմար անասուն, ասին

մէկ-բերան. դուն մեզմէն խելացի՞ կուզես երևալ,
ի՞նչ է՞: Եւ ամենքը մէկէն Վանթաթին ետևեն
ընկնելով՝ այնքան վատաբանեցին, զրպարտեցին
ու անարգական կերպերով վարուեցին հետը,
որ վերջապէս մեր Վանթաթ արջն իւր հայրե-
նեքէն փախչիլ հարկադրեցաւ:

46.

ԿՈՌԻԻ ՎՆԱՍԸ.

Երկու աշակերտ վարժատուն գնալու ժա-
մանակ մէկ ընկոյզ (¹) գտան, մէկն ասաց „Ն-
ռաջ ես տեսայ“. միւսը՝ թէ „Գետնէն ես վե-
րուցի“. և այսպէս կռիւր տաքնալով՝ բանն
այնտեղ հասաւ որ մէկմէկու յիշոցք (²) տալով
անվայել խօսքեր ասացին: Մարդուն մէկը
այդ միջոցն այն աշակերտաց մօտէն անցնե-
լով, իմացաւ նոցա կռուի պատճառը, և մէջերը
լուաղաղութիւն ձգելու մտքով „Ներէք ընկոյզը
ես բաժին անեմ, ասաց, ամօթ չէ՞ որ դորա
համար կը կռուիք“: Ընկոյզն առաւ ու կճէպը
հաւասար կերպով բաժնեց. մէկ կտորը մէկին
և միւսը՝ մէկալին տուաւ. իսկ ինքը բուն ըն-
կոյզն ուտելով „Գնացէք, ասաց, և ուրիշ ան-
գամ այսպիսի ոչինչ բաներու համար կռիւ չա-
նէք մէջերդ“:

(¹) Орехъ грецкій.

(²) Ругание.

47.

ԳՈՐՏ (1) ԵՒ ՄՈՒԿՆ.

Գորտը մուկին դէմ հակառակելով՝ „Խրաւունք է, կասէր, որ ջրոտ տեղերը ես ժառանգեմ“: Խսկ Մուկն ընդհակառակը պնդելով „Ջրոտ տեղերն ինձի կվայելէ ժառանգել“ կասէր. թէև լաւն այն էր, որ երկուսն ալ միաբանէին ու առաջուան պէս սիրով կենային. վասն զի մինչդեռ նոցա աչքերը մութ կոխած՝ կռիւր սաստկացրնելու վրայ էին, ուրուրը(2) հեռուէն դիտելով՝ յանկարծ վերէն վար թռաւ ու երկուսին ալ կերաւ, որով ճշմարտուեցաւ այն առածը որ կասէն

„Առիւ սիրողը կրուով կերթայ,
Ինչ որ անէ՝ այն կը զըանայ“:

48.

Բ Ե Տ Ի Ն Ք

Ժամանակով քանի մի վաճառականներ մէկ մէկու հետ սիրով գործ բռնելով՝ բաւական փող վաստակեցան ու սկսան հաշիւ տեսնել որ եղած վաստակն իւրեանց մէջ հաւասար բաժին անեն: Իայց որովհետև բաժինքի ժամանակ շատ քիչ

(1) Лягушка, աճ. խուրաղաւ.

(2) Ցանկերէն, ԼՍԸԿԳ.

մարդ կը դտնուի ու առանց կռուի գործը վերջացրնէ, ուստի այն պարոններն ևս մի այնպիսի վէճ հանեցին մէջերը, որ ծայր ու ճոթ չունէր. բաւական չէ այս, այնպէս կկանչէին, որ մէկ-մէկու ասածը ամենևին չէին հասկանար: Մինչդեռ նորա այսպիսի կռուոյ հետ էին, դրսէն ձայներ լսեցին թէ «Մարդիկ, շուտ արէք՝ դուրս փախէք, կրակ կայ, կրակ, թէ որ ուշանաք՝ զիտցէք որ կորաք»: Պարոններու մէկը «Ելէք տեսնենք ի՞նչ կայ» ասաց. միւսը՝ թէ «Չէ, հազար ոսկիս չառած՝ տեղէս չեմ ելներ, և այլ միւսը թէ «Ելապէս հաշիւ չլինիր. այսչափ է իմ առնելիքս, ինչու այդպէս կհաշուէք, եղբայրք»: Մէկ խօսքով այնպէս տաքցել էին իւրեանց առնելիքին վերայ, որ մտացել էին թէ կրակ ընկել է տուններնին, որով մուխը յանկարծ ամենուն խրդղեց. կրակն ալ հասաւ և ապրանքն իւրեանց տէրերուն հետ մէկտեղ այրեց ու մոխիր դարձուց:

Եւ ի զայն

49.

Վ.Լ.Բ. ԵՆ ՏՂ.ԸՅ.

Երկընցուց արդայն թաթիկ,
 որ փրկեցնէ փորդ գեղեցիկ.
 Թաթիկը ծակից փրշկի,
 Եւ ձրաց նա յոյժ սասակի:
 Օրւարձն թիւն մի սնտախ
 Տես սրբան սուղ կը նրստի

Յոս. ԲԱՐՍԵՂԻ. (1)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՆՈՒՄԵՆ (2)

50.

Կ Ա Պ Ի Կ Պ Է .

Նորան կենդանեաց մէջ ամենէն վեր կհամարուի կապիկը, թէ ճարտարութեան ու ճարպիկութեան և թէ խելքի ու գործունէութեան կողմանէ :

Ըստուած թէպէտ խօսելու կարողութիւն չէ տուած նորան, բայց իւր բնատուր խելքովն ու ճարտարութեամբը այնպիսի նշաններ կանէ, որ ամեն ուղեցածն իւր տիրոջը կհասկացնէ: Թէ որ զարնես՝ կուլայ՝ առանց արտասուքի, և բարկացողական ձայներ կհանէ: Ընհասարակ թէ ձևով ու թէ բարբով՝ աղտոտ, տգէտ գող, խաբէբայ ու նախանձոտ կենդանի է :

Չնայելով այդ պակասութիւններուն՝ մարդիկ նորա յարմարութիւնն ու գործունէութիւնը տեսնելով, այլևայլ ժամանակ սովորեցուցած են աման լուանալ, տուն աւելլ, ջուր բերել,

(1) Обезьяна, *обезьяна*

Թմբուկ զարնել, պարել, չուանի վերայ խաղալ, Թատրոնի մէջ ծիծաղաշարժ գործողութիւններ անել, և այլն, և այլն:

Առանց մարդու սովորեցնելուն ևս, կապիկն ընդհանրապէս այնպիսի բնաւորութիւն ունի, որ մէկ անգամ տեսած բանին նմանը անել կաշխատի, ինչպէս որ հետագայ առակէս կերևի:

Աշխատասէր գեղացիին մէկը սովորութիւն արած էր ամենայն օր բաճն ուսին դրած՝ առաւօտը կանուխ դաշտ ելնել ու երկրագործութեան պարապել, որով այնպէս գեղեցկացուցած էր իւր վարուցանքը, որ անցնող դարձողը երանի տալով նորա տիրոջը՝ զանազան գովեստներ կուտար մշակողին: Ապակին մէկն ալ, որ մերձակայ անտառին մէջ կկենար, լսելով գեղացիին տրուած գովեստները, նախանձեցաւ ու «Արի, ասաց ինքնիրեն, ես ալ ձեռք զարնեմ նորա պէս աշխատելու. այն ուսին դրած փայտի կտորովը չէ՞ որ այնքան գովասանք կը լսէ...» Այս ասաց ու դնաց իւր հասակէն աւելի մի կոշտ փայտի կտոր գտաւ և իւր խելքովն իբր թէ սկսաւ աշխատանքի, այսինքն առաջ այն փայտին կտորը զրկեց, յետոյ առաւ ուսին վերայ դրաւ, քիչ մի կենալէն յետոյ՝ շալակեց, ոտքի տակը դրաւ, պոչին վրան

առաւ, վերէն վար գլորեց, մէկ խօսքով այնչափ դարձուց, այնչափ խաղցուց այն փայտը, որ արին-քրտինք մտաւ կապիկը, բայց ոչ մէկ մարդէ գովասանք չը լսեց: Եւ ի՞նչպէս կրնար գովասանք լսել, երբ ձեռքի աշխատանքն անօգուտ էր: Ուրեմն մարդս այն ժամանակը միայն պիտի գովեստի կամ շնորհակալութեան սպասէ, երբ իւր աշխատանքը օգտակար լինի մարդկութեան:

51.

ԿԻՒՆՅ (1) ԵՒ ՄՈՂԷՍ (2).

Ինձի խեղճ՝ Արիայ, կանչեց Մողէս.

— Ինձի խեղճ ինչո՞ւ կասես:

„Հապա դուն ո՛ւր որ քալես,

Տունդ ալ հետդդ կը կրնաս:

— Չէ, ես խեղճ չեմ, քո արեւ,

Օգտակար բնուն է թեթեւ“:

52.

ՄԵՏՆ ՎԱՐԳԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ.

Մէծն Վարդան Մամիկոնեան սուրբ նահատակը՝ մեծ նախարար էր Հայոց ու մեր սուրբ Սահակ պարթեւ հայրապետին թողը: Երբ 450 թուականին Պարսից Յազկերտ երկ-

(1) Կերոսա.

(2) Խէչ, քերթ ճրբէէ.

բորդ մոխրապաշտ թագաւորը սոսկալի հալածանք հանեց Հայոց դէմ և խարդախութեամբ Պարսկաստան կանչեց Արդանին ու Հայոց գլխաւոր նախարարներուն, և ստիպեց որ կամ կրակապաշտ լինին և կամ մահու դատապարտուին իւրեանց ընտանեօքը, Ս'եծն Արդան բոլոր Հայոց կողմանէ պատասխան տուաւ թէ անհնարին է այդ բանը, և հեռատես պատճառներով ևս ցոյց տուաւ Հայոց այնչափ հաւատարիմ ծառայութիւնը Պարսից տէրութեան. բայց Յազկերտ՝ կրօնամոլութենէն աչքը մութ կոխած՝ առաւել ևս կատաղեցաւ և երդում արաւ բոլոր նախարարներուն ջնջել տալ թէ որ չխոնարհին արքայական հրամանին ու արևապաշտ չլինին: Արդան տեսնելով որ ճշմարտութեամբ պիտի չկարողանայ թէ ինքնիրեն և թէ իւր սիրելի ազգին այն վերահաս վտանգէն ազատելու, մէկ ազատամիտ պարսկի համոզելովը երեսանց արկապաշտութիւն ընդունեց ու Յազկերտի հրամանաւը 700 պարսիկ մողերու հետ Հայաստան յուղարկուեցաւ որ իբր թէ Հայերուն կրակապաշտութեան դարձընէ: Բայց ազգասէր Արդանը տեղ հասնելուն պէս՝ Յովսէփ կաթողիկոսի և նորա 100 հազար համախոհներուն հետ միաբանեցաւ, որք „Հաւասարեացի մահս մեր մահուան արդարոց... հաճեցէ Ըստուած ընդ

կամաւոր սլատարարդս մեր և մի տացէ զեկե-
 ղեցի իւր ի ձեռս Տեթանոսաց ասելով՝ Աշու-
 րայր պեղի Տղմուտ գետին մօտ (451 թ. յու-
 նիսի 2-ին) այնպիսի սլատարարդ արին թշա-
 մեաց դէժ, որ մէկ օրուան մէջ 3544 պարսիկ
 մեռուցին. թէ և սուրբ Արդան ևս նոյն
 քրիստոսադէն սլատարարդին մէջ մեռաւ 1036
 զօրականաց հետ, որք հաւատոյ և հայրենեաց
 վերայ իւրեանց կեանքը դրին, և որոց յիշա-
 տակը ամենայն տարի Բուն բարեկէնդանի հինդ-
 շարաթի օրը կկատարէ մինչև ցայժմ մեր Հայ-
 աստանեայց սուրբ եկեղեցին:

53

ԱՍ ԳԻՏՈՒՆ ԾԱՐԳՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՌԹԻՒՆԸ:

Հարուստ վաճառականի մի որդի, որ այլև-
 այլ դպրոցներու մէջ քանի մի տարի անաշխատ
 կերպով ժամանակ անցնելով՝ գրեթէ բան սով-
 բած չէր, ինքն իրեն վերայ մեծ համարմունք
 ունենալով՝ շատ քանի վճիռ կուտար անանց
 դործին իսկու թեանը տեղեկանալու օր Մա մէկ
 օր՝ լաւ ճի գնել ուղենալով, իւր բարեկամներէն
 մէկուն կհարցրնէ թէ «Չիուն տարիքն ինչպէս
 կիմացուի:—Ակռաներէն կիմացուի՝ կպատաս-

խանէ բարեկամը: Այս խօսքս իմանալէն յետոյ կերթայ մարդն ուղղակի ձի ծախողին և «Թէ որ կէնճ ու լաւ ձի ունիս ծախու, ցուցուր նայեմ» կասէ: Չիավաճառն իսկոյն վեց տարեկան գեղեցիկ ձի մի կհանէ ու կբերէ դիմացը կը կանգնեցընէ: Պնել ուղողը շուտով ձիուն բերանը կբանայ և ակռաները լաւ համբելէն վերջը, կդառնայ արհամարհանօք կասէ ձիուն տիրոջը թէ «Այս ձին քու քովդ պահէ, ինձի պէտք չի գար. ի՞նչ պիտի անեմ երեսուներկու տարեկան ձին:—Ասկի՞ց իմացար, պարոն, որ երեսուներկու տարեկան է, կհարցանէ զարմանալով ձիավաճառը:— Այդ հարցընել պէ՞տք է որ, ակռաները համբէ, եղաւ դնաց» կասէ արհամարհանօք, հարուստ վաճառականի՝ խելքի կողմանէ աղքատ որդին, ու երես զարձընելով կհեռանայ ձիավաճառէն:

54.

ԿՈՅՐ ԵՒ ԿԱՂ. (1)

Խեղճ մարդուն մէկը, որ շատոնց ի վեր իւր աչքին լոյսէն զրկուած էր, մէկ երեկոյ՝ ուշ ժամանակ՝ դաւազանը ձեռքն առած ասդիս անդին ընկնելով կերթար մեծ ճանապարհի վերայէն ու ինքնիրեն կասէր. Այս ինչ փորձանք է որ

(1) Хромой, лѣвый.

գլխուս եկաւ, [Թէ որ շունս չհիւանդանար՝
ինձի ճամբայ կցուցրնէր ու այս մօտի քաղաքը
կերթայի. այժմ կիմանամ [Թէ որչափ կարօտ
եմ եղած շունիս. գոնէ անցուդարձ անող չկայ
որ կարողանայի հարցրնել [Թէ արդեօք բռնած
ճամբաս շիտակ է [Թէ ոչ: Աերևի [Թէ պիտի
հարկադրուիմ այս գիշեր ճամբուն վերայ քնա-
նալ, որով խեղճ շունս ալ քաղցած պիտի մնայ:“

Աոյրը հազիւ [Թէ խօսքը վերջացուցել էր և
ահա մէկ մարդու ձայն կը լսէ հեռուէն, որ նոյն-
պէս տրտնջալով կասէր. «Այս ինչ խեղճութիւն
է որ ինձ հանդիպեցաւ. վեր ու վար ճամբաներուն
մէջ ոտքս կոտրեցի, այնպէս՝ որ գետին կոխել
չեմ կարող. կերևի որ այս գիշեր ճամբուն վերայ
պիտի մնամ. հիմա ով գիտէ, ծնողքս ինչ ան-
հանգստութեան մէջ են:»

—Վ՛վ ես դուն, հարցուց կոյրը, և ինչ
բանի համար կգանգատիս:

—Ա՛հ, պատասխանեց կաղը, ես մէկ խեղճ
մարդու զաւակ եմ. դեղի տունէն անմտութեամբ
մինակ քաղաք դառնալ ուղելով՝ ճամբուն գա-
լու ժամանակս գլխուս փորձանք պատահե-
ցաւ, ոտքս կոտրեցաւ ու ցեխին մէջ ընկայ
մնացի:

—Վ՛ախ, խեղճ տղայ, ասաց մեղքընալով
կոյրը. բայց ասա տեսնեմ, ճամբան կերևի՞
[Թէ ոչ:

— Ղամբան շատ լաւ կերելի, ասաց կաղըր-
բայց ի՞նչ օգուտ որ քաշել չեմ կարող, ասան
թէ ոչ իսկոյն կեր[ծայի] և հօրս ու մօրս
կմիամտացընէի:

— Ես ալ մե՛զք որ տեսնել չեմ կարող, ասող
թէ ոչ շուտով տուն կհասնէի և խնայեղձ
շունիս կերակուր կուտայի:

— Ի՛նչ, մի՛թէ կոյր ես, հարցուց կաղըր
զարմանալով:

— Ե, յո՛, կոյր եմ, սրտասխանեց ինեղձը:

— Թէ որ այդպէս է, արի դորա մէկ հնարք
գտնենք ու այս փորձանքէն երկուքս ալ դա-
զատուինք:

— Ի՛նչ հնար պիտի գտնենք:

— Հնարն այս է, ասաց ճարպիկ կաղըր, որ
դուն քու ոտքերդ ինձի տաս, իսկ ես քեզի
աչքերս, որով երկուքս այլ քաղաք կհասնինք:

— Ե, յդ ի՛նչպէս կարելի է, ասաց հեռա-
քրքրութեամբ կոյրը:

— Ի՛նչպէս պիտի կարելի լինի, Ես քեզի
թեթեւ տղայ եմ, իսկ դուն, ինչպէս կերելի
ձայնեդ՝ չափահաս մարդ, ուրեմն եթէ յօ-
ժարիս ինձ ուսիդ վերայ առնուլ և տանել, ես
ալ քեզ ճամբայ կը ցուցընեմ, որով երկուքս
ալ քաղաք կհասնինք:

— Բաղաքը հեռու է ասկէց:

— Ա՛չ, շատ հեռու չէ. ճրագները կերելի:

— Երանի՛ր քեզ որ կտեննես: Ես արդէն քսաննէֆինգ տարի է որ աչքիս լուսէն զրկուած եմ: Ո՛հ մեծ բան է մարդուս աչքի լոյսը՝ աւելցուց կոյրը հառաչելով, ու կամաց կամաց կաղին մօտեցաւ, ու չորս ոտքի վրայ եկաւ:

Կաղը կուրի ուսերուն վերան ելաւ նստաւ ու տասննէֆինգ վայրկենի մէջ քաղաք հասան: Կոյրը տարաւ կաղին մինչև նոցա տունը, որոյ ծնողքը տեննելով մեծ շնորհակալութիւն արին իրեն, և կաղին հայրը ճամբայ ձգեց կուրին մինչև նորա բնակարանը:

Ե, յսպէս ահա այն երկու խեղճերը մէկմէկուօգնելով երկուքն այլ ազատեցան ճամբուն վերայի գիշերը մնալու վտանգներէն:

Նոյն բանը կպատահի նաև ամենայն մարդու: Սովորաբար մէկուն չունեցած կատարելութիւնը մէկաւր կունենայ. այն բանը որ սա չէ կարող անել, նա կանէ: Ե, յսպէս մէկմէկուօգնելով, ոչ մէկ բանի կարօտութիւն չենք ունենար: Ընդհակառակն թէ որ մէկմէկու չօգնենք, ամենքս ալ զանազան խեղճութիւններու մէջ կընկնինք:

55.

ՊԼՇԻՆԿՏՈՆԻ ԲԱՐՈՅԵԿԸՆ ԽՐԵՏՆԵՐԸ

Աշխարհիս մէջ ինչ որ անես, պէտք է նայիս որ այն ժամանակի մարդոց անհաճոյ բան չլինի արածդ. և աշխատէ որ միշտ յարդութեան նշան ցուցընես նոցա:

Բնկերութեան մէջ ուրիշներու խօսելու ժամանակը՝ դուն անուշադիր մի՛ լինիր. ոտքի վերայ կեցողին դիմացը մի՛ նստիր, քեզի չընկած բանը մի՛ խօսիր:

Շողոքորթութենէ հեռի կեցիր. ով որ քու վրադ սէր չի ցուցըներ՝ նորա հետ կատակ (¹) մի՛ աներ:

Բնկերութեան մէջ առանձին բան մի՛ կարդար, թէ որ հարկ լինի ներողութիւն խնդրելով արա: Մինչև որ մէկը քեզմէ չխնդրէ, դու կարդացողին կամ գրողին քով մի՛ մօտենար, որ նորա առաջի գիրքը կամ թուղթը տեսնես:

Երբ քանի մի հողի ո՞ր և իցէ բանի վերայ կխօսակցին, դուն քո կարծիքդ մի՛ գրուցեր՝ մինչև որ քեզի չհարցընեն:

Արիշի դժբաղդութիւններուն վերայ մի՛ ուրախանար՝ թէ և թշնամիդ լինի:

(¹) Шутка, աճ. շտիս.

Երբ քեզմէ պատուաւոր մարդու մի հանդիպիս, իսկոյն մէկդի կեցիր. մանաւանդ երբ նեղ դրան կամ ճանապահի մէջ դտնուիս՝ թող որ առաջ ինքն անցնի:

Հարկաւոր գործի վերայ խօսելու ժամանակ աշխատէ որ խօսածդ քիչ՝ բայց ճիշդ լինի:

Երբ հիւանդի մի տեսութեան երթաս, բժշկական տեղեկութիւններ մի՛ ծախեր, թէ որ իրօք չգիտես:

Թէ գրելու և թէ խօսելու ժամանակ ամենուն պէտք եղած պատուանունը տուր՝ նոցա աստիճանին ու երկրին սովորութեանցը համեմատ:

Մեծերուդ հետ խօսելու ժամանակ մի պնդեր կարծիքիդ վերայ, հապաքու դատմունքդ ալ պարկեշտութեամբ ուրիշի կարծեացը համաձայնեցուր:

Նայէ որ քեզի վիճակակից կամ արհեստակից մարդուն շատ խորհուրդ չտաս, վասն զի շուտով ատելի ու զզուելի կլինիս:

Երբ մէկուն խրատ կուզես տալ, նախ մտածէ որ հրապարակաւ տալը լաւ է թէ առանձին և ապա շո՛ւտ՝ թէ ժամանակ անցնելէն վերջը: Այս մտածմունքէն յետոյ՝ խօսելու նիւթերդ լաւ սերտէ. յանդիմանելու ժամանակ ամենևին բարկութեան նշան մի՛ ցուցններ:

Ա՛ր և իցէ ժամանակ երբ մէկը քեզի իրա-
տէ, շնորհակալութեամբ ընդունէ: Աթէ գիտես
որ յանցաւոր չես, ըստ ժամանակին և տեղւոյն
խմացուր անմեղութիւնդ քեզ խրատողին:

Հարկաւոր բանը կատակի մի՛ զարներ. կծու
խօսք ամենեկին մի՛ խօսիր, որ ատելի չլինիս.
Թէ որ զուարճալի խօսք մի պիտի զբուցես՝
նայէ որ դիմացի մարդոցդ մէկուն ալ ծանր
չդայ:

Երբ ո՛ր և իցէ մարդու յանդիմանել օւզե-
նաս, նայէ որ դուն ալ այն յանցանքը
չունենաս. վասն զի օրինակն ատելի կազդէ քան՝
զգեղեցիկ խրատները:

Եթէ կուզես որ վրադ համարմունք ունե-
նան, նայէ որ գովելի մարդոց ընկերութեան
մէջ գտնուիս: Աւելի լաւ է մինակ կենայլ,
քան գէշ ընկերութեան մէջ մտնելը:

56.

ՆԿԱՐԱԳԻՐ ՂԻՃԱՐԱՆՆԵՐԻ (1) ՄԱՐԴՈՑ.

Սխճարանելու սէրը անիմանալի պակա-
սութիւններէն մէկն է: Մարդ կայ որ կարծես
թէ խօսակցութենէն համ չառնուր՝ թէ որ
ուրիշն չընդդիմարանէ. կարծես թէ կսպասէ
ուրիշի մէկ խօսքը բռնելու որ վէճ բանայ,

(1) Կոտակեր.

Եթէ ոչ մտքի վերայ՝ գոնէ բառին վերայ, ինչպէս որ վիճարանութիւններուն շատր բառին վերայ է՝ մէկմէկու միտք չհասկանալէն կամ հասկանալ չուզելէն: Մանաւանդ երբ միանգամ վիճարանութիւնը տաքնայ, կարծիքի տարբերութիւնը մէկզի գրուի ու հասարակօրէն բառերու վերայ պարտի վէճը: Մասնաւոր վիճարանութեան հիծր ինքնահաւանութիւնն է. բայց վիճարանասէրն ինքնիրեն ինքնահաւանութենէ շատ հեռու ցուցնելու համար, վիճարանութիւնն է դիտութիւնները ծագիկեցրնողը, կասէ. վիճարանութեամբ ճշմարտութիւնը կխմայուի՝ և ուրիշ սորա նման սուտ պատճառներ, չմտածելով՝ թէ որչափ տարբեր բան է ճշմարտութիւնը փնտռելու խօսակցութիւնը՝ կիրքով վիճարանելէն, ու չդիմնալով որ մարդ, կրից մէջ ոչ բան կհասկանայ և ոչ բան կրնայ հասկացնել: Արբ երկու հոգի տաքցած մէկմէկու հետ կվիճարանեն, այնպիսի խօսքեր կելնէ նոցա բերնէն, որ բոլորովին իրենց խնդիրէն դուրս է. առաջ հանդարտ կսկսին, յետոյ բանը կտաքնայ, կռուող կատուներու կը նմանին, որ մլաւ մլաւով կսկսին ու մրոմրոալով կվերջացնեն. թէ որ իւրեանց թաթերը մէկմէկու դէմ չվերջնեն, լեզունին գրեթէ իրարու կհասցընեն: Արկուքն ալ կարծելով որ իրենց ասածն է ճշմարիտը՝

մէկմէկու խոտ չհասկացող կկանչեն. բայց եթէ մէկն ուզենայ իմանալ թէ որո՞ւն ասածն է ճշմարիտ, — շատ անգամ և ոչ մէկունը: Այս պատճառաւ կռիւր դաղրելէն վերջը՝ իրենցմէ ամեն մէկը ինքնիրեն յաղթող կկարծէ: Արկուքն ալ իրարու խօսքը ոչ թէ հասկանալու համար կը լսեն, այլ դէմը խօսելու, այնպէս՝ որ բանը ամօթի կընկնի՝ իրենցմէ մէկուն անաջ լռողին կողմանէ: Ախտելու բան է որ երբ մարդս չը լռելու համար խօսելու լինի, այն խօսուածին մէջը ի՞նչ խելք կլինի: Թէ որ երկայն մտածելէն յետոյ ևս շատ անգամ մարդուս խօսածը խելքով չլինիր, որչափ ևս առաւել կիրքով ու առանց մտածելու հարկաւոր եղած ժամանակը մէկմէկու ետեէ խօսել կամ բերնին եկածը դուրս տալ՝ վերջին խօսողը ինքը լինելու համար, ի՞նչ համհոտ կլինի այն խօսքին մէջ:

Շատ անգամ կտեսնենք որ թէպէտ խելացի մարդիկ բարակ բաներու խելք կհասցընեն, բայց իրարու ասածը չեն հասկանար. վասն զի այն բարակ բաները սովորելու և հասկանալու համար կը լսեն կամ կկարդան. իսկ վիճաբանելու ժամանակ իրարու խօսքը թէ որ լսեն մէկմէկու դէմ խօսելու համար կը լսեն, թէպէտ աւելի իւրեանց ականջներն ու լեզուները մէկտեղ կուզեն բանեցընել. չես գիտեր ո՞վ է

խօսողը՝ ո՞վ է լսողը. աւելի ստոյգն այն է, որ լսող ամենևին չկայ:

Վերջապէս վիճաբանասէր մարդը ինքնիրեն ծիծաղելի կանէ, երբ բերանը ուրիշ խօսք չմնար, ու յաղթուիլը յայտնի չանելու համար „Բերած պատճառներդ բաւական չեն համոզելու“ կասէ: Աուզէ որ ամեն բանի պատճառը մատեմատիքական ապացուցի պէս լինի, երկու անգամ երկուքը չորս անելու նման, որ կարելի լինի իրեն լռեցընել. թէև կարելի է որ կռուի մէջ նորա ստուգութեան վերայ ևս տարակուսի: Մարդ եղած է որ ժամը քանին լինելու վերայ տաքցած ժամանակը, արևուն մըտնելն ևս տեսնելով՝ „Արևը կը սխալի“ ասած է:

Շատ դժուարութեամբ կառնուի այս պակասութեան առաջքը, թէ որ մարդս ի մանկութենէ չջանայ ինքնիրեն կրթել, այսինքն այնպէս միտքը դնէ, որ ինքն իբրև մարդ, միշտ կարող է սխալուիլ. ուրեմն և հարկ է որ շատ անգամ իւր կարծիքը փոխէ: Ղշմարտութեան զիտութիւնը կպահանջէ որ մարդս շատ անգամ այս զօհս անէ. վասն զի այս ընթացքը բռնողներն են միայն որ արժանի կլինին Ղշմարտութեան ասելու պանծալի անունին:

57.

ԽՕՍԻ ԶԼՆՍԿԵՑՈՒԵԼՈՒՆ ԱՐԳԵԼՒՔՆԵՐԸ

Երբ տեսնես որ դիմացիներդ քու խօսքերէդ չեն համոզուիր, զիտցիր որ արգելքները սոքա են. կամ՝ քու կարծիքդ ծուռ է, կամ բաւական ճարտասանութիւն չունիս միտքդ լաւ հասկացնելու: Առաջին երկուքը քու պակասութիւնդ են, երրորդին անպատճառ պէտք է ներողամիտ գտնուիս. իսկ եթէ բարկանաս, նոյն է որ կուրին չտեսնելուն, կաղին երերալուն կամ խլին չը լսելուն նեղանայիր: Մարդուն մէկը դիմացինին անձոռնի մէկ խօսքին դէմ տաք տաք խօսելէն յետոյ՝ կդառնայ կհարցնէ քովինին թէ «չողիդ սիրես, իրաւունք ունի՞մ թէ ոչ:— Իրաւունք չունիս, կպատասխանէ քովինը. վասն զի դիմացինիդ յիմար եղածը մոռցար, և հետը այնպէս խօսեցար, իբր թէ շատ խելացի ու խօսք հասկըցող մարդ էր:

ՈՒՍՈՒՄՆ ՈՒ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ Ի՞ՆՉ ԲԵՆԻ ՀԱՄԱՐ Է:

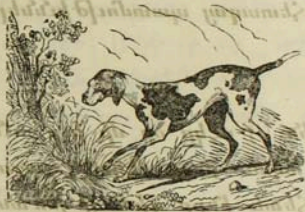
Աւսումը մարդուս մտքին համար է, կրթութիւնը բոլոր անձին համար. ուսման նպատակն է ճշմարտութիւնը գտնել, իսկ կրթութեան նպատակը՝ թէ ճշմարտութիւնը, թէ բարին, թէ օգտակարը և թէ վայելուչը ձեռք ձգել:

Ուսումը առանց կրթութեան անօգուտ է, երբեմն ալ փնասակար: Պառաւ կնկան մի տուած կրթութիւնը շատ անգամ աւելի օգտակար կարող է լինել, քան թէ մէկ երեւելի փիլիսոփայի տուած ուսումը:

58

Հ Ո Ւ Ն

Կենդանեաց մէջ ամենէն աւելի մարդուն ընտանին ու հաւատարիմը շունն է. և թէպէտ քառասունէն աւելի տեսակ ունենալուն պատճառաւ՝ ամենուն ձէն ու մեծութիւնը տարբեր է, բայց ընդհանրապէս ընաւորութիւնները մէկ է: Շան սովորական կերակուրը միսն է, և ստամոքսը այնչափ տաք է, որ ոսկոր ալ կմարսէ: Արչափ վաղէ, այնչափ կը տաքնայ ու կը փրփրի, բայց ամենեւին չի քրտնիք, և միայն լեզուն դուրս հանելով կգովանայ: Թեթեւ հի-

ւանդութիւն ունեցած ժամանակը՝ կերթայ շահագող ասուած բոյսը կուտէ, որ սիրտը ետ գայ. որով և կառողջանայ:

Շունը թէև կրթութիւն ստանալով՝ այլ և այլ ծառայութիւններ կանէ իւր տիրոջը, և իւր պարտքը սիրով ու հնազանդութեամբ կկատարէ. բայց նորա ամենէն աւելի գովելի յատկութիւնը իւր տիրոջ վերայ ունեցած կարգէ դուրս սէրը, հաւատարմութիւնը, արթնութիւնը, ճարտարութիւնն ու խելացիութիւնն է, ինչպէս որ հետագայ պատմութիւններէն կտեսնուի:

Ե.

Հովուին ⁽¹⁾ մէկը որ մի իւր շունն ու չորս տարեկան տղան հետը մէկտեղ դաշտը կտանի. բայց որովհետև ինքը դիմացի լեռան վերայ ելնելու ժամանակ՝ կտեսնէ որ տղայն չի կրնար քայլել, կթողու լեռան վարը ու կպատուիրէ որ տեղէն չչարժի մինչև իւր դառնալը: Հովիւը հաղիւ թէ լեռան գլուխը կհասնի, յանկարծ օդը կը պղտորի, լեռը մշուշ կպատէ, ցորեկը գրեթէ գիշեր կդառնայ, խեղճ գեղացին շուտով լեռնէն վար կիջնայ դէպի իւր տղուն կեցած տեղը, բայց մութը սաստկանալուն պատճառաւ ճամբան կկորսընէ, և վերջապէս յոյսը կտրած

(1) Пастухи, աճ. շքան.

լալով ողբալով մէկ հովիտի⁽¹⁾ մէջ կը մտնէ ու այն գիշերը հոն կանցընէ: Առաւօտը կանուխ կեղնէ այն տեղէն ու դարձեալ առաջուան տեղը կերթայ ու կտեսնէ որ տղան չկայ. ուրիշ տեղեր կվազէ, ասդիս անդին կը փրնտուէ ու ոչ մէկ տեղ չգըտնելով՝ սիրտը կտորած կդառնայ իւր տունը կերթայ: Հոն կիմանայ որ առջի օրը շունը տուն գնալով՝ մէկ կտոր հաց առել փախել է: Այնքէ դարձեալ կը փրնտուէ տղուն օրերով, և ամեն իրիկուն տուն դարձած ժամանակը կը լսէ որ շունը նորէն հացի կտոր տարել է տունէն: Այն օր ալ հովիւը տունը կսպասէ, և շունը եկածին պէս՝ նորա ետեւէն կերթայ, որ իմանայ թէ հացին կտորը ո՞ր կտանի: Շունը երթալով՝ նախ մէկ բարձր լեռան վերայ կեղնէ, և ապա ուղղակի վար իջնելով մէկ այրի մէջ կը մտնէ: Ահ, ո՞րչափ կզարմանայ հովիւը, երբ կտեսնէ որ իւր զաւակը լալով նստած է մի փոքրիկ աղբիւրի մօտ և շան բերած հացի կտորին կըսպասէ:

Աչքերն ուրախութեան արտասուօք լցուած կվազէ կպագնէ որդուն ու շանը, և փառք տալով Աստուծոյ իւր տունը կդառնայ, իմանալով որ մշուշի ժամանակ տղան ճանապարհը կորսնցընելով՝ նախ լեռան գլուխն ելեր է հայրը փնտուելու և ապա այնտեղէն ալ կամաց կա-

(1) ДОЖИНА.

մաց իջնելով մինչև այրին բերանը՝ հասել ու անձարացած այնտեղ մնացել է:

Ի.

Այր մուրացկանին մէկը սովբեցուցած շուն մի կունենայ իրեն առաջնորդ, որ ոչ միայն իրեն զանազան վտանգներէ կազատէր, հապատներու և խանութներու առջև ալ կտանէր որ ողորմութիւն տան տիրոջը: Արբ աղքատը կսկսէր ողորմութիւն խնդրել, շունը զետնին վերայ երկընցած կպառկէր. իսկ երբ սատուհանէն փող կամ հաց կը նետէին, իսկոյն կվազէր կառնուր բերանով ու աղքատի գլխարկին մէջ կը դնէր:

Գ.

Մարդուն մէկը ձևացընելով թէ Հնդկաստանէն Մնգղիա եկած վաճառական է, կերթայ իջևանին մէջ մէկ խուց կը բռնէ իրեն համար և կասէ տիրոջը՝ թէ «Այս երեկոյ իմ սնտուկս կը զրկեմ, առաւօտը կանուխ ալ ես կուգամ»: Իրիկուան դէմ յիրաւի, երկու հոգի սնտուկը շարկած կրերեն կհանեն վեր և այն մարդուն բռնած խուցը կը դնեն: Ամեն մարդ իւր տեղը քաշուելէն յետոյ, տանտիրոջ շունը մէկ ձայն կը լսէ, յանկարծ կեղնէ իւր տեղէն ու կերթայ այն սնտուկը դրուած խուցին առջև կկանգնի ու բոլոր ուժովը կհաջի: Տանտիրոջ ծառա-

ները շան հաջուածքն իմանալով՝ նոր վարձու տրուած խուցին մէջ կը մտնեն և կտեսնեն որ շունը երբեմն սնտուկը կը ճանկըռտէ հաջելով, երբեմն ալ ծառաներուն ոտքերը կիւթիւթուի սոչը խաղցընելով: Այս պատճառաւ ծառաները կատկածի կերթան, սնտուկը վերուլար կքաշեն և կիմանան որ մէջը մէկ շարժուն բան կայ: Բանալին կկտորեն և բանալէն յետոյ կրտեսնեն որ այն սուտ վաճառականը սնտուկին մէջ ողջ պատկել է այն մտքով՝ որ գիշերն ելնէ գողութիւն անէ:

Գ.

Վաճառականին մէկն առնելիքի համար ուրիշ քաղաք երթալով՝ շունն ալ հետը կտանի: Գառնալու ժամանակ մէկ քանի մղոն քալելէն վերջը կը յոգնի, ձիէն կիջնայ ու մէկ ծառի տակ կը նստի, քսակով ստակն ալ քօլը կը դնէ: Բիչ մի հանգչելէն յետոյ, միտքը բան կրնկնի, շուտով տեղէն կելնէ և ստակը մոռնալով՝ ձի կը հեծնի ու կսկսի ձին վաղցընելով իւր տեղը դառնալ: Շունը կտեսնէ որ տէրը քսակով փողը ծառին տակը մոռցաւ, կփորձէ առնուլ բերանով, կնայի որ ծանր է, չրկրնար վերցընել. վազելով տիրոջ ետեւն կհասնի, և հաջելով ու ոռնալով կաշխատի տիրոջ միտքը ձգել: Արբ կտեսնէ որ տէրը

չբնականար, կսկսի ոտքը խածնելու պէս անել: Ա՛յճառականը ուրիշ մտածմունքներով զբաղած՝ կկարծէ թէ շունը կատղել է, քիչ մի կկանգնէ, ցաւակցաբար կնայէ իւր հաւատարիմ շունին վերան ու կսկսի տարակուսիլ թէ ի՞նչ անէ: վերջապէս վախնալով որ շունը յանկարծ չխածնէ իրեն ու շանը սիրոյն համար իւր կեանքը կորսուի, կհանէ մէջքէն ատրճանակը ⁽¹⁾, երեսը մէկդի դարձուցած՝ կպարպէ շանը վերայ. խեղճ շունը իսկոյն կընկնի ու կսկսի գետնին վերայ քաշկըռտուելով արիւնլուայ իւր տիրոջը մօտենալ: Տիրոջ սիրտը չդիմանար, կզարնէ ձիուն ու կերթայ, մտքէն ամսոսալով որ սիրուն շնիկս աւելի լաւ էր ինձ համար քան բերած ստակս: Այս խօսքին վերայ ձեռքը կերկընցընէ փողին քսակը նայելու և կտեսնէ որ տեղը չէ: Իսկոյն միտքը կուգայ արած անխելքութիւնը, կիմանայ իւր շանը ողիկ ողիկ գալուն պատճառը, կզարձընէ ձիուն գլուխը և վազցընելով ուղղակի կերթայ քսակը նայելու: Յանկարծ կտեսնէ որ շունը այնպէս արիւնլուայ ու գրեթէ կիսամեռ քաշկըռտուելով գնացել է մինչև այն ստակին քովը և պահպանութիւն կանէ. ուստի իւր տէրը տեսածին պէս՝ նայելով որ վերքի ցաւէն հազիւ թէ

(1) Пистолеть.

շունչ կառնու, դարձեալ կաշխատի պուշը շար-
 Ժել որ նորա քովն երթայ: Տէրը սաստիկ
 մեղքընալով կիջնայ կշոյէ իւր հաւատարիմ շու-
 նին, բայց քանի մի վայրկեանէն խեղճ շունն
 իւր վերջին շունչը կը փչէ:

59.

ԱՊԵՐԱՆՏՈՒԹԻՒՆ.

Մարդու սրտին մէջ բուսնող մոլութեանց
 ամենէն ցածն ու անարգն է ապերախտութիւնը.
 Բայց և այնպէս քիչ սրտեր կան որ այդ դար-
 շելի պակասութիւնը չունենան: Ապերախտի
 սիրտը անապատի կը նմանի, որ երկինքէն իջած
 անձրեւն անյագարար կծրծէ, կուլ կուտայ ու
 ամենևին բան չի բուսցըներ: Շատ անգամ ա-
 պերախտն իւր բարերարին երախտիքը ճանա-
 չելէն զատ՝ չարիք ալ կուզենայ անել նորա
 դէմ, ինչպէս որ Ազովպոսի հետագայ առակ-
 ներէն կտեսնուի:

60

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾ ԵՒ ՕԶ.

Երկրագործին մէկը՝ ձիւնին մէջ մի պա-
 զած ու կիսամեռ օձ գտաւ. խղճաց վերան՝ վե-
 րուց իւր խուցը տարաւ և այնչափ խնամեց, որ
 քիչ քիչ օձը հոգի առաւ և իւր բնական ոյժն

ստացաւ: Բայց բանն այս է, որ այն օձին աշ-
 քաջին գործն, եղաւ իւր բարեբարին դէմ էլնել
 ու ցաթկել որ խածնէ, յի վ ապերախտ, առայ
 իրեն զարմանալով, երկրագործը այս ինչ է
 քու արածդ, ես քու կէանքդ քեզի դարձու-
 ցի. իսկ դուն իմն առնուլ կուղես: Եւս
 ասելէն վերջը, մէկ հաստ փայտով զարկաւ
 զլսուն ու մեռուց:

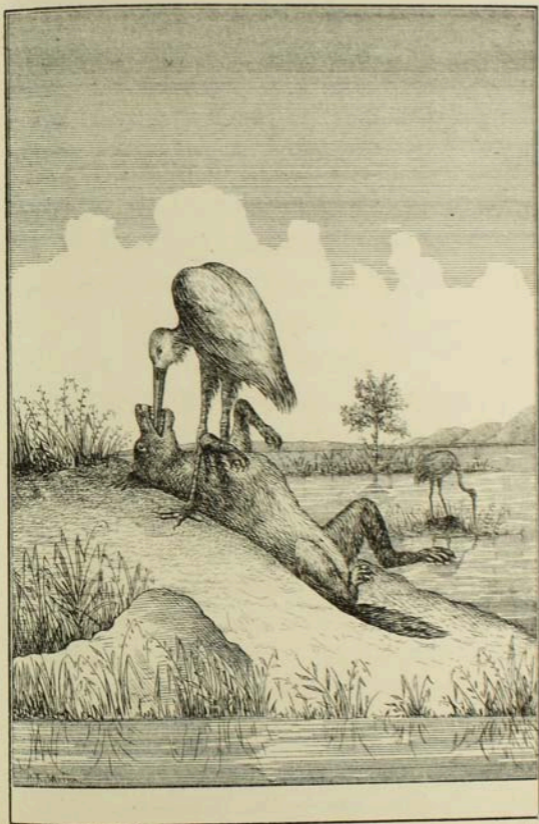
ՅԷ.

ԳԵՅԼ ԵՒ ԿՈՌԻՆԿ (7).

Ճամանակով գայլը մէկ ոչխար կորսայ և
 այնպիսի որկրամոլութեամբ կուտէ, որ ոսկոռին
 մէկը կոկորդին մէջ կը մնայ: Շատ կաշխատէ
 որ մէկ հնարքով հանէ կոկորդէն այն ոսկոռը
 ըայց չի կրնար. ուստի ճարահատեալ քովի կեն-
 դանիներուն ու թռչուններուն օգնութիւնը
 կը խնդրէ, և ոտքով ու պոչով կաղաչէ նոցա որ
 աղատեն զինքն այն վերահաս մահուանէն:
 Թռչնոց մէջէն կռուները գայլին խեղճութիւնը
 տեսնելով իւր երկար կտուցը գայլին բերանը
 խօթեց ու կոկորդին մէջէն ոսկոռին կտորը
 հանեց: Գայլը փտանդէն ազատեցաւ, իսկ
 կռուները փոխարէն ուղեց իրեն արած բարեացը:—

(7) ՅԵՐԱՐԱՆ, ԿՈՐԻՆԿԱՆ,

„Փոխարէ՛ն, կանչեց ծաղրելով անօրէն գաղանը. հապա կտուցդ ու յիմար գլուխդ որ բերնէս ողջ դուրս թողուցի՝ փոխարէն չէ՞ բեզի, ապե-
րախտ: Գնա, դնա՛, կրկնեց գայլը, ու փառք
տուր Դիոսին որ տակաւին մեռած չես“ որով
ստուգուեցաւ այն առածը թէ

„Ի՛նչ որ անես ապերախտին,
Ի՛նչ չերեիր իւր ծակ աչքին“:

Իսկ ապերախտ տղոց համար իմաստունին
մէկն ասաց. „Իւր հօրն ու մօրը դէմ ապե-
րախտ գտնուող տղայն՝ հրէշ ⁽¹⁾ է, իսկ հայ-
րենեաց կամ ազգին դէմ ապերախտը՝—գա-
զա՛ն“:

62.

ԿԱՂՆԻՒՆ ՏԱԿԻ ԽՈՋՐ՝

Մէկ հաստ կաղնիի ծառի տակ այնքան կա-
զին կերաւ անկուշտ խոզին մէկը, որ փորի
ծանրութենէն պառկեցաւ ու տրքտրքալով
քուն եղաւ: Օարթելէն յետոյ աչքովը մի-
անգամ վեր նայեցաւ ու սկսաւ կաղնիի ծառին
տակը փորել:

(1) Чудовища, уродъ.

„Ինչո՞ւ ծառին արմատները կփորես, ասաց վերէն ազուար, մի՛թէ չգիտես որ ազով ծառը կչորնայ:

— Թող չորնայ, պատասխանեց խողը այդ ծառէն ինձ ի՞նչ օգուտ: Ինձի կաղին պէտք է միայն, կաղի՛ն... կաղիննէ ինձ գիրցընողը, այդ ծառին ծաղկին ու չորնալը ամենեին նշանակութիւն չունի ինձ համար“:

Երբ այս խօսքերս լսեց կաղնիի ծառը, համբերութիւնը հատաւ, ու դարձաւ ասաց խողին թէ „Մի ապերախտ կենդանի, ինչո՞ւ այդպէս անհեռատեսութեամբ դատելով կը մնասես ինձի. լաւ չէր լինիր որ միանգամ այդ կոպիտ գլուխդ վեր վերցընէիր ու անկուշտ աչքերովդ տեսնէիր, որ այդ քեզի գիրցընող կաղիններն իմ վերաս կը ուսնին“:

Տգէտ մարդը՝ կոյր ու ապերախտ կլինի, որով թէ ուսումնականներուն և թէ ուսման սէր ունեցողներուն ոչ միայն կարծատեսութեամբ բանի տեղ չի դներ, այլ և շատ անգամ կաշխատի մնաս տալ նոցա այն խողին նման, չգիտնալով որ ուսման օգտաւէտ պտուղներէն ինքն ալ կվայելէ:

63.

ԱՇԽԵՏՈՒԹԵԼՆ ԵՒ ՁՆՓԼԱՌՈՐՈՒԹԵԼՆ ՕԳՈՒՏՆԵՐԸ:

Աստուած մարդուս ասաց, կասէ փիլիսոսփային մէկը, դուն աշխատէ որ ես ալ քեզի օգնեմ:

Անգործութիւնը սրտնեղութիւն ու թշուառութիւն կրերէ, և մարդուս կեանքը կկարճեցընէ:

Անգործութիւնը ժանգի կը նմանի, որ բանելէն աւելի կմաշեցընէ մարդուս կեանքը:

Ամենայն օր գործածուած բանալին, փայլուն կլինի:

Պէտք եղածէն աւելի քնանալ ուզողը՝ վնաս կանէ. վասն զի քնացող աղուէսը հաւ չէ կարող որսալ:

Պարապութիւնը սիրողին ամեն բան դժուար կերևի. իսկ աշխատել սիրողին— դիւրին:

Երիկունը կանուխ պառկելն ու առաւօտուընէ կանուխ ելնելը՝ թէ առողջութեան օգուտ է, թէ ապրուստի և թէ խելքի:

Առաւօտեան կանուխ ել, որ արեն աշխարքիս վերայ ծագած ժամանակը՝ ծոյլ մարդոց պէս քեզ պառկած չը գտնէ:

Դուն խանութդ պահէ, որ խանութն ալ քեզ պահէ:

Եթէ փող վաստակել կուզես՝ գործիդ գլուխը դուն կեցիր. իսկ եթէ չես ուզեր՝ ուրիշը զրկէ:

Բանւորներու գլխուն վրայ չկեցող աղան, իւր քսակին կառավարութիւնը նոցա ձեռքը տուած հաշուելու է:

Մանր բաներու վերայ ևս անհոգութիւն անել պէտք չէ. վասն զի շատ անգամ փոքրիկ անհոգութենէն մեծ մեծ վնասներ պատահած է: Ինչպէս զոր օրինակ. ձիուն ոտքի գամը չգամուելով՝ նայր կրնկնի, նային ընկնելովը՝ ձին ոտքը կցաւցընէ, որով ձիաւորը թշնամիին ձեռքէն փախչել չկարողանալով՝ կրսպանուի. բայց թէ պատճառը հարցընես, — մէկ գամի համար իւր ժամանակին անհոգութիւն անելն է:

Հարստանալ ուզողը միայն վաստակելը սովորելու չէ, հապա վաստակն ինչպէս գործածելու է, այն ևս սովորելու է. վասն զի Սպանիացիք թէ որ Հնդկաստանը առնելէն յետոյ ևս չըկրցան հարստանալ, պատճառն այն էր, որ իւրեանց արած ծախքը վաստակներէն շատ պւելի էր:

Ըշխատութեան մէջ ոտքի վերայ կեցած ռամիկ մարդը, նստող ազնուակէնէն մեծ է:

Ըպրուստի համար աւելի գանգատ անողներն այնպիսի մարդիկ են, որք իւրեանց հօրենական հարստութիւնը գործածել գիտցած չեն: Ըյնպիսեաց համար է որ կասեն, «Չուրին յարգը, ջրհորին չօրնալէն վերջը կիմացուի»:

64.

ՀՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ.

Հպարտութիւն ասելով՝ կիմանանք այն անկարգ անձնասիրութիւնը, որով մէկն ուրիշներէն աւելի իրաւունք սեպհականելով իրեն, ուրիշներէն վեր ստեղծուած կհամարի ինքզինքը: Հպարտ մարդը առհասարակ կատարելութենէ զուրկ կլինի. թէ որ ընկերութեան մէջ մտնի, եւով կըսկսի խօսքը՝ եւով կվերջացընէ. «Աս այդ բանին շատ խորունկը գիտեմ, կասէ. իմ ասածս է. ինձմէն հարցուր. դուն դեռ ինձի չես ճանաչեր. ինձ այսպէս մարդ կասեն՝ գիտե՞ս, և այլն: Թէ որ խօսքը կատարելութեան վերայ լինի, ինքնիրեն օրինակ կբերէ. իսկ եթէ պակասութեան, — իսկոյն ինքնիրեն դուրս կհանէ մէջէն «Փառք Եստուծոյ, որ ես այդ պակասութիւնը չունիմ» կասէ:

Հպարտը իւր ցեղին վերայ կպարծի, որ ոչ թէ առաքինութիւն է, այլ առաքինի լինելու պարտականութիւն. վասն զի եթէ ցեղին համեմատ առաքինութիւն չունենայ, կնշանակէ իւր ցեղի աղնուականութիւնը իրմով կվերջանայ. բայց ինքը կծիծաղի վար ցեղէ եղողներուն վերայ, որք շատ անգամ իրմէն աւելի արժանաւորութիւն ունին:

Իւր հարստութեան վերայ կը հպարտանայ, որ մտքի կատարելութիւններուն ու առաքինութեանց հետ և ոչ կարող է համեմատուիլ. չըզիտեր որ առաքինութիւն չունեցող հարուստը սակիով բեռնուած անասունի կը նմանի:

Իւր իշխանութեան վերայ կը հպարտանայ՝ ուզելով որ իւր ամեն խօսքը պատգամի տեղ ընդունուի. և թէ որ պատճառը հարցընեն, «Պատճառը՝ իմ հրամանս է» կասէ:

Ա՛ր և իցէ լաւութիւն անելու համար հազար աղաչանք ու պաղատանք կուզենայ. թէ որ ոտքը չընկնիս՝ խնդիրքդ չի լսեր, կարծես թէ ականջը ոտքին վերան է:

Հպարտն իշխանութեան հասնելուն պէս՝ իւր վար աստիճանի բարեկամներուն բարեւոյր ամօթ կհամարի իրեն, և շատ անգամ այնպէս կցուցընէ, որ իբր թէ չճանչնար նոցա: Ինչպէս տեղ մի ելնողի պէս՝ վարի կեցողները փոքրիկ կերևան իւր աչքին, չի մտածեր որ վարի կեցողներուն ալ ինքը փոքրիկ կերևնայ, ինչպէս որ հետագայ առակէն կտեսնուի:

65.

(ԱՌԱԿ) — ՄԻՋԻԿՆՆՆԵ

Մըրջիւն մի կար բարակիկ,
 Մէջքը թե լիկ՝ օտքը կարծիկ,
 Չգիտեմ խելքին ի՞նչ վըչեց,
 Խիտա բարձրերէն բարեւ ուղեց,
 Վազեց վազեց հեալէն
 Ելաւ ինչուան մինարէն,
 Վերէն վար որ նայեցաւ,
 „Օ՛օ՛, անոնք ի՞նչ են ըսաւ,
 Հողի, այն ձին չէ՞ մի սա,
 Որ երեկ դաշար տեսայ.
 Չըսե՞ս, ես կոյր եմ եղեր,
 Որ մէկ պահ առաջ խարուեր
 Ու այդպէս խելը՞ ձըճի՞ններն
 Մէկ մէկ հըսկայ եմ կարծեր:

Հպարտը շատ քիչ անդամ մարդու կհաւնի.
 Հաւնած ժամանակն ալ իւր կարծեացը յարմար
 խօսելուն համար կլինի: Այլ նորա կարծեացը
 դէմ մտածէ կամ խօսի, որչափ ալ իրաւունք
 ունենայ՝ անխելք կերևի իւր աչքին: Թէ որ
 յանկարծ ուրիշը մէկ խելօք բան խօսի, խսկոյն
 „Մտքէս անցաւ, բայց չգրուցեցի“ կասէ:
 Չերկընցընեմ, հպարտ մարդը, մանաւանդ ան-
 կիրթ հպարտը՝ փչուած տիկի կը նմանի, որ
 օդը պարպելուդ պէս՝ կաշի կտոր կը մնայ:

66.

(ԼՈՒԼԿ) — ԲԵՂԱՒԵՍԻ ԻՇՈՒԿՆ ՈՒ ԲԵՂԱՒԵՍԻ ԷՇԵՐ.

Մէկ վարժապետ մի էշ ունէր
 Որուն վերայ միշտ կը հեծնէր,
 Ու դաս տալու երբոր ըլլար՝
 Ուսումնարան անով կերթար,

Ու դրրան քով

կապէր սանձով:

Եյսպէս կըռնակն իւր խմաստուն

Մարդ մի տանել ու բերելուն

Ու վարժատան

Ուսմանց դրրան

Եմենայն օր ալ կապուելուն,

Պարոն իշուկ միաքը դրրաւ

Որ խմաստուն մ'ալ ինքն եղաւ:

Մեր վարժապետն աղւոր օրով

Օր մի իջաւ գեղ իւր իշով,

Ու տեսնելով ի մէջ դաշտին

Որ շատ էշեր կեցեր կարծին,

Իրենին ալ սանձը հանեց

Ու անոնց մէջ արձակեց:

Եյն գեղացի էշերուն

Արրնա՛ր հաւնել էշն խմաստուն:

Մէկդի կեցեր

„Հըմ, հըմ, կըսէր.

„Նայէ՛ ի՞նչպէս երեսներէն

կերևայ որ գեղացի են.

Ի՞նչ անշընորհք կեցուածքներ

Ի՞նչպէս կոպիտ շարժուածքներ“:

Եյսպէս կըսէր

Ի՛ամօթ սեպէր,

Որ անոնց քով մօտենար

Եւ ուտէր խոտ հաւասար :

Բայց տեսնելով որ էշքն անարդ

Չէին ճանչնար իրեն մեծ յարդ,

Յանկարծ միաքը խորհուրդ մ'ինկաւ

Ու կատարել փութացաւ .

Պանր ու վըսեմ քալելով

Եյն էշերուն գընաց քով .

«Եկէ՛ք ո՛վ խեղճ գեղացիներ ,

„Սըտիկ ըրէք ճառ մը“ կըսէր :

Գեղացիները գըլուխնին

Եյս խրոխտ ձայնին դարձուցին

Ու ականջնին տընկեցին

Սըտիկ ըրին ականածութեամբ ,

Ուշադրութեամբ .

Տեսան որ այն քաղքըցին ալ

Իրենց պէս լաւ գիտէ զըռալ ,

Եւ ոչինչ այլ :

Իրենք ալ ձայն վերուցին

Ու զըռըռոց փըրցուցին .

Տեսաւ իշուկն որ իրեն

Նորբա մըտիկ ընել չուղեն ,

Կատաղութեամբ բըռնադատ

Եյսպէս գոչեց յուսահատ .

„Ե՛՛՛՛՛ զուք , մարդ չէք ,

Պուք էշ էք“ :

Գեղացուց մէկը չըղխմացաւ .

„Եղա , ըսաւ

Եյն չէ՛ բայց ի՞նչ ըսել կուզես

Ի՞նչ . ականջներդ մոռցե՞ր ես“ :

Որչափ տեսել եմ այսպիսի անխելք մարդիկ՝

Որ ինքզինքնին մեծ բանի մի տեղ գընելով ,

Պիմացիներն կարհամարհեն իրրեւ ուամիկ

Ու իշուկին պէս իր լըմնան՝ ծաղր լինելով :

67.

ՉԻՆԱՑԻՔ (1).

Ասիոյ ժողովրդոց մէջ ամենէն կրթեալը կհամարուին Չինացիք: Վիրք տպելը, վառ օտ⁽²⁾ շինելը, կողմնացոյցը⁽³⁾ եւրոպացիներէն շատ առաջ ծանօթ եղած է իրենց. բայց նոցա երկրին դիրքը, օրէնքն ու օտարոսի սովորութիւնները թողուցած չեն օտար ազգաց հետ ծանօթանալու, որով քիչ ժամանակուայ մէջ յետ մնացին եւրոպացիներէն: Այս յետամնացութիւնը իրենց ալ զգալի լինելով՝ ասկէց քսան տարի յառաջ սկսան թողցընել եւրոպացի քարոզիչներուն քրիստոնէական կրօնքը տարածելու. իսկ ուսումնականներուն, — հետադատութիւններ անելու տէրութեան ներսերը:

Չինացիք իւրեանց թագաւորութեան սկիզբը ասկէց 5000 տարի առաջ կհաշուեն:

Չինացւոց երկիրը մեծութեան կողմանէ՝ Ռուսաց երկրէն յետոյ, երկրորդ տեղը կը բռնէ:

(1) Китайцы

(2) Порох, բարութ

(3) Коляска

աշխարհիս վերայ. իսկ բազմամարդութեան կողմանէ—առաջին տեղը. վասն զի 420 միլիոն ժողովուրդ կհամարուի բոլոր Չինաստանի մէջ:

Չինացւոց ամենէն գլխաւոր, միանգամայն և պատուաւոր պարապմունքը՝ երկրագործութիւնն է: Աոցա կայսրը ինամակալ կհամարուի երկրագործութեան. իսկ կայսրուհին—ինամակալուհի շերամագարմանութեան⁽¹⁾: Աւրեանց հին սովորութեանը համաձայն տարին մէկ անգամ կայսրն ու նորա պաշտօնատէրները բահը ձեռքերը կառնեն ու քիչ մի տեղ հողը կփորեն և բրինձ կցանեն. նոյնպէս և կայսրուհոյն պարտաւորութիւն կհամարուի ամեն տարի քանի մի շերամի բոժոժ մեծցընելու:

Չինաստանի մէջ կշինեն նոյնպէս յախճապակէ ամենաբարակ ամաններ⁽²⁾, պատուական ներկեր ու թանաքներ, բամբակ և գրելութիւններ. բայց իրենց արտաքին գլխաւոր առուտուրը չայի փոխանակութիւնն է, որ Առևսաց հետ կանեն ցամաք ճանապարհով Մայմաչին և Աեախտա, իսկ Անգղիացւոց հետ ծովով Անտոն և Շանխայ քաղաքներուն մէջ:

Չինացւոց գլխաւոր կառավարիչն է կայսրը որ „Արդի երկնից“ կհամարուի. այս պատճառաւ կայսեր անձը սուրբ և անմերձենալի է. և

(1) Покровительница шелководства.

(2) Фарфоровая посуда.

Թէպէտ նորա հրամանը երկնային պատգամի տեղ կընդունուի, բայց իրենց հին օրէնքին ու սովորութեանց համաձայն՝ նա նշանաւոր բանի ձեռք չի զարներ առանց նախարարաց և ուսումնականաց խորհրդին:

Այժմեան կայսրը Փէքինի մէջ կը բնակի, յորում Չ միլիոն բնակիչ կայ. իսկ առաջուան կայսրները Նանքինի մէջ կը նստէին:

68.

ՉԻՆԵՑԻՈՑ ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ:

Ճնողասիրութիւնը Չինաց ազգին մէջ ոչ միայն բնութեան բերմունք և պատշաճողութեան պարտք համարուած է, այլև իբրև մէկ կրօնքի պարտաւորութիւն և կամ մէկ հաստատուն պատուէր: Չինաց գլխաւոր կառավարութեան ամենէն մեծ կապը ճնողասիրութիւնը կարող է համարուիլ, և իրեն ուժին ու այսչափ երկար ժամանակ դիմանալուն ամենամեծ պատճառներէն մէկը: Արող ենք ասել թէ ճնողասիրութիւնը Չինաց թագաւորութեան հոգին է, ինչպէս որ հայրենեաց սէրը հին ժամանակուայ հասարակապետութեանց հոգին էր: Այս գեղեցիկ սիրոյ զգացմունքը տարածուած լինելով Չինաց երկրին մէջ, թագաւորը իւր հպա-

տակներուն վերայ՝ իբրև բուն իւր որդւոց վերայ կնայի, և հպատակները թագաւորին՝ իբրև իրենց հօր վերայ:

Զինաց թագաւորները ծնողասիրական պարտուց օրինակ տալու համար, իրենց հօր աթոռը չեն նստիր, մինչև որ նոցա մահուան սուգի ժամանակը չը լմընցընեն, որ երեք տարի կը քշէ. և նոյն միջոցին մանդարիններու⁽¹⁾ խորհրդարանը կկառավարէ տէրութիւնը:

Թագաւորը բոլոր իւր հպատակներուն օրինակ պիտի լինի՝ թէ կրօնական պաշտամանց և թէ իւր մօրը որդիական պարտուց մէջ, որոյ մեծարանաց հանդէսը ամեն տարեգլխուն մասնաւոր հանգիսով կկատարուի, հետագայ կերպով:

Տարւոյն առաջին օրը՝ առաւօտը արևը ծագելուն պէս՝ բոլոր մանդարինները հանդէսի զգեստներ հագած կժողվուին թագաւորին պալատը, և իրենց պատուոյն աստիճանովը դրսի սրահին մէջը կշարուին. յետոյ թագաւորական իշխանազունքն ալ բոլորը հագուած կուզան նոյն տեղը, և թագաւորն իւր աթոռին վերայ նստեցուցած՝ սենեակէն դուրս կհանեն որ տանեն իւր մօր սենեակը՝ նոր տարին շնորհաւորընելու համար. դաւիթը ժողվուած հանգիսականներն ալ նոցա հետը մէկտեղ կերթան:

(1) Տերութեան գլխաւոր պաշտամուտներն էր.

Արք կհասնին թագաւորամօր սենեակին դրսի սրահը, թագաւորն աթոռէն վար կիջնայ և ոտքով կերթայ նոյն սրահը: Այն միջոցին մանդարիններու մէջէն արարողապետը⁽¹⁾ ներս կը մտնէ և թագաւորի մօր առջևը ծունկ չողած՝ թագաւորին կողմանէ աղաչանայ թուղթ մի կուտայ, որ յանձն առնու դուրս ելնել ու իրեն զիմաւորողներն ընդունել:

Թագաւորամայրը հանդիսով դուրս ելնելէն յետոյ, արարողապետը կերթայ թագաւորին առջև ծունկի վրայ կուգայ և կաղաչէ որ երթայ իւր մօրը որդիական պատիւը տայ: Այնուհետև թագաւորը շիտակ կեցած ու ձեռքերը վար թողուցած կներկայանայ մօրը՝ իւր բոլոր հանդիսականներովը, որով երգիչները կսկսին քաղցր ու սրտաշարժ երգեր ասել:

Արգերն աւարտուելուն պէս՝ արարողապետը մէկէն կկանչէ «Ծունկ չողեցէք», և իսկոյն թագաւորը, մանդարիններն ու իշխանները ծունկ կչոզեն. այսպէս քիչ մի կենային յետոյ՝ արարողապետը դարձեալ կկանչէ. «Աինչև գետին խոնարհեցէք», և ամենքը զիմացնին նայելով վար կը ծռին. յետոյ դարձեալ «Այէք» կկանչէ, և ամենքը ոտքի կկանգնեն: Այսպէս երեք անգամ ծունկ կչոզեն, կը ծռին ու կելնեն:

(1) Церемониймейстеръ.

Այնուհետև արարողապետը՝ թաղաւորին մօրը աղերսազիր մի կուգայ աղաչելով որ իւր սննեակը դառնայ, որով նուագածուներով կերթայ թագաւորամայրը և հանդէսը կվերջանայ:

Այս նոր տարուայ հանդիսէն դատ՝ թագաւորի պարտականութիւնն է հինգ օրը մի անգամ իւր մօրը այցելութեան երթալ:

ԾԾ.

ՉԻՆԱՅԻՈՑ ԾՆՈՂԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՑ ԸՌԵՕՆԵՐ.

Ծնողասէր որդին իւր սրտին մէջ որդիական սէր կըզգայ. իւր ծնողաց ձայնը կը լսէ՝ դեռ նոքա չխօսած, և նոցա կտեսնէ՝ թէև նոքա իւր առջևը չլինին:

Հօր խօսքը կատարելու համար, լաւ որդին պարտական է խկոյն ամեն բան թողուլ ու երթալ:

Արդին առանց նայելու իւր հօր և մօր պակասութեանցը, պարտական է պատուել և ամենայն ջանքով նոցա պակասութիւնները ծածկել:

Ամեն չարիք գէշ որդի լինելէն կըսկսի:

Ար տղան որ իւր որդիական պարտուց վերայ չի մտածիր, նորա ամենայն առաքինութիւնները վտանգի մէջ կհամարուին:

Այն բանը որ որդիական պարտուց կը մնասէ, հասարակաց կը մնասէ: Իւր ծնողքը պատուողը, ինքնիրեն պատուած կլինի. իսկ իւր ծնողքն արհամարհողը՝ ինքնիրեն անպատիւ արած կլինի:

70.

ՉԻՆԱՅԻՔ ՈՒ ՄԵՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԵԼՆԵՑ ՏԵՐՐԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

Չինացիք կկարծեն թէ մտքի գործարանը փորն է. իսկ մենք կկարծենք թէ գլուխն է:

Նորա ձախ կողմը պատուաւոր կսեպեն, մենք—աջը:

Նորա կանանց ոտքը ընդդէմ բնութեան կը սխմեն ու մանր կպահեն գեղեցկութեան համար, արեւմտեան քանի մի ազգերն ալ մէջքերը սխմելով կբարակցընեն, նոյնպէս գեղեցկութեան համար:

Նորա վրայի կամ դրսի հագուստները շուտ շուտ կփոխեն. իսկ մենք—տակի կամ միջի հանդերձները:

Նոցա սուգի նշանն է ճերմակ գոյնը, իսկ մերը—սև գոյնը:

Նոցա մէջ որբեայրի կինը իւր մեծ որդուն հնազանդ պիտի լինի, իսկ մեր մէջ տղան մօրը պիտի հնազանդի:

Նոքա մանր տղաքը կշալկեն, մենք—կը գրկենք:

Նոքա երբ բարեկամի դիմաց ելնելով բարեւել ուզենան, բուն իսկ իրենց երկու ձեռքը իրար կկապեն ու կթօթուեն. իսկ արեւմտեան ազգերը իրարու ձեռք կը բռնեն ու թօթուեն:

Նոքա զինին տաք կը խմեն, բայց մենք—պաղ: Ընդ հակառակն՝ նոքա չայը պաղ կը խմեն, իսկ մենք—տաք:

Նոքա աջ կողմէն դէպի ձախը կկարդան, իսկ մենք—ձախ կողմէն դէպի աջ:

Նոքա իւրեանց գլխուն դազաթը քիչ մի մազ կթողուն, և այն՝ մուկի պոչի նման ետնին կկախեն. իսկ մենք—կարծ մազ կը ձգենք:

Նոքա մէջ հազարաւորներ կմեռնին քիչ ուտելէն և խմելէն. իսկ մեր մէջ կմեռնին չափէն աւելի ուտել-խմելէն:

Նոքա օձը կպաշտեն, իսկ մենք կսատկեցրնենք:

Նոքա մեռած մարդոյ մարմինը կայրեն, իսկ մենք—պատուով կթաղենք:

Ճամանակով մէկ զառամեալ ⁽¹⁾ ծեր կար, որոյ աչքերը ծերութենէն սաստիկ տկարացած էին, ոտքերը թուլացած ու ականջները գրեթէ իլացած: Աերակուրի նստած ժամանակը հազիւ կկարողանար բռնել զգալը, ուստի և շատ անգամ արգանակը ⁽²⁾ բերանը դնելու ժամանակ կը թափթըփէր սեղանի սփռոցին վերայ: Այս պատճառաւ որդին ու հարսը զգուելով իրմէն, տան մէկ անկիւնը վառարանին մօտ տեղաորցուցին զինքը, ուր կերակուր կուտային իրեն մէկ հին կաւէ ամանով ⁽³⁾:

Օտերուկին աչքերէն շատ անգամ արտասուք կթափուէր, և նա վշտացած կնայէր դէպի կերակուրի սեղանը: Միանգամ, չգիտեմ ինչպէս եղաւ, այն կաւէ խոր ամանը, որ դժուարութեամբ կը բռնէր նա, բնկաւ ձեռքէն ու կտոր կտոր եղաւ: Մատաղահաս հարսը յանդիմանեց այն դժբաղդ ծերին զանազան խօսքերով և նա չհամարձակեցաւ սրտասփանել, այլ միայն սրտանց հառաչեց ու զլուխը կախեց: Այնուհետև որդին մէկ փայտէ աման գնեց, որով ամեն օր կերակուր կուտային:

(1) Драхлай. (2) Вудіола. (3) Глазничал посуда.

Այս գիպուածէն յետոյ քանի մի օր անց-
նելով՝ ծերուկին որդին ու հարսը տեսան որ
իրենց չորս տարեկան որդին, գետնին վերայ
նստած տախտակներ կշարժ մէկմէկու քով:
„Ի՞նչ կանես, հարցուցին նորա.— Չեղի համար
փայտի աման կը շինեմ, պատասխանեց նա,
որ ձեր ծերութեան ժամանակը նորա մէջ կե-
րակուր ուտէք“:

Մարդն ու կնիկը լուսթեամբ մէկմէկու երես
նայեցան ու արտասուեցան. և այն օրէն սկսան
առաջուան պէս իրենց սեղանակից անել վշտալի
ծերին և միւսանգամ նորա սիրտը չցաւցուցին:

71.

(ԱՌԱԿ) — ԾԵՐ ԵՒ ԵՐԵՔ ՊԱՏՄՆԻՔ.

Ծերուն մէկը ծառ մը տընկելու հետ էր,

Կըրկիցներէն երեք հասուն կրտսիճներ

Ծիծաղելով մեր ծերունոյն մօրուքին

Կարձան իրեն այս ըսին,

„Այդ տարիքիդ մէջ ալ դուն ծառ կը տընկես,

Մինչդէռ աչքքդ դուրս կընայի աշխարհքէս.

Շէնք շինէիր՝ ինչ և իցէ,

Նոր ծառ տընկելդ սրն է.

Երկու հարիւր տարի պէտք է դուն ապրիս,

Որ այդ տընկած ծառէդ պրտուղ մը շահիս.

Չէ նէ՞ մի այնպէս միտք ունիս, պատգա,

Որ դուն ալ դառնաս նոր Մաթուսաղա:

Մէկդի՛ ձրդէ, ծերուկ, մէկդի այդպիսի աշխատանքներ .
 Ինչո՞ւդ պէտք են այսուհետեւ հեռո՞ւ հեռու հաշիւներ .
 Մէկ սահաթ մ'ալ ապրելըդ ուսկի՞ց յայտնի է քեզի .
 'Նոր բաներու ձեռք զարնելը մեզի՛ ձրդէ դուն, մեզի՛ .

Մենք դեռ կէն՞՞ ենք, ծաղկահասակ եւ ուժեղ .

'Բեզ կը մընայ փրնտուել քեզի թաղման տեղ :

— Ո՞վ բարեկամք իմ, ըսաւ քաղցրութեամբ ծերուկը անոնց,
 Ես աշխատանքի վաղուց սովորած եմ այսպէս պրզախիտուց .

Ե՛յն թողունք, ես քանի որ միտք կընեմ

Թէ ինչ բանի որ ձեռք զարնեմ

Պըտուղը ես միայն վայելու չեմ,

Աշխատանքէս, հաւատացէք, աւելի ալ համ կառնեմ :

Ո՞վ որ տէր է բարի սրբաի,

Միթէ պէ՞տք է որ միշտ իրեն շահուն համար աշխատի .

Ես այս ծառը արնկելով ուրախութիւն մը ունիմ,

Որ թէ որ ես սորա շուքին տակ նըստելու չըհամնիմ,

Իմ թողըս կը վայելէ այն շուքն իրեն տանին .

Եւ այս ինձի համար գիտէ՞ք ինչ պըտուղ է թանկագին :

Եյս ալ կայ որ հիմկուց ըսել ո՞վ կըրնայ

Թէ մեզնէ ո՞րը առաջ կամ յետոյ ո՞րը կերթայ :

Միթէ մահը կը նայի պատանութեան կամ ուժի,

Պամ գեղեցիկ երեսի :

Ե՛հ, ես մինչև այս տարիքըս ո՞րքան սիրուն աղջիկներ,

Ի՛նչ քաջ ուժով կը արիճներ գերեզման եմ յուզարկեր .

Ո՞ գիտէ, ձեր ատենն ալ գուցէ, քան զիմս մօտիկ է,

Եւ գուցէ թէ սեւ հողը քան զիս առաջ ձեզ ծածկէ :

'Ներուկն ինչպէս որ ըսաւ, այնպէս ալ կատարեցաւ .

Պատանիներէն մէկը՝ առուտուրի պատճառաւ

'Նաւով հեռու երկիրներ երթալու ծամբան բըռնեց,

Ի՛նչպէր մեծ մեծ յոյսերով զինքը երկար խարխըրեց,

Յետոյ մէկ փոթորիկով զարկաւ նաւը խորտակեց

Թէ կը արիճը՝ թէ յոյսերը ծովուն յատակն ընկըղմեց :

Միւսը օտար երկրի մէջ պաշտօն գրաննելու մրտ.բով.

Շ ըրոյցլ անզուսպ վարմունքով

Եւ աջ կորսընցուց առողջութիւնը,

Եւ յետոյ գընաց ի մահունն սունը:

Իսկ երրորդը տաք ասեմ

Սաստիկ օղի խրմէլէն

Շիւանդացաւ պառկեցաւ.

Ըրժիշկներու ձեռք ընկաւ.

Վարպեա էին ըրժիշկները. բայց ճար մ'ընել չըկրցան:

Ու ճամբեցին գերեզման:

Երրոր նոցա մեռածը՝ բարի ծերուկն իմացաւ,

Եւ յն իրեքին վըրան ալ շատ կըսկըծաց ու լացաւ:

72.

ՄԵ՛ԾՆ ՆԵՒՍԷՍ.

Սուրբ Գրիգոր լուսաւորչի թողան թողն էր մեր սուրբ 'Ներսէս Մեծ հայրապետը. այսինքն սուրբ Վրթանիսի Յուսիկ որդւոյ՝ Եթանազինէ որդւոյն զաւակն էր: Մանկութեան ժամանակէն իւր Յուսիկան պապուն ձեռքին տակը մեծնալով՝ Եստուծոյ երկիւղն ու սէրը հիմն դրած էր 'Ներսէս իւր դաստիարակութեանը, որով և ամենայն հարկաւոր գիտութիւնները, մանաւանդ յունարէն լեզուն և աստուածային գրոց տեղեկութիւնները մեծ յաջողակութեամբ սովորեցաւ Աեսարիոյ դպրոցներուն մէջ: Յետոյ Աոստանդնուպօլիս գնաց ուսմունքը կատարելագործեց, և զանազան ա-

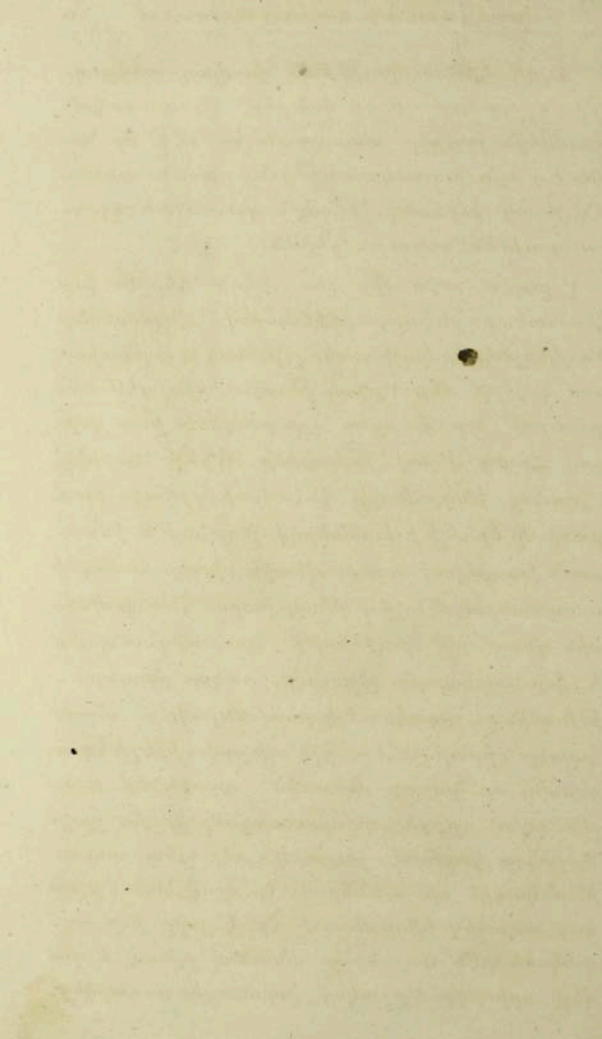
ուարքինու թիւններով այնպէս պայծառացաւ ու սիրելի եղաւ ամենուն, որ Ասպիոնէս անունով երևելի իշխանին փեսայացաւ, և մէկ որդի ունեցաւ՝ որ է սուրբ Սահակ Պարթև:

Փառներսէ՛հ կաթողիկոսի փախճանելէն յետոյ՝ մեր Արշակ երկրորդ թագաւորին հրաւիրանօքը կաթողիկոս օծուեցաւ 364 թուականին, և ձեռք զարկաւ ամենայն կողմանէ բարեկարգելու եկեղեցին. շատցուց ընտիր և գիտուն եկեղեցականները, լաւ գիտնալով որ նոցա տգիտութեամբը կկորսուի ազգն ու եկեղեցին, և նոցա ուսումնականութեամբն ու բարեկրթութեամբը կպայծառանայ և առաջ կերթայ:

Ամեն բանէն աւելի փոյթ ու խնամք ունեցաւ աղքատաց կարօտութիւնը լեցընելու: Հայաստանի դաւառներուն մէջ կանոնաւոր «նկէւան»-ցներ, այսինքն կոյրերու և անդամալոյծներու համար աղքատանոցներ շինեց, բորոտներու համար «նկէւան»-ցներ, որբերու և որբեարինու համար «բն»-ցներ, օտարականներու և պանդուխտներու համար՝ հիւանդանոցներ և ուրիշ սոցա նման բարեգործական տեղեր շինեց, որոց յարատեւութեան համար կալուածներ, այսինքն գեղեր ու արտեր սահմանեց, որ նոցա եկամուտներովը պահպանուին: Աւ այս բարեգործական տեղերուն վերայ հողաբարձու և վերատեսուչ կարգեց իւր. խաղանունով հաւատարիմ՝ և առարքինի սարկաւազը:

Այլև կրօնաւորութեան փափագ ունեցողներուն համար շինեց վանքեր, ճգնաւորական առանձին խուցեր՝ անապատներու մէջ, որ նորա ևս այն խտակրօնութիւնը յանձն առնելէն յետոյ՝ իւրեանց վիճակին պահանջած զգուշաւորութենէն դուրս չէլին:

Այսպէս ահա մինչդեռ Սեծն 'Աերսէս իւր հեռատես բարեկարգութիւններովը Հայաստանը ծաղկեցընելու կաշխատէր, Յունաց Աղէնտիանոս կայսրը՝ մեր Արշակ թագաւորին դէմ նեղանելով՝ իւր թէոզոս սպարապետը շատ զօրքով Հայոց վերայ յուղարկեց: Սեծն 'Աերսէս՝ Արշակայ ինդրանօքը թէոզոսի դիմացն ելաւքանի մի երևելի իշխաններով, շնորհալի և իմաստուն խօսքերով սպարապետին միտքը համոզեց որ պատերազմէն յետ կենայ, նորա հետ ի միասին գնաց յօժարութեամբ Աոստանդնուպօլիս և իւր ճարտասան լեզուովը, քաղցր բնաւորութեամբն ու պատկառելի վարմունքովը ոչ միայն կայսեր սիրտը շահեց, այլև այնչափ սիրելի եղաւ նորան, որ կայսրը մեծամեծ պարգևներ տալէն զատ՝ ո՛րքան որ պատանդներ կային քովը Արշակայ կողմանէ յուղարկուած, յետ տուաւ թանկագին պարգևներով: Աւ որովհետև Արշակայ առաջին կինը մեռած էր, կայսրը իւր ազգականներէն Սելուկոս անունով չքնաղ և դովելի օրիորդը Արշակայ հարսնացու ուղարկեց:

Ճամանակ անցնելով՝ Երշակը մեռաւ և նորա տեղը Մեծին՝ Ներսէսի խնդրանօքը՝ Յունաց թէոգոս կայսրը Հայոց թագաւոր դրաւ Երշակայ Պապ սրդին. ըսցց որովհետեւ նոյն միջոցները Պարսիկները Հայաստանի մէջ մտած էին, Յունաց օգնութիւնը խնդրեց մեծն՝ Ներսէս և նոցա զօրքին հետ մէկտեղ Պոստանդնուպօլսէն Հայաստան դարձաւ:

Պարսիկները պատերազմի պատրաստուեցան Յունաց և Հայոց դէմ՝ Չիրաւ դաշտին մէջ, և Մեծն Ներսէս սուրբ հայրապետը քրիստոնէից զէնքն ու զօրքերը օրհնելէն յետոյ՝ ելաւ Նպատ լեռան գլուխը (որ Բայազիդու նահանգին մէջն է), ու ձեռքերը վեր բարձրացուցած աղօթքի կեցաւ: Մովսէս մարգարէի նման, մինչև որ Պարսիկները սաստիկ ջարդուեցան, մնացողներն այլ փախան գնացին:

Երբ այսպիսի կերպով Հայաստանը խաղաղացաւ ամենայն կողմանէ, սուրբն Ներսէս անդադար խրատ տուաւ թագաւորին ու իշխաններուն որ Ըստուծոյ օրինացն ու պատուիրանացը համաձայն վարուին ու ժողովուրդը արդարութեամբ և հայրաբար կառավարեն: Բայց մեզք որ այնուհետեւ շատի չքը շէլով՝ յանկարծահաս մահով մեռաւ սուրբ հայրապետը 383 թուականին, որով բոլոր ազգը մեծ ոգոյ մէջ ընկղմեցաւ:

Պապ [Թաղաւորը հրամայեց որ փառաւոր
հանդիսիւ [Թաղէն սրբոյն մարմինը . ինքն ալ
ներկայ եղաւ յուղարկաւորութեանը, մինչև որ
տարին սրբոյն մարմինը Եկեղեաց զաւառի՝
(Թիլ գիւղը, որ Վեճին Եերսեսի կալուածքն էր,
և այնտեղ եկեղեցւոյն մէջը [Թաղեցին:

7.1.

(ԱՌԱԿ) — ՎԱՐԴ ԵՒ ԳԵՂԱԳՈՐԾ (1):

Պարնան աղուոր մէկ օրով

Վեղագործին մէկն իւր պարտեզն իջնելով՝

Եսկից խոտ մի կը կորզէր (2)

Ենկից տերև կը կըտրէր,

Ու կողովին (3) մէջ կը շարէր կարգ ըստ կարգ,

Երեն համար չէր չոր արմատն (4) ալ անարգ:

Վարդին ալ մօտ որ հասաւ

Եղուոր բացուել էր տեսաւ,

Տիլ ծիլ կարմիր տերևներ

Յօղապաճոյճ տարածեր,

Օրիորդի պէս քընքուշ

Նազէր հոտովն իւր անուշ:

Երբ դանակին շողունը խեղճ վարդ տեսաւ

Պուշտը կախեց „Վ՛հ ըսաւ,

Ի՞մ ալ վախճանըս հասաւ . . .

Խնայէ՛, պարսն, խնայէ՛ յիս,

Խնայէ՛ ծաղիկ հասակիս՝:

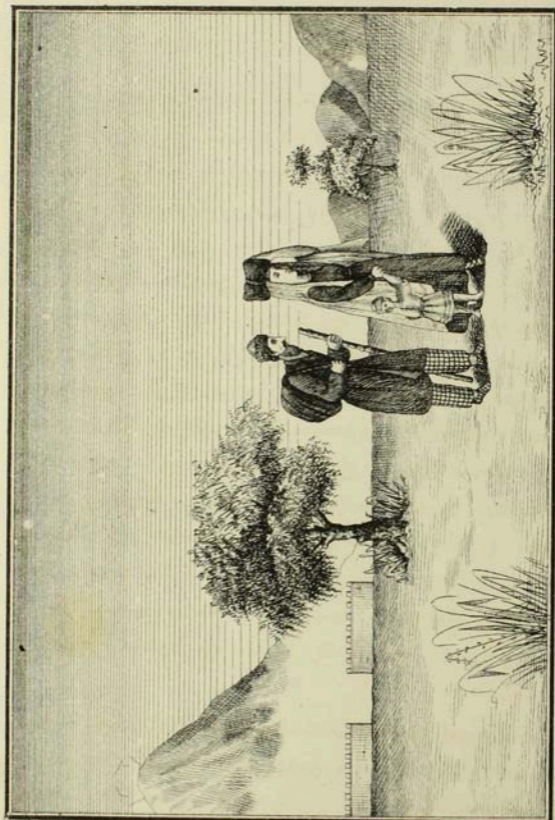
(1) Аптекарь. (2) Պսկու, Բրբռակ: (3) Корзина. (4) Корень.

Աւ մարդարաէ արասունքններ
 Տերեւներէն կը թափէր :
 — Մի՛, մի՛ արըամիր, ո՛վ զեղաշուք ազնիւ վարդ,
 Պատասխանեց իրեն մարդ .
 Այս է բարեաց ճակատագիրը, չը գիտե՞ս .
 Ամեն լաւ բան՝ քեզի պէս
 Աւրիշներուն ազէկութեանն է համար,
 Թէ որ քու կեանքդ չէ՛ երկար,
 Իսոյց ուրիշի օղտին համար որ զոհես՝
 Երկարագոյն դայն կանես .
 Մէկուն աչքին դեղ կըլլաս,
 Միւսին անուշ իւղովք սիրտ կը բանաս .
 Տերեւներովդ ալ փափկիկ
 Լինիս զու դեղ ու քաղցրահամ ուտելիք :

Վարդին բազդէն սովրեցէք
 Ո՛վ որ ազդին կամ ընկերաց օգուտ կանէք .
 Օրհ՛հ լինելու ծընել էք . . .
 Իսոյց ո՛վ չուզեր թողուլ վարդին պէս անուշ
 Անուն մը հոս ու յիշատակ քաղցրայուշ :

Մարդուս ընական է սիրել այն երկիրը,
 որուն մէջ կրճնի, կը մեծնայ, իւր մանկու-
 թեան ընկերներ կունենայ, և իւր ազգակիցնե-
 րուն ու արիւնակիցներուն հետ մէկտեղ կը
 ընակի : Այն երկիրը մայր և դայեակ կհամարի
 իրեն և վրան այնչափ սէր կկապէ, որ մէկը

նորա դէմ և կամ նորա միջի ընակչաց վերայ խօսեցած ժամանակը՝ իսկոյն պահապան զինուորի մի պէս տէր կելնէ նորան և կրցածին չափ պաշտպանել կջանայ:

Հռովմայեցւոց համար աստուածներէն յետոյ՝ հայրենիքն էր ամեն բանէն աւելի ցանկալին ու սիրելին: Ար և իցէ վիշտ կամ հարստահարութիւն չէր կարող Հռովմայեցւոց սրտէն հանել հայրենեաց սէրը. վասն զի ի մանկութենէ հետէ իրենց կհասկըցընէին մայրերն ու դաստիարակները որ ամեն մարդ պարտական է իւր հայրենեաց բարօրութեանը, թէև նա ապերախտ գտնուի իրեն դէմ: Այս պատճառաւ նոքա պատրաստ էին միշտ հայրենեաց ազատութեանը, փրկութեանն ու երջանկութեանը համար ամեն բանի ձեռք զարնել, ամեն տեսակ նեղութիւն կրել և ամենայն բան նուիրել, այնպէս՝ որ հարստութիւն, հանգիստ կեանք, փառք, բաբեկամք, աղգականք, որդիք և ո՛րևիցէ զոհ իրենց համար նշանակութիւն չունէին:

Հայրենասիրութեան հոգի չունեցող ժողովուրդը հայրենիքէն կը զրկուի, ինչպէս որ եղաւ: Անի քաղաքի հայերը, որ երկրաշարժէն, սովէն ու մահտարածամէն փախչելով՝ օտար երկիրներ դադթեցին, հայրենասիրութիւն չունենալով՝

օտարութեան մէջ մնացին և մոռացան իրենց
Հայրենիքը, թէ և վերջինս աղաւ էր վերոյի-
շեալ պատահական շարիքներէն:

76.

ՀԵՅՐԵՆՆԵԱՅՐԷ:

Թէ միստով աթենացին իւր հայրենիքէն
աքսորուելով՝ Պարսից Արտաշէս երկայնաբա-
զուկ թագաւորէն մեծ ընդունելութիւն գտած
էր և մեծ պատուով քովը կը բնակէր. սակայն
երբ տեսաւ որ թագաւորը հայրենեացը դէմ
պատերազմ բացաւ և իրեն յանձնեց զօրաց
սպարապետութեան պաշտօնը, աւելի ուզեց
հայրենեաց սիրոյն համար թոյն խմելով մեռ-
նիլ, քան թէ նորա դէմը դէնք առնելով՝ փա-
ռաւորուիլ: Աս մեռնելու ժամանակ աղաչեց
բարեկամներուն որ ոսկոռներն առնուն տանեն
իւր հայրենիքն Ատտիկէ, որպէս զի գոնէ ոսկոռ-
ները վայելէն այն քաղցր հայրենիքն՝ յորմէ
ինքը զրկուեցաւ:

* * *

Նոյնպէս արաւ և մեր սուրբ Ալարդան Ա՛ա-
միկոնեան մեծ սպարապետը, որ էրր Պարսից
Յազկերտ թագաւորը 700 պարսիկ մտերու
հետ Հայաստան զրկեց, որ իւր հայրենեացը
դէմ սրատերազմի, Ալարդան Յազկերտի տուած

բոլոր սգարդիներն ու նորա խոստացած պատիւները ոչինչ համարեց ու Հայաստան մտնելուն պէս իւր համազգեաց հետ միացաւ, այն անօրէն թագաւորին դէմ մեծամեծ քաջութիւններ արաւ, և պատերազմի դաշտին մէջ երբ իւր հայրենեաց սիրոյն համար վերաւորուած վերջին շունչը տալու վրայ էր. «Նյսպիսի մահը շատ աւելի ցանկալի է ինձ, ասաց, քան թէ Պարսից տուած մեծութիւններն ու հարստութիւնները:

Եւակեղեմոնացիք երբ ըռնեցին Պարսից Վսերքսէս շահի դեսպանները և սպաննեցին, պատգամ ելաւ որ եթէ շուտով այս մեղքը չքաւեն, իրենց դիտուն մեծամեծ չարիք պիտի դան: Արկու քաջ սպարտացիք իրենց անձր հասարակաց փրկութեանը նուիրելով՝ յօժարակամ սիրով գնացին Վսերքսեսին ասին, որ իրենց մահովը դեսպանաց սպանութեան վրէժն առնու: Չարմացաւ թագաւորը նոցա քաջութեան վերայ, և ոչ միայն իրենց փասս չհասցուց, այլ և խնդրեց որ իւր արքունեաց մէջ մնան: Դայց հայրենասէր Եւակեղեմոնացիք պատասխանեցին թէ «Մենք, որ հայրենեաց սիրոյն համար մեռնելու եկած ենք, մի թէ կարող ենք մեր հայրենիքէն դուրս ապրել»:

Վակեղեմոնացի կնոջ մէկն իւր որդին պատերազմի յուղարկելու ժամանակ՝ ձեռքը կուտայ Վահանն ու կասէ. «Նայէ, կամ՝ դու պիտի բերես այս և կամ՝ վրան պիտի բերուիս»:

*
*
*

Հռովմայեցի Պոմպոնիոս անունով զօրականը մեծ քաջութեամբ պատերազմելէն յետոյ դերի կը բռնուի և մեր Սիհրդատայ առջևը կտարուի: Վաղցրութեամբ կընդունի իրեն թագաւորը ու մեծ ինամքով վէրքերը դարձանել կուտայ. և երբ կառողջանայ, իրեն կհարցընէ թէ՛ իրեն արած լաւութեան փոխարէն կարո՞ղ է նորա բարեկամութեան վերայ վստահանալ:—Վարեկամդ եմ, կպատասխանէ Պոմպոնիոս, քանի որ Հռովմայեցւոց հետ բարեկամ լինիս. բայց եթէ իմ հայրենեաց դէմ ունեցած ատելութիւնդ շարունակես, գիտցիր որ անհաշտ թշնամիդ պիտի լինիմ միշտ»:

77.

ՀԵՅՐԵՆԵԱՍԻՐՈՒԹԵԼԸ ՎԵՐԸՅ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ԽՕՍՔԵՐ.

Հայրենեաց համար մեռնիլը քաղցր ու փառաւոր բաղդ է: Որոտիոս.

Սվ որ հայրենեաց համար մեռնելէն կվախնայ, կը նշանակէ թէ վատ անուն ժառանգելու կջանայ: Ս. Վ. Թէոփորեան.

Հայրենեաց դէմ պատերազմողը՝ բնութեան դէմ կգործէ: Ֆելքլէն.

Հայրենասիրութիւնը այնպիսի վսեմ ու զօրաւոր ջերմ մի է, որ բռնած ժամանակը՝ բնութեան կյաղթէ: Արանի նոցա որ այսպիսի ջերմով կը տանջուին, որոյ արգասիքն է իրենց յաւերժական պարծանք, և ազգին օգուտ, կենդանութիւն, պայծառութիւն և փառք:

Հայրենեաց օգտին համար չկայ անձնական շահ մը, որ առաքինի քաղաքացին չկարենայ գոհել:

Գ. Ե. Այլաղէան.

Ի՞նչպէս կարող եմք չնուիրել Հայրենեաց՝ մեր բոլոր ստացուածքը, երբ կը մտածեմք որ մեր ամեն ունեցածը իրմէն առած եմք:

Հայրենեաց դէմ բարկանալը՝ մեծ յանցանք է:

Ալէէրան.

Միտքդ բեր միշտ որ հայրենիքդ անտնօրինելի և սրբազան իրաւունք ունի հանճարիդ, առաքինութեանդ, զգացմունքիդ և բոլոր գործերուդ: Ի՞նչ վիճակի մէջ որ գտնուիս, պահապան ղինուոր ես հայրենեաց, և պարտքդ է միշտ նորա վերայ հսկել. և ո՛ր և իցէ վտանգի ժամանակ նորա օգնութեանը վազել:

Իսաբէլէլէ.

Հայրենեաց ծառայելու ժամանակ պէտք է որ բոլոր մեր անձնական թշնամութիւնները, կրքերն ու վրէժիւնդրութիւնները դադրին, առանձնական սէրն ու գորովը լռեն. մարդս պիտի ոչընչանայ, և քաղաքացին միայն պիտի մնայ բոլորանուէր հայրենեաց:

որ Սի՛ հարցըներ թէ ի՞նչ է քու պարտքդ առ հայրենիս: Սիրէ՛ ու կսովօրիս:

Իշխան՝ ես, հայրենեացդ իշխել զիտցիր. զինուո՞ր, — հայրենեացդ ծառայել մտածէ. աբուեստաւո՞ր, — հայրենիքիդ համար ունեցած ճարտարութիւնդ բանեցուր. զիտո՞ւն, — հայրենեացդ օգուտը մտածէ ու սովրեցուր. տղէ՛տ, — գէթ հայրենիքդ սիրէ՛ ու պահէ:

Ըն հայրենիս պարտքն ոսկի շղթայ մի է, որ անձնուրաց և վսեմախոհ քաղաքացիք միայն կփափաքին իրենց վիզը անցած տեսնել, և իրենք միայն արժանի են. վասն զի այն գերապանծ շղթային ամեն մէկ օղակը օր մը անթառամ փառաց մէկմէկ պսակներ պիտի լինին:

Ը. Վ. Վալէֆայեան.

Ը, յն փառքը՝ որ հայրենեացդ վնասովը կը փնտռես, ոչ միայն անցաւոր է և կորստական, հապա նաև դու իսկ նորա հետը կկորսուիս. և ուրիշ բանի համար չես յիշուիր, բայց զի հայրենեացդ վնասել աշխատեցար: Օրինակ քեզ լինին և իրատ զգուշութեան բոլոր հայրենատեաց և ազգատեաց մարդոց դարչելի ու նզովելի յիշատակը:

Ի. Եր. Վալէֆայեան.

78.

ԱՌԱԿԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՔ ՅԻՍՈՒՍԻ.

ՍԵՐՄԵՆԱՑԱՆԻ ԼՈՒԱԿԸ.

(Մ. Բ. ԳԸ. ԺԳ. 1-35.)

1 Յաւուր յայնմիկ ելեալ Յիսուս ի տանէն՝ նստաւ առ ծովեզերն:

2 Եւ ժողովեցան առ նա ժողովուրդք բազումք, մինչև մտանել նմա ի նաւ և նստիլ. և ամենայն ժողովուրդն կայր առ ծովեզերքն:

3 Եւ խօսէր ընդ նոսա բազումս առակօք և ասէր.

4 Ահա ել սերմանացան սերմանել. և ի սերմանէն իւրում, էր որ անկաւ առ ճանապարհաւ, և եկն թռչուն երկնից և էկեր զնա:

5 Եւ այլն անկաւ յապառածի, ուր ո՛չ գոյր հող բազում. և վազվազակի բուսաւ՝ առ ի չգոյէ հիւթոյ երկրին:

6 Ի ծագել արևու տապացաւ, և զի ոչ գոյին արմատք՝ չորացաւ:

7 Եւ այլն անկաւ ի մէջ փշոյ. և ելին փուշքն և հեղձուցին զնա:

8 Եւ այլն անկաւ յերկիր բարի, և տայր զպտուղ՝ էր որ հարիւրաւոր, և էր որ վաթմնաւոր, և էր որ երեսնաւոր:

9 Որ ունիցի ականջս լսելոյ, լուիցէ:

10 Եւ մատուցեալ աշակերտքն ասեն ցնա .
 Նիդէ՞ր առակօք խօսիս ընդ նոսա :

11 Եւ պատասխանի ետ և ասէ ցնոսա . Քան-
 զի ձեզ տուեալ է գիտել զխորհուրդ ար-
 քայութեան երկնից . և նոցա չէ տուեալ :

12 Օ՛ի ոյր գուցէ՛ տացի նմա և յաւելցի .
 և ոյր ոչն գուցէ , և զոր ունիցին՝ բարձցի ի նմանէ :

13 Ա՛սն այդորիկ առակօք խօսիմ՝ ընդ նո-
 սա , զի տեսանեն՝ և ո՛չ տեսանեն . և լսեն՝ և
 ո՛չ լսեն , և ո՛չ առնուն ի միտ :

14 Եւ կատարի առ նոսա մարգարէութիւնն
 Եսայեայ՝ որ ասէ . Նսելով լուիջիք՝ և մի՛ իմաս-
 ջիք . և տեսանելով տեսջիք՝ և մի՛ տեսջիք :

15 Օ՛ի թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեանս
 այսորիկ՝ և ականջօք իւրեանց ծանունս լուան .
 և զաչս իւրեանց կափուցին , զի մի՛ երբէք տես-
 ցեն աչօք՝ և ականջօք լուիցեն , և սրտիւք իմաս-
 ցին , և դարձցին , և բժշկեցից զնոսա :

16 Բայց ձեր երանի է աչաց՝ զի տեսանեն , և
 ականջաց ձերոց՝ զի լսեն :

17 Ե՛մէն ասեմ՝ ձեզ . զի բազում մարգարէք՝
 և արդարք ցանկացան տեսանել՝ զոր տեսանէքդ՝
 և ո՛չ տեսին . և լսել՝ զոր լուայքդ՝ և ո՛չ լուան :

18 Եւ արդ լուարուք դուք զառակ սերմանա-
 ցանին :

19 Ամենայն որ լսէ զբան արքայութեան՝ և ոչ առնու ի միտ, դայ չարն՝ և յափշտակէ զսերմանեալն ի սիրտ նորա. այն է՝ որ առ ճանապարհան սերմանեցաւ:

20 Եւ որ յապառաժին սերմանեցաւ, այն է՝ որ իբրև լսէ զբանն՝ և վաղվաղակի խնդութեամբ ընդունի զնա:

21 Բայց քանզի ոչ ունի արմատս յինքեան, այլ առ ժամանակ մի է. ի լինել նեղութեան և հալածանաց վասն բանին՝ վաղվաղակի գայթակղին:

22 Իսկ որ ի մէջ փշոցն սերմանեցաւ. այն է, որ իբրև լսէ զբանն, և հողք աշխարհիս, և պատրանք մեծութեան հեղձուցանէն զբանն. և լինի անպտուղ:

23 Իսկ որ յերկիրն բարի սերմանեցաւ. այն է, որ իբրև լսէ զբանն, և ի միտ առնու և տայ զպտուղ. է՝ որ հարիւր, և է՝ որ վաթսուն և է՝ որ երեսուն:

24 Այլ առակ էարկ առ նոսա և ասէ. Ամանեցաւ արքայութիւն երկնից առն, որ սերմանիցէ զսերմն բարի յազարակի խրում:

25 Եւ ի բուն լինել մարդկան, եկն թշնամին նորա. և ցանեաց ի վերայ զորոմն ի մէջ ցորենոյն՝ և զնաց:

26 Եւ իբրև բուսաւ խոտն՝ և արար զպտուղ. ապա երևեցաւ և որոմն:

27 Կատուցեալ ծառայք տանուտեառնն ասէն
ցնա. Տէր, ո՞չ սերմն բարի սերմանէ, եր յա-
գարակին քում, արդ՝ ուստի՞ ունիցի զորոմնն:

28 Եւ նա ասէ ցնոսա. Եյր թ շնամի արար զայն:
Եսէն ցնա ծառայքն. Կամի՞ս, զի երթիցուք՝
քաղեսցուք զայն ի բաց:

29 Եւ նա ասէ ցնոսա՝ Կի՛. զուցէ մինչ քա-
ղիցէք զորոմնն, և զցորեանն ընդ նմին ի բաց
խլիցէք:

30 Թո՛յլ տուք երկոցունցն աճել ի միասին
մինչև ի հունձս. և ի ժամանակի հնձոցն՝ ա-
սացից ցհնձողսն. քաղեցէ՛ք նախ զորոմնդ, և
կապեցէ՛ք զայդ խնձունս առ ի յայրել, և զցո-
րեանն ժողովեցէ՛ք ի շտեմարանս իմ:

31 Եյլ առակ էարկ առ նոսա՝ և ասէ. Կման
է արքայութիւն երկնից հատոյ մանանխոյ. զոր
առեալ մարդոյ սերմանեաց յագարակի իւրում:

32 Որ փոքր է քան զամենայն սերմանիս. և
յորժամ աճիցի, մեծ է քան զամենայն բան-
ջարս. և լինի ծառ՝ մինչև գալ թռչնոց երկնից
և հանգչել յոստս նորա:

33 Եյլ առակ խօսեցաւ ընդ նոսա և ասէ.
Կման է արքայութիւն երկնից խմորոյ, զոր ա-
ռեալ կնոջ թագոյց ի գրիւս երիս ալեր՝ մինչև
ամենայն խմորեցաւ:

34 Օչյս ամենայն խօսեցաւ Յիսուս առակօք ընդ ժողովուրդսն . և առանց առակի ոչինչ խօսէր ընդ նոսա :

35 Օի լցցի ասացեալն ի մարգարէէն . բացից առակօք զբերան իմ, բղխեցից զծածկեալսն ի սկզբանէ աշխարհի :

79.

ԲԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.— ПЕРЕВОДЪ.

1 Այն օրը Յիսուս տունէն ելնէ լով՝ ծովուն եզերքը նստաւ :

2 Եւ շատ ժողովուրդներ քօլը ժողովեցան, այնպէս՝ որ ինքը նաւը մտաւ ու նստաւ . և բոլոր ժողովուրդը ծովեզերքը կանգնած էր :

3 Աւ շատ բաներ խօսեցաւ նոցա առակներով, և ասաց .

4 Եւհա սերմ ջանողը ելաւ որ սերմ ջանէ, ու երբ կցանէր՝ քանի մի հատը ճամբուն քօլն ընկան, և թռչունները եկան ու կերան :

5 Եւ սրիչը քարոտ տեղերու վերայ ընկաւ, ուր շատ քիչ հող կար . և շուտով բուսաւ՝ հողը խորունկութիւն չունենալուն համար :

1 Вышелши же въ день тотъ изъ дома, Иисусъ сѣлъ у моря.

2 И собралось къ нему множество народа, такъ что онъ вошелъ въ лодку, и сѣлъ; а весь народъ стоялъ на берегу.

3 И поучалъ ихъ много притчами, говоря:

4 Вотъ, вышелъ сѣятель сѣять; и когда онъ сѣялъ, иное упало при дорогѣ; и налетѣли птицы, и поклевали то.

5 Иное упало на мѣста каменистыя, гдѣ не много было земли; и скоро взошло, потому что земля была не глубока.

6 Սակայն արևու ծագած ժամանակը թռումեցաւ ու արմատ չունենալու համար չորացաւ :

7 Եւ ուրիշն ընկաւ փուշերու մէջ . և փուշերը ելան ու խեղդեցին նորան :

8 Եւ քանի մի հատն ալ ընկան լաւ հողի մէջ , ու պտուղ կուտային՝ որը (մէկուն տեղը) հարիւր , որը վաթսուն և որը երեսուն :

9 Ո՛վ որ լսելու ականջ ունի , թող լսէ :

10 Եւ աշակերտները մտնանալով ասին իրեն . „Ընչ պատճառաւ առականբով կխօսիս նոցա հետը“ :

11 „Ե՛յն պատճառաւ , պատասխանեց Յիսուս , որ ձեզի տրուած է գիտնալ երկնքի թագաւորութեան խորհուրդները , իսկ նոցա՝ ոչ :

12 Ո՛չասն զի ո՛վ որ ունի՝ նորան պիտի տրուի ու պիտի աւելնայ . և ո՛վ որ չունի՝ ունեցածն ալ անկէջ պիտի առնուի :

13 Ե՛յն պատճառաւ առականբով կխօսիմ նոցա հետ , որ աչք ունեն ու չեն տեսներ , ականջ ունեն ու չեն լսեր , միտք ունեն ու չեն հասկընար :

14 Եւ նոցա վերայ կկատարուի Եսայիի մարգարէութիւնը , որ

6 Когда же взошло солнце; увяло; и, как не имѣло корня, засохло.

7 Иное упало въ терніе; и выросло терніе, и заглушило его.

8 Иное упало на добрую землю, и принесло плодъ: одно во сто кратъ, а другое въ шестьдесятъ, иное же въ тридцать.

9 Кто имѣетъ уши слышать, да слышать!

10 И приступивъ, ученики сказали ему: „Для чего притчами говоришь имъ“?

11 Онъ сказалъ имъ въ отвѣтъ: „Для того, что вамъ дано знать тайны царства небеснаго, а имъ—нѣтъ.

12 Ибо кто имѣетъ, тому дано будетъ и приумножится; а кто не имѣетъ у того отнимется и то, что имѣетъ.

13 Потому говорю имъ притчами, что они видя не видятъ, и слыша не слышатъ, и не разумѣютъ.

14 И сбывается надъ ними пророчество Исаи, которое

կասէ՛ . . . Աշերով պիտի լսէք ու պիտի չիմանաք, և տեսնելով պիտի տեսնէք ու պիտի չտեսնէք :

15 Այսն զի այս ժողովուրդին սիրտը թանձրացաւ, և իրենց ականջներովը ծանր լսեցին ու աչքերնին փակեցին, որ չլինի թէ րնաւ աչքերով տեսնեն և ականջներով լսեն և որտով իմանան ու դարձի գան, և ես նոցա բժշկեմ :

16 Իայց Երանի ձեր աչքերուն՝ որ կտեսնեն, ու ձեր ականջներուն՝ որ կը լսեն :

17 Այսն զի ճշմարիտը կասեմ ձեզ, որ շատ մարգարէներ և արդարներ ցանկացան ձեր տեսածները տեսնելու ու չտեսան, և ձեր լսածները լսելու ու չը լսեցին :

18 Այժմ դուք սերմ ցանդին առակը լսեցէք :

19 Այն մարդը, որ թագաւորութեան խօսքը կը լսէ ու չհասկանար, չարը կուգայ նորա սրտին մէջ ցանուածը կյափշտակէ. սա այն է որ ցանուելու ժամանակ ձամբուն բոյն ընկաւ :

20 Այլ բարոս տեղերու վերայ ցանուածն այն է, որ երբ կը լսէ խօսքը, շուտ մը ուրախութեամբ կընդունի այն :

говорить: Слухомъ услышите, и не уразумёте; и глазами смотрёте будете, и не увидите.

15 Ибо огрубёло сердце людей сихъ, и ушами съ трудомъ слышать, и глаза свои сомкнули, да не увидятъ глазами, и не услышатъ ушами, и не уразумёютъ сердцемъ, и да не обратятся, чтобы я исцѣлилъ ихъ.

16 Ваши же блаженны очи, что видятъ, и уши ваши, что слышать.

17 Ибо истинно говорю вамъ, что многіе пророки и праведники желали видѣть, что вы видите, и ни видѣли, и слышать, что вы слышите, и не слышали.

18 Вы же выслушайте значеніе притчи о сѣятелѣ.

19 Ко всякому, слушающему слово о царствіи и не разумѣющему, приходитъ лукавый и похищаетъ посеянное въ сердце его: вотъ, кого означаетъ посеянное при дорогѣ.

20 А посеянное на каменистыхъ мѣстахъ означаетъ того, кто слышитъ слово, и тотчасъ съ радостію принимаетъ его;

21 Բայց իւր մէջը արմատ
չունենալով՝ քիչ ժամանակ
կկենայ, ու երբ նեղութիւն
կամ հալածանք ընի խօսքին
համար, խիղջն կը դայթակղի:

22 Եւ վուշերուն մէջ ցա-
նուածն այն է, որ երբ կը լսէ
խօսքը, աշխարհիս զբաղմունքն
ու հարստութեան խարէու-
թիւնը խօսքը կը խեղդեն ու
անպտուղ կկենի:

23 Իսկ լաւ հողն մէջ ցա-
նուածն այն է, որ երբ կը լսէ
խօսքը, միտք կանէ, և պտուղ
կուտայ, որը հարիւր, որը
վաթսուն և որը երեսուն՝:

И плодотъ отъ него отъ
двѣхъ пеллѣхъ и тридцати
и отъ шестидесяти и отъ

24 Մէկ ուրիշ առակ ալ
մէջ բերաւ ու ասաց նոցա .
„Արկնքի թագաւորութիւնը
նմանցաւ այն մարդուն, որ
իւր արտին մէջ բարի սերմ
ցանց:

25 Եւ երբ մարդիկը կը բնա-
նային, իւր թշնամին եկաւ
ու ցորենի (արտին) մէջ որոմ
ցանց ու գնաց:

26 Արբոր խոտը բուսաւ ու
պտուղ առաւ, խիղջն որոմն
ալ երեցաւ:

27 Աւտի տանտիրոջ ծա-
ռանները մտեցան ու արին .

21 Но не имѣеть въ себѣ
корни и неостояненъ, когда
настанеть скорбь или гонѣ-
ніе за слово, тотчасъ соблаз-
няется.

22 А посѣянное въ тернии
означаетъ того, кто слы-
шитъ слово, но забота вѣка
сего и обольщеніе богатства
заглушаютъ слово, и оно
бываетъ безплодно.

23 Посѣянное же на доб-
рой землѣ означаетъ слы-
шащаго слово и разумю-
щаго, который и бываетъ
плодоносенъ, такъ что иной
приноситъ плодъ во сто
кратъ, иной въ шестьдесятъ,
и иной въ тридцать“.

24 Другую притчу предло-
жилъ онъ имъ, говоря:
„Царство небесное подобно
человѣку, посѣявшему доб-
рое сѣмя на полѣ своемъ.

25 Когда же люди спали,
пришелъ врагъ его, и посѣ-
ялъ между пшеницею пле-
велы, и ушелъ.

26 Когда взошла зелень
и показался плодъ, тогда
явились и плевелы.

27 Пришедши же, рабы
домовладыки сказали ему:

իրեն „Տէ՛ր չէ՞ որ դուն բու
արտաբ մէջ բարի սերմ ցանն-
ցիր : ուրեմն որովք ուտիր՞ ք :
28 Աւ Նա ասաց նոցա .
„Թ չնամի մարդու զորք է այր :“ :
Օտ առաներն ալ ասին . „Այժմ
կուզե՞ս որ երթանք քաղնք
արտէն որովք“ :

29 „Ոչ , ասաց նա , չեցէ՛ թէ
որովք քաղած ժամանակը յո-
րենն ալ նորա հետք փրցընէք :

30 Թողուցէք որ երկուքն ալ
աճին մինչև հունձքի ժամա-
նակ , ես այն ատենը հնձող-
ներուն կասեմ . Առաջ որովք
քաղեցէք և խորձ խորձ
կապեցէք այրելու համար . խկ
յորենը իմ ամբարս ժողովեցէք“ :

31 Մէկ ուրիշ առակ ալ
մէջ բերաւ ու ասաց նոցա .
„Երկնքի թագաւորութիւնը
մանանխի հասին նման է , որ
մարդուն մէկն առաւ իւր ար-
տին մէջը ցանեց :

32 Ար ամեն սերմերէն փոքր
է , ու երբ աճի՝ ամեն խոտերէն-
ներէն մեծ է ու ծառ կընի ,
այնպէս՝ որ երկնքի թագաւորը
կուզան և նորա ձեռքերուն վե-
րայ կհանգչին“ :

Господи! не доброе-ли сѣми
сѣялъ ты на полѣ своемъ;
откуда же на немъ плевелы?

28 Онъ же сказалъ имъ :
Врагъ челоѣка сдѣлалъ это .
А рабы сказали ему : Хочешь
ли , мы пойдемъ , выберемъ
ихъ?

29 Но онъ сказалъ : Нѣтъ ;
чтобы , выбирая плевелы , вы
не выдергали вмѣстѣ съ ни-
ми пшеницы .

30 Оставьте расти вмѣстѣ
то и другое до жатвы ; и по
время жатвы , я скажу жне-
цамъ : Соберите прежде пле-
велы , и свяжите ихъ въ
связки , чтобы сжечь ихъ ; а
пшеницу уберите въ житницу
мою “ .

31 Иную притчу предло-
жилъ онъ имъ , говоря : „Цар-
ство небесное подобно зерну
горчичному , которое чело-
вѣкъ взялъ и посѣялъ на по-
лѣ своемъ .

32 Которое , хотя меньше
всѣхъ сѣмянъ , но когда вы-
ростеть , бываетъ больше
всѣхъ злаковъ , и стано-
вится деревомъ , такъ что
прилетаютъ птицы небесныя ,
и укрываются въ вѣтвяхъ
его“ .

33 Աւրիշ առակ ալ ասաց թէ, Արկնքի թագաւորութիւնը խմորի կը նմանի, որ կնկան մէկն առաւ երեք չափ ալիւրի մէջ պահեց, մինչև որ ամենն ալ խմորեցաւ:՝

34 Հիսուս այս ամեն բաները առակներով խոսեցաւ ժողովուրդին, ու առանց առակի բան չասաց նոցա:

35 Որպէս զի կատարուի մարգարէին բերնով ասուած խօսքը թէ, Առակներով պիտի բանամ բերանս, և աշխարհի սկիզբէն ի վեր ծածկուած բաները յառաջ պիտի բերեմ:՝

33 Иную притчу сказалъ онъ имъ: Царство небесное подобно закваскѣ, которую женщина, взявъ, положила въ три мѣры муки, доколѣ не вскисло все:՝

34 Все сіе Іисусъ говорилъ народу притчами, и безъ притчи не говорилъ имъ.

35 Да сбудется реченное чрезъ пророка, который говорить: „Отверзу въ притчахъ уста мои, изреку сокровенное отъ созданія міра“.

XO .

ԹԵՂԵՆՈՐԻ ԵՒ ՆՈՐԱ ՊԵՏՐԱՊՈՒՆԻ ԱԹԱԿԸ

(Մ--Գ. Գ. ԺԸ. 23—35).

23 Այսին այտորիկ նմանեցաւ արքայութիւն երկնից առն թագաւորի, որ կամեցաւ համար առնուլ ի մէջ ծառայից իւրոց:

24 Եւ իբրև սկսաւ առնուլ, մատուցաւ առ նա պարտապան մի բիւր քանքարոյ:

25 Իբրև ոչ ունէր հատուցանել, հրամայեաց՝ զնա վաճառել տէրն նորա. և զկին նորա և զորդիս և զամենայն որ զինչ և ունիցի՝ և հատուցանել:

26 Եւ անկեալ ծառայն երկիրպագանէր նմա
և ասէր. «Երկայնամիտ լեր առ իս՝ և զամենայն
հատուցից քեզ»:

27 Գթացեալ տէր ծառային այնորիկ՝ ար-
ձակեաց զնա. և զփոխն եթող նմա:

28 Եւ ելեալ ծառայն այն եգիտ զմի ի ծա-
ռայակցաց իւրոց, որ պարտ էր նմա հարիւր
դահեկան. և կալեալ զնա խեղդէր՝ և ասէր.
«Հատո՛ ինձ զոր պարտիսդ»:

29 Երդ՝ անկեալ ծառայակցին առ ոտս նորա,
աղաչէր զնա և ասէր. «Երկայնամիտ լեր առ
իս՝ և հատուցից քեզ»:

30 Եւ նա ո՛չ կամէր. այլ չոգաւ էարկ զնա
ի բանտ՝ մինչև հատուցէ զպարտսն:

31 Իբրև տեսին ծառայակիցքն նորա, որ ինչ
եղևն՝ տրտմեցան յոյժ. և եկեալ ցուցին տեա-
ռըն իւրեանց զամենայն որ ինչ եղևն:

32 Յայնժամ կոչեաց զնա տէրն իւր և ասէ-
ր. «Օ՛ առայ չար, զամենայն զպարտսն թողի քեզ,
վասն զի աղաչեցեր զիս»:

33 Իսկ արդ՝ ո՛չ էր պարտ և քեզ ողորմիլ
ծառայակցին քում, որպէս և ես քեզ ողորմեցայ»:

34 Եւ բարկացեալ տէրն նորա՝ մատնեաց զնա
դահճաց. մինչև հատուցէ զամենայն զպարտսն:

35 Նոյնպէս և հայր իմ որ յերկինս է՝ ա-
րասցէ ձեզ, եթէ ոչ թողուցուք իւրաքանչիւր
եղբոր իւրում ի սրտից ձերոց զյանցանս նոցա:

81.

ԹԱՐԳ-ՄԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ПЕРЕВОДЪ.

23 Եւ յս պատճառաւ երկերի արքայութիւնը նմանեցաւ մէկ թագաւորի, որ կուզէր իւր ծառաներէն հաշիւ առնուլ:

24 Եւ երբ սկսեց առնուլ նորա բոլոր տասը հազար քանքարի պարտական մի բերին:

25 Եւր շունչ որ վճարէ, նորա տէրը հրամայեց որ զինքը, իւր կնիկը, նորա որդիքը և ամեն ունեցածը ձախեն՝ որ պարտքը վճարէ:

26 Եւ ծառան երեսի վերայ ընկնելով՝ զլուխ կուտար նորան և կուէր. «Միամիտ կաց ինձ համար. ես բոլոր պարտքս կը վճարեմ քեզ»:

27 Տէրը խղճաց այն ծառային վերայ, արձակեց իրեն և բոլոր պարտքը բաշխեց նորան:

28 Եւ երբ այն ծառայն դուրս ելաւ, իւր ընկերակից ծառաներէն մէկուն հանդիպեցաւ, որ իրեն հարիւր դահեկան պարտական էր, և նորան ամուրբ ընկնելով՝ կուտէր. «Վճարէ ինձ ինչ որ պարտական ես»:

23 Посему царство небесное подобно царю, который захотѣлъ сосчитаться съ рабами своими.

24 Когда началъ онъ считаться; приведенъ былъ къ нему нѣкто, который долженъ былъ ему десять тысячъ талантовъ.

25 А какъ онъ не имѣлъ, чѣмъ заплатить, то государь его приказалъ продать его, и жену его, и дѣтей, и все, что онъ имѣлъ, и заплатить.

26 Тогда рабъ тотъ палъ, и, кланяясь ему, говорилъ: „Государь! потерни на мнѣ, и все тебѣ заплачу“.

27 Государь, умилосердившись надъ рабомъ тѣмъ, отпустилъ его, и долгъ простилъ ему.

28 Рабъ же тотъ, вышедши, нашелъ одного изъ товарищей своихъ, который долженъ былъ ему сто динаривъ, и, схвативъ его, душилъ, говоря: „Отдай мнѣ, что долженъ“.

29 Այդ մասին այն ծառայակիցը նորա ոտքն ընկնելով կաշաչէր ու կասէր. „Միամիտ կաց ինձ համար. ես բոլոր պարտքս կը վճարեմ քեզ“:

30 Իւ նա չյօժարացաւ. ուստի գնաց զանդատեցաւ ու բանտ դնել տուաւ նորան, մինչև որ պարտքը վճարէ:

31 Իբր տեսին նորա ընկեր ծառաներն այս բանս, շատ արտմեցան. և եկին ամեն եղածը՝ իրենց տիրոջը պատմեցին:

32 Այն ժամանակը նա ալ կանչեց իւր ծառային և ասաց. „Ով չար ծառայ, ես ամեն պարտքդ բաշխեցի քեզ, աղաչածիդ համար.“

33 Աւրեմն պէտք չէր քեզ ալ որ քո ընկեր ծառայիդ ողորմէիր“:

34 Իւ նորա տէրը բարկացաւ. և նորան զահիճներու ձեռքը մասնեց, մինչև որ ամեն պարտքը վճարէ:

35 Այսպէս կիտրուի ձեզ հետ, իմ Հայրս՝ որ երկինքն է, թէ որ ձեզմէ ամեն մէկը իւր եղբոր յանցանքն ի սրտէ չներէ:

29 Тогда товарищъ его палъ къ ногамъ его, умолялъ его и говорилъ: „Потерпи на мнѣ, и все отдамъ тебѣ“.

30 Но тотъ не захотѣлъ, а пошелъ, и посадилъ его въ темницу, пока не отдастъ долга.

31 Товарищи его, видѣвъ происшедшее, очень огорчились, и, пришедши, рассказали государю своему все бывшее.

32 Тогда государь его призываетъ его, и говоритъ: „Злой рабъ! весь долгъ тотъ я простилъ тебѣ, потому что ты упростишь меня;“

33 Не надлежало-ли и тебѣ помиловать товарища своего, какъ и я помиловать тебя“?

34 И разгнѣвавшись, государь его отдалъ его истязателямъ, пока не отдастъ ему всего долга.

35 Такъ и отецъ мой небесный поступитъ съ вами, если не проститъ каждый изъ васъ отъ сердца своего брату своему согрѣшеній его.

ՅԵՐԵՄՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱԳՐԱՆԻ ԲՆԱԿԵՐԱՆՈՒԹՅԱՆ
 ԳՐԱԿԱՆԱԳՐԱՆԻ ԲՆԱԿԵՐԱՆՈՒԹՅԱՆ
 ԳՐԱԿԱՆԱԳՐԱՆԻ ԲՆԱԿԵՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

(Մ. Գ. Ի. 1-12.)

- 1 Յայնժամ նմանեցի արքայութիւն երկնից տասն կուսանաց, որոց առեալ զլապտերս իւրեանց ելին ընդ առաջ փեսայի և հարսին:
- 2 Հինգն ի նոցանէ յիմարք էին, և հինգն իմաստունք:
- 3 Յիմարքն առին զլապտերսն, և ձէթ ընդ իւրեանս ոչ բարձին:
- 4 Իսկ իմաստունքն առին ձէթ ամանովք ընդ լապտերս իւրեանց:
- 5 Եւ ի յամել փեսային, նիրհեցին ամենքեան՝ և ի քուն մտին:
- 6 Եւ ի մէջ գիշերի եղև բարբառ՝ «Ըհա՛ փեսայ դայ՝ արիք ընդ առաջ նորա»:
- 7 Յայնժամ յարեան ամենայն կուսանքն և կաղմեցին զլապտերս իւրեանց:
- 8 Եսեն յիմարքն ցիմաստունսն. «Տու՛ք մեզ յիւղոյդ ձերմէ, զի ահա շիջանին լապտերքս մեր»:
- 9 Պատասխանի ետուն իմաստունքն, և ասեն. «Գուցէ ոչ իցէ մեզ և ձեզ բաւական, այլ երթա՛յք ի վաճառականս՝ և գնեսճիք ձեզ»:
- 10 Իբրև նորա գնացին գնել, ելն փեսայն և պատրաստքն մտին ընդ նմա ի հարսանիսն, և փակեցաւ դուռնն:

11 Յետոյ զան և այլ կուսանքն՝ և ասն.
Տէր՝ Տէր, բաց մեզ:

12 Նա պատասխանի ետ և ասէ. „Ամէն ասեմ՝ ձեզ՝ [Թէ ոչ զիտեմ՝ զձեզ“:

83.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ПЕРЕВОДЪ.

1 Այն ժամանակ երկնքի արքայու թիւնը կը նմանի տասն կուսանաց, որ իրենց լապտերներն առնելով՝ դուրս ելան փեսայի ու հարսի առաջը:

2 Նոցանէ հինգը յիմար էին և հինգն իմաստուն:

3 Յիմարները լապտերներն առած ժամանակ՝ ձէթ չառին հետերը:

4 Ի այց իմաստուններն իրենց լապտերներուն հետ ամաններով ձէթ ալ առին:

5 Եւ երբ փեսան ուշացաւ, ամենքը թմրեցան ու քուն եղան:

6 Աէս զիշերուան միջոցին ձայն մի եկաւ որ կասէր. „Ահա փեսան կուգայ, ելէք զիմաստունցէք“:

7 Այն ժամանակը բոլոր կուսանքն ելան ու իրենց լապտերները պատրաստեցին:

1 Тогда подобно будет царство небесное десяти девамъ, которыя, взявъ свѣтильники свои, вышли на встрѣчу жениху.

2 Изъ нихъ пять было мудрыхъ, и пять неразумныхъ.

3 Неразумныя, взявъ свѣтильники свои, не взяли съ собою масло.

4 Мудрыя же, вмѣстѣ со свѣтильниками своими, взяли масла въ сосудахъ своихъ.

5 И какъ женихъ замедлилъ; то задремали всѣ и уснули.

6 Но въ полночь раздался крикъ: „Вотъ женихъ идетъ, выходите на встрѣчу ему“.

7 Тогда встали всѣ дѣвы тѣ, и поправили свѣтильники свои.

8 Յիմարներն ասին իմաստուններուն թէ „Ձեր իւղէն մեզ ալ տուէք. փասն զի մեր լապտերները մարելու վրայ են“:

9 Իմաստունները պատասխանեցին թէ „Շաա կարելի է որ մեզ ու ձեզ ալ չբաւականանայ. ուստի գնացէք ծախողներուն մօտ ու ձեզ համար գնեցէք“:

10 Եւրբ նորա գնացին որ գնեն, փեսան եկաւ և պատրաստ եղողները՝ նորա հետ մէկտեղ հարսանեաց տունը մտան և դռները փակուեցաւ:

11 Յետոյ այն միւս կուսանքն ալ եկան և ասին. „Տէր, Տէր. բաց մեզ“:

12 Եւ պատասխան տուաւ ու ասաց. „Նշմարիտն ասեմ, որ ձեզ չեմ ճանչնար“:

8 Неразумные же сказали мудрымъ: „Дайте намъ вашего масла, потому что свѣтильники наши гаснутъ“.

9 А мудрыя отвѣчали: „Чтобы не случилось недостатка и у насъ и у васъ, пойдите лучше къ продающимъ, и купите себѣ“.

10 Когда же пошли онѣ покупать, пришелъ женихъ, и готовыя вошли съ нимъ на брачный пирь, и двери затворились.

11 Послѣ приходятъ и прочія дѣвы, и говорятъ: „Господи! Господи! отвори намъ“.

12 Онъ же сказалъ имъ въ отвѣтъ: „Истинно говорю вамъ, не знаю васъ“.

84.

ԱՆԿԵԱԼ ՎԵՐՆՈՐԻ ԵՒ ՍԱՄԱՐԵՑՆՈՅ ԱՌԱԿԸ

(Ղ. 4. ԳԼ Ժ. 30-35)

30 Այր մի իջաներ յԱրուսազեմէ յԱրիքով .
 և անկաւ ի ձեռս աւազակաց , որք մերկացու-
 ցին զնա՝ և վերս ի վերայ եղին . [Թողին կիսա-
 մահ և զնացին :

31 Դէպ եղև քահանայի միոջ իջանել ընդ
 նոյն ճանապարհ , և տեսեալ զնա՝ զանց արար :

32 Նոյնպէս և Ղևտացի մի եկեալ ընդ նոյն
 տեղի , ետես և զանց արար :

33 Սամարացի ոմն ճանապարհորդեալ եկն
 ընդ նոյն առ նովա . և տեսեալ զնա՝ զ[Թացաւ :

34 Եւ մատուցեալ պատեաց զվերս նորա ,
 արկեալ ի վերայ զձէ[Թ և զգինի . և եղեալ
 ի վերայ գրաստու իւրոյ՝ էաժ զնա ի պանդոկ
 մի , և դարմանեաց զնա :

35 Եւ ի վաղիւ անդր իբրև ելանէր անտի ,
 հանեալ ետ ցպանդոկապետն երկուս դահե-
 կանս . և ասէ . Գարման տար դմա . և զոր ինչ
 ծախեսցես ի դա , ի միւսանգամ գալստեան
 իմում հատուցից քեզ :

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ — ПЕРЕВОДЪ.

30 Մարդուն մէկը Արուսա-
ղէմէն Արիբոյժ կիջնէր ու ա-
ւազակներու ձեռք ընկաւ, որոնք
մերկացուցին նորան ու վիրա-
ւորելով՝ կիսամեռ թողուցին
ու զնացին:

31 Աւ այնպէս պատահեցաւ
որ մէկ քահանայ նոյն ճանա-
պարհէն կիջնէր, ու նորան տես-
նելով՝ անդիի կողմէն անցաւ:

32 Այնպէս ևս մէկ Վլատացի
հասնելով այնտեղը՝ զնաց ու
տեսաւ, ու անդիի կողմէն անցաւ:

33 Բայց Սամրացիին մէկը՝
որ ճամբորդութիւն կանէր,
եկաւ նորա քովը ու նորան
տեսնելով՝ խղճաց:

34 Աւ մտեցաւ նորա վեր-
քերը վաթրթեց՝ վրան ձէթ
և զինի թափելով, ու իւր
էջին վերայ զնելով՝ տարաւ
նորան մէկ պանդոկ և խնամեց
նորան:

35 Աւ հետեւեալ օրը, երբ
կուզէր ելնել անկէց, երկու
դահեկան հանեց պանդոկապե-
տին տուաւ ու ասաց նորան.
„Խնամք տար նորա վերայ,
և ի՞նչ որ աւելի ծախք անեա
յեա դարձածովս կրովճարեմ“:

30 Нѣкоторый человекъ
шелъ изъ Іерусалима въ
Іерихонъ, и попался разбой-
никамъ, которые сняли съ
него одежду, изрвали его
и ушли, оставивъ его едва
живымъ.

31 По случаю одинъ свя-
щенникъ шелъ тою дорогою,
и, увидѣвъ его, прошелъ
мимо.

32 Также и Левитъ, бывъ
на томъ мѣстѣ, подошелъ,
посмотрѣлъ и прошелъ мимо.

33 Самарянинъ же нѣкто,
проѣзжая, нашелъ на него
и, увидѣвъ его, сжалился.

34 И подошедши, перевя-
заль ему раны, возливая
масло и вино; и, посадивъ
его на своего осла, привезъ
его въ гостинницу, и поза-
ботился о немъ.

35 А на другой день, отъ-
ѣзжая, вынулъ два динарія,
далъ содержателю гостин-
ницы, и сказалъ ему: „Поза-
боться о немъ; и если из-
держишь что болѣе, я, когда
возвращусь, отдамъ тебѣ“.

ՏԵՆ

ԵՆԱՌԱԿ ՈՐԳԻՈՑ ԱՌԱԿԸ.

(Գ. Գ. Գ. Ժ. 11—32.)

11 Ըսն միոջ էին երկու որդիք:

12 Ըսէ կրտսերն ի նոցանէ ցճայրն. «Հայր, տուր ինձ բաժին, որ անկանի յընչիցդ». և նա բաժանեաց նոցա զկեանսն:

13 Եւ յետ ոչ բազում աւուրց՝ ժողովեալ զամենայն կրտսեր որդւոյն՝ զնաց յաշխարհ հեռի. և անդ վատնեաց զինչս իւր, զի կեայր անառակովթեամբ:

14 Եւ իբրև սպառեաց զամենայն, եղև սով սաստիկ յաշխարհին յայնմիկ. և սկսաւ ինքն չքաւորիլ:

15 Եւ զնացեալ յարեցաւ ի մի ոմն ի քաղաքացւոց աշխարհին այնորիկ. և յղեաց զնա յագարակ իւր արածել խոզս:

16 Եւ ցանկայր ընուլ զորովայն իւր յեղջերէն՝ զոր խոզքն ուտէին, և ոչ ո՞ք տայր նմա:

17 Եւ եկեալ ի միտս իւր, ասէ. Վանի՞ վարձկանք իցեն ի տան հօր իմոյ հացալիցք. և ես աստ սովամահ կորնչիմ:

18 Յարուցեալ զնացից առ հայր իմ, և ասացից ցնա. Հայր, մեզայ յերկինս՝ և առաջի քո:

19 Եւ ո՛չևս եմ արժանի կոչիլ որդի քո. արա՛ զիս իբրև զմի ի վարձկանաց քոց:

20 Եւ յարուցեալ եկն առ Հայր իւր. և մինչ-
դեռ Հեռագոյն էր, ետես զնա Հայրն՝ և գլխա-
ցաւ. յարեաւ, և ընթացաւ ընդառաջ. անկաւ
զպարանոցան նորա, և համբուրեաց զնա :

21 Եւ ասէ ցնա որդին. « Հայր, մեղաց յեր-
կինս՝ և առաջիքս. ոչ ևս եմ արժանի կոչիլ
որդիքս »:

22 Եւսէ Հայրն ցծառայս իւր. Աղալաղակի հա-
նէք զպատմութանն առաջին, և ազուցէք նմա.
և տուք զմատանին ի ձեռս նորա. և կոչիկս
յոսս նորա :

23 Եւ ածէք զեզն պարարակ, և զենէք. կե-
րիցուք, և ուրախ լիցուք :

24 Օ ի այս որդի իմ՝ մեռեալ էր՝ և եկաց.
կորուսեալ էր՝ և գտաւ. և սկսան ուրախ լինել :

25 Եւ էր երէց որդին նորա յազարակի. և
մինչդեռ զայր՝ և մերձ եղև ի տունն, լուաւ
զձայն երգոց և պարուց :

26 Եւ կոչեցեալ առ ինքն զմի ի ծառայիցն
հարցանէր՝ թէ զի՞նչ իցէ այն :

27 Եւ նա ասէ ցնա. Օ ի եղբայրքս եկեալ է.
և եղեն Հայրքս զեզն պարարակ. զի ողջամբ
ընկալաւ զնա :

28 Բարկացաւ և ոչ կամէր մտանել. և Հայրն
ելեալ արտաքս՝ աղաչէր զնա :

29 Պատասխանի ետ և ասէ ցՀայրն : Եյսքանի՞
ամբ են՝ զի ծառայեմքեզ. և երբէք զպատուի-

բանաւ քով ո՛չ անցի. ուլ մի երբէք ո՛չ ետուր
ինձ՝ զի ուրախ եղեց ընդ բարեկամս իմ:

30 Յորժամ եկն որդիդ քո այդ՝ որ եկեր
զկեանս քո ընդ պոռնիկս, զեներ դմա զեզն
պարարակ:

31 Եւ ասէ ցնա. Արդեակ, դու Հանապաղ
ընդ իս ես. և ամենայն որ ինչ իմ է՝ քո է:

32 Եւլ ուրախ լինել՝ և խնդալ պարտ էր,
զի եղբայր քո այս մեռեալ էր՝ և եկեաց, կո-
րուսեալ էր՝ և գտաւ:

87.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ — ПЕРЕВОДЪ.

11 Մարդուն մէկը՝ երկու որ-
դի ունէր:

12 Ենծնցմէ մէկն ասաց հօրը.
„ Հայր, քու ստացուածքէդ
ինձի ընկնելու բաժինը տուր
ինձի. և նա բաժնեց նորա
իւր ունեցածը:

13 Վիչ ժամանակէն՝ փոքր
որդին բոլոր բաները ժողովեց
ու մէկ հեռու երկիր գնաց,
ուր անառակութեամբ ապրե-
լով՝ իւր ունեցածը փճացուց:

14 Եւ երբ ամենը հասցուց,
այն երկրին մէջ մէկ սաստիկ
սով եղաւ, ու ինքն սկսաւ աղբա-
տանալ:

11 У некотораго человека
было два сына.

12 И сказалъ младшій изъ
нихъ отцу: Отче! дай мнѣ слѣ-
дующую мнѣ часть имѣнія.
И отецъ раздѣлилъ имъ
имѣніе.

13 Но прошествіи немно-
гихъ дней, младшій сынъ,
собравъ все, пошелъ въ даль-
ную сторону, и тамъ расто-
чилъ имѣніе свое, живя рас-
путно.

14 Когда же онъ прожилъ
все, настала великій голодъ
въ той странѣ, и онъ на-
чалъ нуждаться.

15 Աւ գնաց այն երկրին քաղաքացիներէն մէկուն բովը մտաւ . որով նա ալ իւր գեղը զրկեց նորան իւր խողերն արծեցընելու համար :

16 Աւ կփափագէր խողերուն կերած կերակուրէն ուտելու , և չէին տար իրեն :

17 Որ երջագէտ խելքը զլուսը ժողիկելով՝ ասաց . Որչափ բանուորներ կան իմ հօրս առնը կուշտ փորով ապրող , իսկ ես այստեղ քաղցածութենէս մեռնելու վրայ եմ :

18 Անեմ երթամ իմ հօրս և ասեմ թէ՛ „Հայր , մեղայ յերկինս և առջիբո՛ .

19 Եյսուհեան արժանի չեմ որդիդ կոչուելու . ինձ բուծաւաններէդ մէկը հաշուէ՛ :

20 Աւ ելաւ իւր հօրը եկաւ . հայրը անսաւ իրեն հեռուէն ու գուժը շարժեցաւ , և առաջ երթալով՝ նորա վեղովը փաթաթուեցաւ ու պաղեց նորան :

21 Որդին ալ ասաց նորան , Հայր , մեղանչեցի երկնից դէմ ու բու առջևդ . ուտի և արժանի չեմ այսուհեան որդիդ կոչուելու :

15 И пошелъ, приставъ къ одному изъ жителей страны той; а тотъ послалъ его на поля свои пасти свиней .

16 И онъ радъ былъ наполнить чрево свое рожками, которые ѣли свиньи; но никто не давалъ ему .

17 Пришедши же въ себя, сказалъ: Сколько наемниковъ у отца моего избыточествуютъ хлѣбомъ, а я умираю отъ голода!

18 Встану, пойду къ отцу моему, и скажу ему: „Отче! я согрѣшилъ противъ неба и предъ тобою .

19 И уже недостоенъ называться сыномъ твоимъ; прими меня въ число наемниковъ твоихъ“ .

20 Всталъ, и пошелъ къ отцу своему . И когда онъ былъ еще далеко, увидѣлъ его отецъ его и сжалился; и побѣжавъ, палъ ему на шею, и цѣловалъ его .

21 Сынъ же сказалъ ему: „Отче! я согрѣшилъ противъ неба и предъ тобою, и уже недостоенъ называться сыномъ твоимъ“ .

22 Ի այց հայրը տասց ծառաներուն, «Ըաննցէք ամենալու հագուստներ ու հագցուցէք նորան, և մատանի անցուցէք մատը ու կոշիկներ հագուցէք ոտքը»:

23 Եւ գիրուկ եզը բերէք մորթեցէք, որ ուտենք և ուրախանանք:

24 Ասան զի այս որդիս մեռած էր ու կենդանացաւ, կորսուած էր ու գտնուեցաւ. և սկսան ուրախութիւն անել:

25 Եւ նորա մեծ որդին՝ որ աղարակին մէջն էր, երբ եկաւ սուտին մտեցաւ, նուազարաններու և պարերու ձայները լսեց:

26 Ու ծառաներէն մէկն իրեն մօտ կանչելով՝ կհարցընէր թէ Եյս ի՞նչ է:

27 «Աղբայրդ եկաւ, պատասխանեց ծառան, ու հայրդ գիրուկ եզը մորթել հրամայեց. վասն զի ողջ ասողջ տեսաւ նորան»:

28 Իսկ ինքը բարկացաւ ու չէր ուզեր ներս մտնել. ուստի իւր հայրը դուրս ելնելով՝ կաղաչէր նորան.

29 Եւ նա պատասխան տալով՝ ասաց հօրը. «Եհա այսչափ տարի է որ քեզին կը ծառայիմ ու ամենեկին խօսքէդ

22 А отецъ сказалъ рабамъ своимъ: „Привнесите лучшую одежду, и одѣньте его, и дайте перстень на руку его, и обувь на ноги.

32 И приведите откормленнаго теленка, и заколите; станемъ ѣсть, и веселиться!

24 Ибо сей сынъ мой былъ мертвъ, и ожилъ; пропадалъ, и нашелся“. И начали веселиться.

25 Старшій же сынъ его былъ на полѣ; и, возвращаясь, когда приблизился къ дому, услышалъ пѣніе и ликованіе.

26 И, призвавъ одного изъ слугъ, спросилъ. Что это такое?

27 Онъ сказалъ ему: „Братъ твой пришелъ; и отецъ твой закололъ откормленнаго теленка, потому что принялъ его здоровымъ“.

28 Онъ осердился, и не хотѣлъ войти. Отецъ же его, вышедши, звалъ его.

29 Но онъ сказалъ въ отвѣтъ отцу: „Вотъ, я столько лѣтъ служу тебѣ, и никогда не преступалъ приказаній

դուրս ելած չիմ, և ինձի մէկ
այծաւ ձագ անգամ չտուիր, որ
իմ բարեկամներու հետ ու-
րախութիւն անէի.

30 Բայց երբ դորձաւ այդ
քաւ որդիդ, որ քաւ ունեցածդ
անասական թեւեր կերաւ, նորա
համար գիրուկ եղը մորթեցիր:

31 Եւ նա ասաց նորան,
„Որդեակ, դու միշտ իմ հետ
ես, և իմ բոլոր ունեցածս
քուդդ է:

32 Բայց պէտք էր քեզ ու-
րախանալ. վասն զի այս եղբայրդ
մեռած էր ու կենդանացաւ,
կորուած էր և գտնուեցաւ“:

твоего; но ты никогда не
далъ мнѣ и козленка, чтобы
мнѣ повеселиться съ дру-
зьями своими;

30 А когда этотъ сынъ
твой, расточившій имѣніе
твое съ блудницами, при-
шелъ; ты закололъ для не-
го откормленнаго теленка.

31 Онъ же сказалъ ему:
„Сынъ мой! ты всегда со
мною, и все мое, твое“.

32 А о томъ надобно бы-
ло радоваться и веселиться,
что братъ твой сей былъ
мертвъ, и ожилъ; пропадавъ,
нашелся.

ՄԵՏՆԱՆԻ ԵՒ ԱՂՔԱՆ ԴԱՉԵՐՈՒ ԵՌԱԿԸ

(ԴՆ-Գ. Պ. ձ. 2. 19-31.)

19 Այր ոմն էր մեծատուն և ազանէր բե-
հեզս և ծիրանիս, և ուրախ լինէր հանապազ
առատապէս:

20 Եւ աղքատ ոմն, անուն Ղաղարոս, անկեալ
դնէր առ դրան նորա վերաորեալ:

21 Եւ ցանկայր յազել ի փշրանացն՝ որ անկանէին ի սեղանոյ մեծատանն. այլ և շունք և սգային և լեզուին զվէրս նորա :

22 Եւ եղև մեռանել աղքատին, և տանել հրեշտակաց զնա ի գոգն Արրահամու. մեռաւ և մեծատունն՝ և թաղեցաւ :

23 Եւ ի դժոխսն ամբարձ զաչս իւր մինչ ի տանջանսն էր. ետես զԱրրահամ ի հեռաստանէ, և զՂազարոս ի գոգ նորա հանգուցեալ :

24 Եւ նա աղաղակեաց և ասէ. Հայր Արրահամ, ողորմեաց ինձ. և առաքեալ զՂազարոս զի թացցէ զձագ մատին իւրոյ ի ջուր, և զովացուցէ զլեզու իմ. զի պապակիմ ի տապոյ աստի :

25 Եւ ասէ ցնա Արրահամ. Արդեակ, յիշեալ զի ընկալար անդէն զբարիս քո ի կեանսն բում, և Ղազարոս նոյնպէս զչարչարանս. արդ սաստ մխիթարի, և դու այդր պապակիս :

26 Եւ ի վերայ այսր ամենայնի վիճ մեծ է ընդ մեզ և ընդ ձեզ. եթէ կամիցին աստի առ ձեզ անցանել՝ ոչ կարեն. և ոչ այտի ոք առ մեզ անցանել :

27 Եւ ասէ. Արդ աղաչեմ զքեզ հայր, զի արձակեսցես զգա ի տուն հօր իմոյ :

28 Են իմ անդ եղբարք հինգ, որպէս զի տացէ նոցա վկայութիւն. զի մի և նոքա գայցեն յայս տեղի տանջանաց :

29 Եւ ասէ Աբրահամ՝ ունին զՍովսէս և զմարգարէս, նոցա լուիցեն :

30 Եւ նա ասէ . Ո՛չ՝ հայր Աբրահամ . բայց եթէ ի մեռելոց ոք երթիցէ առ նոսա, և ասպաշխարեացեն :

31 Եւ ասէ ցնա . Եթէ Սովսէսի և մարգարէից ոչ լսեն . և ո՛չ թէ ի մեռելոց ոք յանիցէ՝ հաւատացեն :

ԽԾ.

ԹԱՐԳՒԸՆՈՒԹԻՒՆ — ПЕРЕВОДЪ.

19 Հարուստ մարդ մի կար՝ որ ծիրանի ու բնհեղ կհագնէր, և ամենայն օր փառաւորացէս ուրախու թիւն կանէր :

20 Եւ զպարոս անունով աղքատ մի կար վերբով լեցուն, որ նորա դրան առջևը ընկած էր :

21 Եւ կուգէր օր այն հարուստին սեղանէն ընկած փրշրանքներէն իւր փորը կշտացընէ . և շուներն ալ կուգային ու նորա վերբերը կլիցէին :

22 Եւ այնպէս եղաւ որ այն աղքատը մեռաւ, ու հրեշտակ-

19 Нѣкоторый человекъ былъ богатъ; одѣвался въ порфиру и виссонъ, и каждый день пириествовалъ блистательно.

20 Былъ также нѣкоторый нищій, именовъ Лазарь, который лежалъ у воротъ его въ струпьяхъ.

21 И желалъ напитаться крошками, падающими со стола богача; и псы, приходя, лизали струпья его.

22 Умеръ нищій, и отнесенъ былъ ангелами на ло-

ները Արրաճամին զոգը տարին նորան . հարուստն ալ մեռաւ ու թաղուեցաւ :

23 Եւ զԺօխքին մէջը երբոր տանջանքի մէջ էր , իւր աչքերը վերցրնելով՝ հեռուէն տեսաւ Ղազարոսին , որ Արրաճամու զոգը հանդիստ նստած էր :

24 Եւ ինքը կանչեց ու ասաց , «Նայր Արրաճամ , ողորմէ՛ ինձ ու խրկէ Ղազարոսը , որ իւր մատին ծայրը ջուր թաթխէ ու զովացընէ իմ լեզուս , վասն զի այս կրակիս մէջը կտանջուիմ » :

25 Եւ Արրաճամն ասաց . «Որդեակ , մտքդ բեր , որ դուն քու կեանքիդ ժամանակը քու բարիքներդ առիր , նոյնպէս ալ Ղազարոս չարիքներ . հիմա նա այս տեղ կը մտիթարուի , իսկ դուն կտանջուիս :

26 Եսկէց զաս՝ մեր ու ձեր կեցած տեղին մէջը Ռծ անդունդ կայ հաստատուած , այնպէս , որ ո՛չ ասկէց ձեզի գալ կարելի է , և ո՛չ ադկէց մեզի գալ » :

27 Եւ ալ ասաց . «Ուրեմն կաղաչեմ քեզի , հայր , որ նորան իմ հօրս տունը զըկէք .

28 Ղասն զի հինգ եղբայր ունիմ . երթայ նոցա ասէ , որ

նո Աբրաամոյ . Կմերի և Բոգաչի , և քոքրուցի զոյ .

23 И въ адѣ, будучи въ мукахъ, онъ подвѣялъ глаза свои, увидѣвъ вдали Авраама, и Лазаря на лонѣ его.

24 И воззвивъ сказахъ, «Отче Авраамъ! умилосердись надо мною, и пошли Лазаря, чтобы омочилъ конецъ перста своего въ водѣ, и прохладилъ языкъ мой; ибо я мучусь въ пламени семь».

25 Но Авраамъ сказахъ: «Чудо? вспомни, что ты получилъ уже доброе свое въ жизни своей, а Лазарь злое; нынѣ же онъ здѣсь утѣшается, а ты страдаешь.

26 И сверхъ всего того, между вами и нами утверждена великая пропасть, такъ что хотящіе перейти отсюда къ вамъ не могутъ, также и оттуда къ намъ не переходятъ.

27 Тогда сказахъ онъ: Такъ прошу тебя, отче, пошли его въ домъ отца моего;

28 Ибо у меня пять братьевъ; пусть онъ засвидѣтель-

չիցէ թէ նորա ալ այս տան-
ջանաց տեղս զան՝:

29 Աւ Աբրահամ ասաց նո-
րան, ,,Նքա Մովսէսն ու
մարգարէներն ունին թող նո-
ցա լինն՝:

30 Նա ալ ասաց. ,,2է,
հայր Աբրահամ, թէ որ մե-
ռեւնեբէն մէկը նոցա երթայ,
կապաշխարեն՝:

31 Աւ Աբրահամ պատաս-
խանեց. ,,Թէ որ Մովսէսն ու
մարգարէներուն չեն լսեր, զիտ-
ցած եղիւր որ մեռեւնեբէն յա-
լու թիւն անողի խօսքերէն ալ
չեն համողուիր՝:

«стуетъ имъ, чтобъ и они не
пришли въ сіе мѣсто муче-
нія.

29 Авраамъ сказалъ ему:
,,У нихъ есть Моисей и про-
роки: пусть слушаютъ ихъ՝.

30 Онъ же сказалъ: ,,Нѣтъ,
отче Авраамъ! но если кто
изъ мертвыхъ прійдетъ къ
нимъ, покаются՝.

31 Тогда Авраамъ сказалъ
ему: ,,Если Моисея и проро-
ковъ неслушаютъ, то если
бы кто и изъ мертвыхъ
вокресеъ, не повѣрятъ՝.

ՅՕ.

ՏՆ ՆՏԻՐՈՋ ԵՒ ՎԱՐՉԵԱԼ ՄՇԱԿԻՆ ԸՌԵԿԸ

(Մ-77. ԳԼ Ի. 1-15).

1 Քանզի նման է արքայութիւն երկնից
առն տանուտեառն, որ էլ ընդ առաւօտս ի
վարձու ունիլ մշակս յայգի իւր:

2 Աւ էարկ վարձս մշակացն աւուրն դահե-
կան. և առաքեաց զնոսս յայգի իւր:

3 Աւ ելեալ զերրորդ ժամու՝ ետես այս՝ զի
կային դատարակք ի հրապարակս:

4 Ասէ և ցնոսա. Արթայք և դուք յայգի իմ,
և որ ինչ արժանի իցէ՝ տաց ձեզ:

5 Ղնացին և նոքա. և դարձեալ ելեալ զվեց
ժամու՝ արար նոյնպէս:

6 Եւ զմետասաներորդ ժամու ելեալ եզիտ
այլս, զի կային դատարկք. ասէ և ցնոսա՝
Ընդէ՞ր կայք աստ զօրս ցերեկ դատարկք:

7 Ասեն ցնա՝ զի ոչ ոք կալաւ զմեզ ի վարձու.
ասէ ցնոսա. Արթայք և դուք յայգին, և որ
ինչ արժան է՝ առնուցուք:

8 Եւ իբրև երեկոյ եղև՝ ասէ Տէր այգւոյն
ցգաւառապետ իւր. Առչեա՛ զմշակսն՝ և տուր
նոցա զվարձս՝ սկսեալ ի յետնոցն մինչև ցա-
ռաջինսն:

9 Իբրև եկին որք զմետասաներորդ ժամուն,
առին մէն մի դաճեկան:

10 Եկեալ և առաջինքն համարէին թէ աւե-
լի առնուցուն. և առին մէն մի դաճեկան և
նոքա:

11 Իբրև առին, տրտնջէին զտանուտեառնէն
և ասէին:

12 Թէ դոքա յետինքդ մի ժամ գործեցին՝
և հասարակորդս մեզ արարեր զդոսա. որք
ղծանրութիւն աւուրն բարձաք և զտօթ:

13 Նա պատասխանի ետ միում ի նոցանէ և
ասէ՝ Ընկեր, չգրկեմ զքեզ. ո՞չ դաճեկանի միջ
սակ արկեր ընդ իս:

14 Եւ զքոյդ՝ և երթ. եթէ կամիցիմ՝ յեանոցս տալ որպէս և քեզ :

15 Եթէ չիցէ՞ ինձ իշխանութիւն յիմս՝ առնել զինչ և կամիմ. կամ թէ՛ ակն քո չար է, զի ես առատս եմ :

Թ

ԹԱՐԳՄԱՆՆԻԹԻԻՆ—ПЕРЕВОДЪ.

1 Երկնքի թագաւորութիւնը այն տանուաիրոջը կը նմանի, որ մէկ առաւօտ կանուխ ելաւ որ իւր այգիին համար մշակներ բռնէ :

2 Եւ բանորներուն հետ որը մէկ դահեկանի խօսք կապեց և յուղարկեց նոցա իւր այգին :

3 Յետոյ ժամը երեքին միջոցները ելաւ և ուրիշ մշակներ տեսաւ, որ փողոցին մէջ պարապ կանգնած էին :

4 Եւ ասաց նոցա. «Ի՞նչ ալ գնացէք իմ այգիս և ի՛նչ որ արժէքներդ է՝ կը վճարիմ ձեզ » :

5 Աորա գնացին. ու նորէն ժամը 6-ին և 9-ին ելաւ, առաջուան պէս արաւ :

1 Царство небесное подобно хозяину дома, который вышел рано поутру нанять работников въ виноградникъ свой.

2 И договоришисъ съ работниками по диварію на день, послалъ ихъ въ виноградникъ свой.

3 Вышедши около третьяго часа, онъ увидѣлъ другихъ, стоящихъ на торжищѣ праздно.

4 И имъ сказалъ: Идите и вы въ виноградникъ мой, и что слѣдовать будетъ, дамъ вамъ.

5 Они пошли. Опять вышедши около шестаго и девятаго часа, сдѣлать тотъ же.

6 Յետոյ ժամը տանը մէկին
կրաւ, և ուրիշ մարդիկ տեսաւ
որ պարապ կանգնած էին, և
ասաց նոցա. «Ինչո՞ւ հոս բո-
լոր որը պարապ կեցած էք»:

7 Եւքա պատասխանեցին
թէ «Նորա համար որ մեզ
բանող չեղաւ: — Գուք ալ
զնացէք այգիս աշխատելու, և
ի՛նչ որ ձեր վարձն է՝ կրտա-
նաք» ասաց:

8 Արբ իրիկուն եղաւ, այգի-
ին տէրն ասաց իւր տնտեսին, որ
մշակները կանչէ ու նոցա վարձքը
տայ՝ ետքիններէն սկսելով մին-
չև առաջինները:

9 Արբ եկան նոքա, որ ժամը
տանը մէկին զնացել էին աշ-
խատելու, մէկ մէկ դահեկան
առին:

10 Աւ առաջինները դալով՝
կկարծէին որ աւելի պիտի առ-
նեն. բայց նոքա ալ մէկ մէկ
դահեկան առին:

11 Աւ երբ առին իրենց վարձը,
տանուտիրոջ դէմ զանգառե-
ցին ու ասին.

12 «Գորա մէկ ժամ միայն
աշխատեցին, և ի՞նչպէս հա-
ւասար արիւր մեզի, որ ամբողջ
օրուան ծանրութիւնն ու տա-
քութիւնը քաշեցինք»:

6 Наконец, вышедши око-
ло одинадцатаго часа, онъ
нашелъ другихъ, стоящихъ
праздно, и говорить имъ:
Что вы стоите здѣсь цѣлый
день праздно?

7 Они говорятъ ему: Ни-
кто насъ ни навялъ. Онъ го-
ворить имъ: Идите и вы въ
виноградникъ мой, и что слѣ-
довать будетъ, получите.

8 Когда же наступилъ ве-
черъ, говоритъ господинъ ви-
ноградника управителю сво-
ему: Позови работниковъ, и
отдай имъ плату, начавъ съ
последнихъ до первыхъ.

9 И пришедшіе около один-
надцатаго часа получили по
динарію.

10 Пришедшіе же первы-
ми думали, что они полу-
чатъ больше; но получили и
они по динарію.

11 И получивъ стали роп-
тать на хозяина дома, и го-
ворили:

12 Сіи послѣдніе работа-
ли одинъ часъ, и ты срав-
нялъ ихъ съ нами, перенес-
шими тягость дня и зной.

13 Այս արտաստիան տուաւ
այն գանգատող մշակներէն մէ-
կուն ու ասաց, Քնկեր, ես
քեզ չեմ գրկեր. միտքդ չէ որ
դուն իմ հետս մէկ գահեկանի
ծախս արիր:

14 Եւ ուրեմն քեզի պատկա-
նելիքն ու դնա. իմ կամքս
այն է որ այս ետրի եկողնե-
րուն ալ քեզի տուածիս չափ
տամ:

15 Մի՞թէ ես իշխանու-
թիւն չունի՞մ իմ բաներուս
վերայ, ինչ որ ուզեմ անե-
լու. կամ թէ քու աչքդ ինչո՞ւ
չե վերջըներ որ ես առատու-
թիւն կանեմ:

13 Онь же въ отвѣтъ ска-
заль одному изъ нихъ: Другъ!
я не обижаю тебя; не за-
динарій ли ты договорился
со мною?

14 Возьми свое, и пойдѣ;
я же хочу дать этому по-
слѣднему тоже, что и тебѣ.

15 Развѣ я не властенъ
въ своемъ дѣлать, что хочу?
Или глазъ твой завистливъ
отъ того, что я добръ?

92.

ԱՆԲԸՆԻ ԴԵՏԱԿԱՆ ԵՌԵՎԸ.

(Գ. 4. ԴԵ ԺԸ 2-5.)

2 Գատաւոր մի էր ի քաղաքի ուրումն,
յԼստուծոյ ո՛չ երկնչէր, և ի մարդկանէ ո՛չ ամա-
չէր:

3 Եւ այրի մի էր ի նմին քաղաքի, գայր առ
նա և ասէր. Գատ արա ինձ յոտիսէ իմմէ:

4 Եւ ո՛չ կամէր ի բազում ժամանակս. յետ
այնորիկ ասէ ի մտի իւրում. Եթէ և յԼստու-
ծոյ ո՛չ երկնչիմ, և ի մարդկանէ ո՛չ ամաչեմ.

5 Գոնէ վասն աշխատ առնելոյ զիս այրոյն՝
արարից նմա դատ. զի մի՛ իսպառ եկեալ [Թա-
խանձիցէ զիս :

93

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ – ПЕРЕВОДЪ.

2 Վասնակով մէկ դատա-
ւոր կար, որ ո՛չ Աստուծմէ
կվախնար ու ո՛չ մարդէ կամա-
չէր :

3 Նորա կեցած քաղաքին
մէջ մէկ որբեարի կին ալ կար,
որ կուգար և այն դատաւորին
կատէր ու կաղաչէր՝ որ իւր
գործը քննէ և պէտք եղածը
անօրինէ :

4 Իսպց նա երկար ժամա-
նակ ուշադրութիւն չգարձուց
նորա աղաչանքին . և յետոյ
ասաց ինքնիրեն . «Ի՞նչ և Աս-
տուծմէ չեմ վախնար ու մարդէ
չեմ ամբշնար :

5 Գոնէ այս որբեարիին
ինձի անհանգիստ արածին հա-
մար՝ վճիռ տամ, վերջացրնեմ
սորա գործը, որ այսուհետեւ
չգայ աղաչանքը կրկնելու :

2 Въ нѣкоторомъ городѣ
былъ судья, который Бога
не боялся, и людей не сты-
дился.

3 Въ томъ же городѣ бы-
ла нѣкоторая вдова; и она
приходя къ нему, говорила:
„Защити меня отъ соперника
моего“.

4 Но онъ долгое время
не хотѣлъ, А послѣ сказалъ
самъ въ себѣ: „Хотя я и Бога
не боюсь, и людей не сты-
жусь;

5 Но какъ вдова сія не
дастъ мнѣ покоя, защитицу
ее, чтобы она не приходила
больше докучать мнѣ“.

ԾԳ

ՏԻԿՆԱՅՔ ԷՆՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀԻՆ

Իսկ կանայք երանելի առաքիներեացն և կապելոցն և անկելոցն ի պատերազմին՝ ընդ ամենայն աշխարհն Հայոց համօրէն համարել ես ոչ կարեմ. զի բազում այն են՝ զոր ոչ գիտեմ, քան թէ գիտիցեմ: Օ՛ր հինգ հարիւրով չափ յականէ յանուանէ ճանաչեմ, ոչ որ միայն աւագագոյնքն էին, այլ զբազումս ի կրտերագունաց անտի:

Ամենեքեան միահամուռ զերկնաւոր նախանձ բերելով, ոչ ինչ ընդհատ երևեցան յայնցանէ՝ որ ոչ ճաշակեցին զաշխարհ: Վանդի եթէ աւագագոյնք էին, և եթէ մանկագոյնք, զմի առաքինութիւն հաւատոյ զգեցան: Աչ ինչ յիշեցին ամենևին զանուն փափկութեան մայրենի ազատութեանն, այլ իբրև մարդք՝ որ վշտամբերք լեալ իցեն անդստին ի շինական սովորութեանցն տանջելով վարեալ զկեանս աշխարհիս, անդրագոյնք ևս քան զնոսա յանձն առին զհամբերութիւն վշտաց:

Աչ միայն յոգիսն մխիթարեալ կացին առ աներևոյթ զօրութիւնն յուսոյն յաւիտենից, այլ և մարմնոյ նեղութեամբք առաւել ևս բարձին զբեռն ծանրութեան: Օ՛ր թէպէտ և

ունէին զհւրաքանչիւր ձեռնասուն սպասաւորս, ոչ ոք երևեր ի նոցանէ՝ թէ որ տիկին իցէ և կամ որ նաժիշան. մի հանդերձ էր հասարակաց, և միապէս դեանախշտիք երկոքեան: Աչ ոք ումեք անկողնարկ լինէր. քանզի և չճանաչէին իսկ զխոտեղէնան ընտրել ի միմեանց. մի գոյն թխութեան փարայիցն, և մի գոյն սեւութեան սնարից բարձիցն:

Աչ գոյր նոցա համեմ խախամօքք անուշաբար առանձինն, և ոչ հացարարք որոշեալ ի պէտս սպասու ըստ ազատաց կարգի, այլ հասարակաց էր: Շաբաթամուտն ըստ կարգի միայնակեցոց, որ յանապատ բնակեալ են: Աչ ոք ումեք ջուր ի ձեռս արկանէր, և ոչ կրթութեք աւագաց դաստառակս մատուցանէին. չանկաւ օշնան ի ձեռս փափկասուն կանանց, և ոչ մատուցաւ եղ ի դուարթութիւն խրախութեան: Չեղան առաջի սուրբ սկտեղք, և ոչ անկան բաժակակալք յուրախութիւն. չեկաց ուրուք նոցա նուիրակ առ դուրս, և ոչ կոչեցան պատուականք յարանց ի տաճարս նոցա. չյիշեցան նոցա՝ թէ գուցէ որ ամենեկին ի բնականնունդ դայեկաց և կամ բնաւ ի սիրելի հարազատաց:

Փոշոտեցան և ծխոտեցան սրահակք և սրսկապանք նորեկ հարսանց, և սարդի ոստայնք ձգեցան ի սենեակս առագաստաց նոցա. կոր-

ծանեցան քարձրագահք տաճարաց նոցա, և խանդարեցան սպասք Երեխանաց նոցա: անկան կործանեցան ապարանք նոցա, և տապալեալ աւերեցան ամուրք ապաստանի նոցա: Չորացան ազազեցան բուրաստանք ծաղկոցաց նոցա, և դաշտախիլ եղեն որթք գինեբեր այգեաց նոցա:

Աչօք իւրեանց տեսին զյափշտակութիւն արարոց իւրեանց, և ականջօք իւրեանց լուան զչարչարանս վշտից սիրելեաց իւրեանց. առան գանձք իւրեանց յարքունիս, և ոչ մնացին ամենեին զարդք Երեսաց իւրեանց:

Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին, որ զրկեալք և զգուեալք էին յիւրաքանչիւր բաստեռունս և ի գահաւորակս, հանապուզ բոկ և հետի երթային ի տունս աղօթից, անձանձրոյթ ինդրեալ ուխտիւք՝ զի համբերել կարացեն մեծի նեղութեանն: Ար ի մանկութենէ իւրեանց սնեալ էին ուղղովք զուարակաց և ամճովք էրէոց, խոտաբուս կենօք իբրև զվայրենիս ընդունէին զկերակուրն մեծաւ ինդութեամբ, և ոչ յիշէին ամենեին զսովորական փափկութիւնն: Աւացեալ ներկան մորթք մարմնոյ նոցա. վասն զի ցերեկ արևակէզք էին և զամենայն գիշերսն գետնաբեկք:

Սաղմոսք էին մշտնջենաւորք՝ մրմունջք ի բերանս նոցա, և մխիթարութիւնք կատա-

րեալք ընթերցուածք մարդարէիցն: Միարանեցին երկու երկու իրրև ամուլք հաւանք և հաւասարք՝ ուղիղ տանելով զակօսն արքայութեանն, զի առանց վրիպելոյ հասցեն ի նաւահանգիստն խաղաղութեան:

Մոռացան զկանացի տկարութիւն, և եղեն արուք առաքինիք ի հոգևոր պատերազմին. մարտ եղեալ կռուեցան ընդ մեզսն կարևորս, հատին կտրեցին և ընկեցին զմահաբեր արմատս նորա: Միամոռութեամբ յալթեցին խորամանկութեանն, և սուրբ սիրով լուացին զկապուտակներկուածս նախանձուն. հատին զարմատս ազահուութեան, և չորացան մահաբեր պտուղք ոստոց նոցա: Խոնարհութեամբ կռփեցին զամբարտաւանութիւն, և նովին խոնարհութեամբ հասին երկնաւոր բարձրութեանն: Աղօթիւք բացին զփակեալ զրունս երկնից, և սուրբ ինդրուածովք իջուցին զհրեշտակս ի փրկութիւն. լուան աւետիս ի հեռաստանէ, և փառաւորեցին զԱստուած ի բարձունս:

Այրիք որ ի նոսա էին՝ եղեն վերստին հարսունք առաքինութեան, և բարձին յանձանց զնախատինս այրիութեանն: Կսկ կանայք կապելոցն՝ կամօք կապեցին զմարմնաւոր ցանկութիւնս, և եղեն կցորդ չարչարանաց սուրբ կապելոցն. ի կեանս իւրեանց նմանեցին քաջ նահատակացն մահուամբ, և ի հեռաստանէ:

եղեն վարդապետք մխիթարիչք բանտարդելեացն: Մատամբք իւրեանց վաստակեցին և կերակրեցան, և զկարգեալ ոռձիկ նոցա յարքունուստ՝ ամ՝ յամէ թոշակ առնէին և տային տանել նոցա ի մխիթարութիւն: Անարիւն ճպռանց նմանեցին, որ երգոյն քաղցրութեամբ առանց կերակրանաց կեան, և կենդանի են միայն զօղն ծծելով, զանմարմնոցն բերեն զնմանութիւն:

Բազում ձմերաց հալեցան սառնամանիք, եհաս գարուն և եկին նորեկ ծիծռունք. տեսին և ինդացին կենցաղասէր մարդիկ, և նոքա ոչ երբէք կարացին տեսանել զանձկալիսն իւրեանց: Օտղիկք զարնանայինք յիշատակեցին զպսակասէր ամուսինս նոցա, և աչք իւրեանց կարօտացան տեսանել զցանկալի գեղ երեսաց նոցա: Սպառեցան բարակք որսականք, և խցեալ կուրացան արշաւանք որսորդաց: Անագրօք յիշատակեցան նոքա, և ոչ մի տօնք տարեկանաց ոչ ածին զնոսա ի հեռաստանէ. ի ճաշակատեղս նոցա հայեցան և արտասուեցին, և յամենայն յատեանս յիշեցին զանուանս նոցա: Բազում արձանք կանգնեալ էին յանուն նոցա, և անուանք իւրաքանչիւր նշանակեալ ի նոսա:

Եւ իրրե այնպէս յամենայն կողմանց ալեկոծ լինէին միտք նոցա, ոչ ինչ կասեալ թուլացան յերկնաւոր առաքինութենէն: Արտաք-

Նոցն երևէին իրրե այսիք սգաւորք և չարչարեալք, և յողիս իւրեանց զարդարեալք և միթարեալք երկնաւոր սիրով: Աչ ևս սովորեցին հարցանել զեկեալ ոք ի հեռաւտանէ. եթէ ե՞րբ լինիցի մեզ տեսանել զսիրելիսն մեր. այլ այն էին իղճք աղօթից նոցա առ Մատուած, եթէ որպէս սկսանն՝ քաջութեամբ ինմին կատարեսցին լի երկնաւոր սիրովն:

Եւ մէք և նոքա հասարակ ժառանգեսցուք զքաղաքամայրն բարեաց, և հասցուք խոստացելոց սիրելեացն Մատուծոյ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր:

95.

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Ես չեմ կարող հաշուել բոլոր Հայոց երանելի առաքիներեաց, կապեալների և պատերազմի մէջ սպանուածների բոլոր կանայքը. վասն զի ինձ անձանօթները աւելի շատ են՝ քան թէ ծանօթները: Հինգ հարիւրի չափ անձամբ կրճանաչեմ, որոց մեծ մասը մեծամեծներ են, իսկ մնացածը՝ հասարակ ժողովուրդ:

Նոքա ամենը միասին երկնաւոր նախանձով վառուած՝ ոչինչ պակաս չը մնացին այն աղջիկներէն, որք աշխարհ չէին մտած: Աչ ան զի թէ՛ մեծերը և թէ՛ փոքրերը առ հասարակ մէկ սուրբ հաւատոյ առաքինութեամբ զինուորուեցան: Նոքա ամենեկին չյիշեցին մայրենի ազատութեան փափկութիւնը, այլ ինչպէս զեղի մէջ մեծցած մարդիկ, սրբ սովոր են իրենց

տղայութեան ժամանակէն չարչարանք ու տանջանք կրելով անցընել իրենց կեանքը . նոյնպէս և նորա յանձն տոխն ի նոցանէ առաւել ևս համբերութեամբ զխմանալ ցաւերին :

Նորա ո՛չ միայն իրենց հոգւոյ մէջը կը մխիթարուէին յաւիտենական աներևոյթ յուսովը , այլև մարմնոյ նեղութիւններովը աւելի ևս հեռացուցին իրենցմէ ծառայութեան բեռը : Թէպէտ նոցա ամեն մէկը ձեռնասուեն սպասաւորներ ունէր , բայց բոլորովին չէր կարելի նշմարել՝ թէ ս՞րն է տրկինը և ս՞րը աղախինը . ամենուն հագուստը միակերպ էին և ամենքն ալ հաւասարապէս շոր գետնի վերայ կպառկէին : Ա՛նկը միւսի համար անկողին չէր պատրաստեր . վասն զի նորա չգիտէին խոտեղէնները մէկմէկէ զանազանելը , այն պատճառաւ որ բոլոր խտրները մէկմէկու նման թուիս զոյն ունէին . իսկ նոցա զլիսի տակի բարձերը՝ մէկմէկու նման սև :

Չկային նոցա համար առանձին խոհանոցներ անուշ կերակուր պատրաստելու , և ոչ յատուկ հացթուխներ նշանաւոր գերդաստանաց սփորութեանց համեմատ , այլ ամենի ուտելիքը միևնոյն էր : Նոցա շարաթամուտը կանցնէր այն ճրգնաւորաց պէս , որք անապատներու մէջ կը բնակին : Չկար մէկը որ միւսի ձեռքին ջուր լեցընէր , և փոքրերը մեծերուն երեսսորիչ չէր տային : Սապուն չդիպաւ այն փափկասուն կանանց ձեռքերուն և հոտաւէտ խղ չգործադրուեցան նոցա լուարթութեան համար : Նոցա առջևը չգրրուեցան մաքուր ամաններ և չգործածուեցան ուրախութեան բաժակակայներ , մէկը չկեցաւ նոցա դռանը հիւրեր ընդունելու և նոցա հոյակապ տուների գոները չբացուեցան պատուական հիւրերի առջև . մէկն ի նոցանէ չլիչեց թէ ունեցած է մէկ ժամանակ ընտանեկան սիրով մեծցընող զայեակներ կամ սիրելի հարազատներ :

Փոշոտուեցան ու ծխոտուեցան նորահարսանց սենեակներն ու փարազոյրները , և մամուկը բոյն գրաւ նոցա հարսանեաց սենեակներուն մէջ : Աործանուեցան նոցա տները զարգարող աթոռները և կուրբուտուեցան նոցա սեղանները զարդարող ամանները . ընկան ու քանդուեցան նոցա մեծաշէն տները և

աւերակի դարձան նոցա արահովութեան ամբողջները Վոյայտն, ոչընչացան նոցա ծաղիկայ բուրստատանները, և արմատէն դուրս հանուեցան նոցա այդիների գինի բերող խաղողի որթերը:

Վորա իրենց աչքովը տեսան իրենց կայքի յափշտակութիւնը և իրենց ականջովը լսեցին իրենց սիրելիներու ցաւալից չարչարանքի հառաչանքը. նոցա փողերը առնուեցան յօգուտ թաղաւորի, և նոցա գլխի զարգարանքներէն ոչ մէկ բան չը մնաց նոցա քովը:

Մայրէս ահա՝ Հայոց աշխարհի փափուկ մեծցած խաթունները, որք զգուած ու զրիւած էին ամեն մէկը կակուղ ու փափուկ նստարաններու վերայ, միշտ բուպիկ ոտքով եկեղեցի կերթային, ուրախութեամբ ինդրելով Մատուծմէ՝ որ կարողութիւն տայ իրենց համբերութեամբ տանել այն մեծ նեղութիւնները: Վորա՝ որ իրենց մանկութենէն ի վեր մեծցած էին հորթերի ու ղեղներովն ու թռչնոց փափուկ միսերովը, վայրենեաց նման ուրախութեամբ կուտէին խտեղէն կերակուրները, այնպէս՝ որ կարծես թէ մոռցած էին իրենց առաջուան սովորական փափուկութիւնը: Աւնալով ներկուեցան նոցա մարմնոց կաշիները, փսսն զի ցորեկը արևու սաստիկ տաքութիւնը կներգործէր, իսկ զիշերը գեանի վերայ պատկած ժամանակ՝ բաց օդը:

Սաղմոսներն էին նոցա ամենօրեայ ցաւերը թեթեցրնող հիւղերը. և մարգարէից գրուածներն էին նոցա կատարեալ մխիթարութիւնները: Վորա երկերկու հատ միացան իրրեհաւասար լծակիցներ արքայութեան ճանապարհին մէջ, որ աւանց սխալուելու հասնեն խաղաղութեան նաւահանգիստը:

Վորա մոռացան իրենց կանաչի սկարութիւնը և առաքինի աղամարդիկ դարձան հոգևոր պատերազմին մէջ. սաստիկութեամբ կուեցան մեղքերու զէմ, և քրոջութեամբ ջարդեցին ու դուրս ձգեցին նորա մահաբեր արմատները: Միամուլութեամբ յաղթեցին խորամանկութեանը, և սուրբ սիրովը լուացան նախանձու կապոյտ ներկերը. կտրեցին ագահութեան արմատները, և չորցուցին նոցա ճիւղերու մահաբեր պտուղ-

ները: Խոնարհութեամբ ջարդեցին ամբարտաւանութեան գլուխը ու նոյն խոնարհութեամբը հասան երկնաւոր բարձրութեանը: Իրենց աղօթքովը բացան երկնքի փակուած դռները, և սուրբ խնդրուածքովը հրեշտակներ իջուցին փրկութեան համար: — Էհ աւար տեղէ ուրախացուցիչ համբաւ լսեցին, և փառք տուին Աստուծոյ բարձրելոյն:

Նոցա մէջ զանուած այրի կանայքը կրկին առաքինութեան հարսունք դարձան, որով իրեցնմէ հեռացուցին այրիութեան նախատինքը: Իսկ բանախ մէջ եղողներու կանայքը ժուժկալութեամբ կապեցին իրենց մարմնաւոր ցանկութիւնները, որպէս զի մասնակից լինին սուրբ կապուածների տարած չարչարանքին: Նոքա իրենց խիստ կեանքովը քաջութեամբ մեռնող նահատակներու նմանեցան, և բանտարկուածներու համար հեռուէն մխիթարիչ քարոզիչներ դարձան: Իրենց ապրուստը՝ բրախքով վաստակեցան, և իրենց համար աւելութենէն նշանակուած ոռճիկները տարուէ տարի բանտարկուածներուն յուղարկեցին՝ նոցա սիրտը շահելու համար: Նոքա անարիւն ձուլուներուն նմանեցան, որ քաղցրութեամբ կերգեն և առանց կերակուրի կապրեն միայն օդը ծծելով, անմարմին հոգիներու նմանելով:

Ընտ ձմեռներու սառոյցներ հալեցան. հասաւ գարունը և եկան նոր ծիծեռնակներ, կեանք սիրող մարդիկը տեսան նոցա և ուրախացան. բայց նոքա երբէք չկարողացան տեսնել իրենց սիրեկները: Վարնան ծաղիկները Էայոց խտթուններու միաբեր բերին նոցա երիտասարդ ամուսինները, և նոցա աչքը կարօտացաւ տեսնելու նոցա երեսի ցանկալի գեղեցկութիւնը: Մէկմէկու ետեւէ անհետացան որսի գնացող թաղիկները (շունները), և դադարեցան որսորդներու արշաւանքները: Ինճճ կանայքն ուրիշ յիշատակ մի չունեցան իրենց մարդիկներէն, բաց ի նոցա կենդանադրերէն (պատկերներէն). տարւոյն հանդիսաւոր օրերն ու մեծ տօներն անցան, ու հայ կանանց աչքը ձանապարհի մնաց թէ արդեօք ե՞րբ կդառնան իրենց սիրեկներն այն հեռաւոր կրկնէն: Ինճճ կանայքն արտատաք

Թափեցին՝ տեսնելով նոցա պարպուած դահլիճները, որոց մէջ արձաններ դրել և ի յիշատակ նոցա իրենց անունները գրած էին :

Չնայելով որ ամենայն կողմանէ այն քաջասիրտ կանանց մտքերն այսպիսի կերպով կը պղտորուէին, նոքա երբէք չթուլացան ու չհեռացան երկնաւոր առաքինութենէն : Յիրաւի, թէ պէտե արտաքուստ տեսնողներու աչքին նոքա սգաւորի պէս կերելին . բայց ի ներքուստ սրտապնդուած ու քաջալիրուած էին աստուածային սիրով : Նոքա վերջապէս դադրեցան հարցանել հեռու աեղէ եկողներէն՝ թէ „Ե՛րբ պիտի տեսնենք մեր սիրելիները“ : Ե՛լլ նոցա առ Աստուած աղօթելու գլխաւոր նպատակն այն էր, որ ինչպէս սկսան, նոյն երկնաւոր սիրովը լցուած՝ քաջութեամբ մեռնեն :

Աշխատենք ուրեմն, որ մենք ալ նոցա նման կարողանամք ժառանգել երկնային երջանկի թիւնը, որ խոստացուած է Աստուծոյ ճշմարիտ ծառաներուն, մեր Քրիստոս ողորմութեամբը :

96.

ՄԵԿԵՆԵԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ.—ТОЛКОВЫЙ ПЕРЕВОДЪ.

Աս չեմ կարող մկիմկ յիշել այն քաջասիրտ կանանց անունները, որոց էրիկներէն ոմանք բանտարկուած և ոմանք շայստանին խեղճութիւն պատճառող մեծ պատերազմին մէջը սպանուած էին :

Հինգհարիւրի չափ անձամբ կճանաչեմ, բայց զան և շատերը, որոց ես չեմ ճանաչեր : Ճանցածներուս մէջէն մեծ մասը մեծամեծներ են . իսկ

Мнѣ невозможно назвать поименно доблестныхъ женъ пленниковъ, павшихъ въ великомъ сраженіи. столь пагубномъ для Арменіи.

Я знаю поименно около пяти сотъ, но есть еще множество, которыхъ я не знаю. Между тѣми, которыхъ я знаю, большую часть со-

մնացածները ստոր աստիճանի մարդիկ :

Նորա ամենը միասին երկնային նախանձով վառուելով՝ աշխարհիս փառքն ու գուարձու թիւնը ոչինչ համարեցին, որով թէ մեծամեծաց և թէ հասարակ մարդկանց կանայքը բաջութեան յատու թիւն սեպհականն լով իրենց, առհասարակ հաւատոյ առաքինութեամբ զինուորուեցան :

Նորա իրենց մտքէն ջնջելու կաշխատէին այն յիշատակները, որ կարող էին մտքերնին բերել իրենց առաջուան ճոխութիւնը :

Նորա կտանէին իրենց կենաց ծանր բռքը, ինչպէս աշխատութեան վարժած կոշտ երկրագործներ, այնպէս՝ որ կարծես թէ իրենց մանկութեանէն ի վեր սովորած էին աղքատութեան դրած ծանր զրկանքներուն համբերելու :

Արբան որ այն առաքինի կանանց հոգիքն ամրցած էին յախանական սիրովն ու յուսով, այնքան ալ նոցա մարմինները լքուած էին իրենց անտանիկ կեանքին ծանրութեամբը :

ставляют знатныя, другія же принадлежатъ классу низшему.

Все онѣ были объяты ангельскимъ соревнованіемъ отказаться отъ благъ и удовольствій мира, и жены благородныя, и жены простолюдиновъ облеклись въ одно мужество вѣры и въ одно терпѣніе добродѣтели.

Онѣ изгладили изъ своей памяти все, что могло напоминать имъ прежнюю пышность.

Онѣ несли бремя своей жизни, какъ закостѣлые въ трудахъ земледѣльцы, и какъ будто съ самаго младенчества привыкли выносить тяжкія лишенія, налагаемыя бѣдностью.

Сколько душъ этихъ добродѣтельныхъ женъ были подкрѣпляемы благодатью и надеждою на вѣчность, столько же и тѣла ихъ удручены были бременемъ жизни, которое имъ было тяжело выносить.

Ամեն մէկ տիկին, ըստ սովորութեան երկրին քովը ազախին կպահէր, որ ի մանկութենէ հետէ իրենց մեծաշէն տուներուն մէջ կբաւարարակէին. այժմ կարելի չէր զանազանն լ ազախինը տիկինէն, վասն զի նոցա հաւասարապէս միևնոյն կոպիտ հագուստները կհագնէին. և երեկոյին մէկը միւսին անկողին չէր պատրաստեր, այն պատճառաւ՝ որ նոցա հասարակաց անկողինը չորութենէն սեղած խտան էր :

Նոցա հագուստը մէկ հաստու սե ծածկոց էր, և զլուխներուն տակը կարծր բարձեր կը դնէին :

Մէկ չկար այն համով եփուած բնտիր կերակուրները, որ նոցա համար կպատրաստուէր. չկար նոցա քովը նաև առանձին հացթուխներ, որոց պահելը սովորական բան դարձած էր այոց տիկիններուն :

Մյն կանանց ամեն մէկը, առանց մեծ ու պղտիկի զանազանութեան, տունին մէջ իրեն կամքովը կշարժէր, կերակի օրերը պահեցողութիւն կանէր, ինչպէս որ ծգնաւորներն անապատի մէջ :

Չկար մէկը որ այն տիկիններուն ձեռքին ջուր լեցընէր. և

Каждая знатная госпожа, по обычаю страны, держала при себѣ женщинъ, съ дѣтскихъ лѣтъ въ великолѣпномъ домѣ ея воспитанныхъ; теперь нельзя было отличить служанокъ отъ госпожъ; онѣ носили все одинаково грубое платье и вечеромъ никто не стлалъ постели для другой: нельзя было различить общую ихъ постель — черное сѣно.

Онѣ одѣвались однимъ жесткимъ чернымъ покрываломъ и клали свои головы на одно жесткое изголовье.

Не было болѣе изысканныхъ блюдъ, для нихъ приготовляемыхъ, не было при нихъ особыхъ хлѣбниковъ, по обычаю знатныхъ домовъ.

Каждая изъ этихъ женщинъ, безъ всякаго различія званій, имѣла свою долю въ хозяйствѣ, соблюдала въ дни воскресные воздержаніе, какъ монахи пустынные.

Никто не подносилъ воды знатымъ госпожамъ, чтобъ

չկար պահելն մի՛ որ բարակ երեսաբերիչ մի սար նոցա ձեռքերը սրբելու համար :

Նոցա վափուկ ձեռքերը դադրեցան հոտաւէտ սապոններով լուացուելէն, և նոցա պատուական մարմինները՝ տօն սրբու ժամանակ՝ զանազան անուշահոտ ջրերով սրսկուելէն :

Նոցա սեղանները առաջուան պէս զեղեցիկ ամաններով չղարդարուեցան, և կենաց խմելու մեծազին բաժակակալները նոցա տուններու մէջէն անհետացան :

Նոցա հոյակապ դահլիճներու դռներուն դիմացը՝ առաջուան պէս հիւրընկալ չկանգնեցաւ . նոցա մեծաշէն պալատներ ալ ևս չբացուեցան իշխաններ ընդունելու, այնպէս՝ որ ամեն տեսնող իսկոյն կասէր թէ նոցա մտքին մէջ իրենց առաջուան ձոխու թիւան յիշատակն անգամ չէ մնացած, և կկարծէր թէ նոցա աշխարհիս մէջ եղբարք կամ մտակ ազգականներ չեն ունեցած :

Փոշին ու ծուխի սև մութերը նստան նոր հարսանց պշտանքներու, ծածկոցներու և անկողնոց վարազոյրներու վերայ . նոցա հարսնարանաց մէջ բուն դրին մամուկները, պատուաւոր

օնէ՛ արհաւիրեցին, և մի քանիսն արհաւիրեցին իրենց ձեռքերը սրբելու համար :

Օնէ՛ перестали употреблять душистые мыла, разные эссенции и духи по дням праздничнымъ.

На столахъ не красовалось уже прекрасной посуды, и богатые кубки задравные были съ нихъ изгнаны.

Церемоніймейстеръ уже не стоялъ у дверей великолѣнныхъ залахъ для пріема гостей, дворцы не отворялись для принятія особъ знатныхъ: всякій сказалъ-бы, что въ памяти ихъ не осталось ничего, напоминающаго имъ, что въ мірѣ есть у нихъ родные братья и друзья близкіе.

Пыль и коготь лежали на туалетахъ, покрывалахъ, и занавѣсахъ постелей молодыхъ супруговъ, въ опочивальняхъ растилали ткань свою пауки, почетныя кресла и

մարդկանց համար դրուած բազմաթիւ սպասարարներն ու ամպստանիները մէկդի ձգուեցան . փառաւոր անօթները կտրուեցան և լայնարձակ պալատները սոսկալի աւերակներու պէս մնացին :

Սերջապէս նոցա ամուրբերդերը, թագաւորին հրամանաւր, հիմն ի վեր փորուեցան :

Նոցա այգիներու բազմերանդ ու հոտաւէտ ծաղիկները թաւառեցան, և խաղողի պտղաբեր որթերը արմատներէն հանուեցան :

Իրենց սեպհական աչքովը անսան նոքա իրենց կայքի յաշտակութիւնն ու կողպտուիլը, և իրենց ականջներովը լսեցին իրենց բարեկամներու սոսկալի շարքարանքով տանջուիլը :

Նոցա կանացի թանկագին դարդարանքներն աւնուեցան յօգուտ թագաւորի, այնպէս՝ որ ոչ մէկ մարդրիտ չմնաց նոցա բաջասիրտ կուրծքին վերայ շարելու և ոչ մէկ գոհար նոցա ազնուական ծակատները զարդարելու :

Այոց աշխարհի փափուկ մեծցած տիկիները, որք ի մանկութենէ հետէ քնքշութեամբ պահուած էին ծանրազնի հագուտներով և դաստի-

парадные балдахины лежали опрокинутыми, великодушные сервизы были перебиты и обширные дворцы стояли в страшном запустении.

Наконец укрепленные их замки были, по повелению царскому, срыты до основания.

Душистые цветы роскошных садов поблекли, и плодоносные виноградные лозы были вырваны.

Собственными глазами видели они, как грабили и разоряли их, и до слуха их доходили, только рассказы о страданиях их друзей.

Вся сокровища женския и украшения были конфискованы в пользу царя. Не оставалось ни одной жемчужины для украшения доблестной груди их, ни одного камешка для благородного чела их.

Нежные жены Армянской страны, возлелѣянные съ детства въ нѣгѣ и роскоши, воспитанныя на софахъ и мягкихъ подушкахъ, ходили

արակուած էին ճոխ բազմոցնե-
րու և փափուկ բարձերու վե-
րայ, այժմ՝ իրենց թաց բնա-
կարաններէն ըուպիկ ոտքով Ե-
կեղեցի կամ աղօթատուն կեր-
թային՝ ջերմեռանդ սրտով
Ղստուծակ խնդրելու, որ կա-
րողութիւն տայ Տաթևաբերու-
թեամբ ասանկ իրենց թշուառ
կեանքի վեջան ու չարչարանքը:
Արքա, որք իրենց մանկու-
թենէն ի վեր սովորած էին
ընախընտիր կերակուրներու տե-
լու, այժմ՝ մոռացութեան տա-
լով իրենց առաջուան փարթա-
մութիւնը, վայրենաց պէս ու-
րախութեամբ կուտէին խոտեղէն
կերակուրները:

Իռոմեցաւ նոցա երեսներուն
գոյնը և կուպիտ ձև ստացաւ
նոցա կերպարանքը. ցերեկը՝
աշխատանքի ժամանակ՝ արևու-
տաքութենէն, և գիշերը՝ որով-
հետև բաց օդի մէջ աղտոտ
խոտերու վերայ կպառկէին, հա-
րաւային քամիներէն սևցան
նոցա մարմինները:

Նոցա շրթանց զլուաւոր
գործը սաղմոսերգութիւնն էր,
և նոցա միայնակ միխթարու-
թիւնը մարգարէից զրուածքը:

Նորա շատ անգամ մէկմէկու-
հեա կմիանային, որպէս զի

теперь изъ сырыхъ жилищъ
своихъ босыми въ церковь
Божію или молельню — испра-
шивать у Бога пламенными
молитвами благодатную силу
выносить терпѣливо тяжкое
горе жизни.

Тѣ, которыя съ юныхъ
лѣтъ привыкли къ изыскан-
ной пицѣ, съ радостью уто-
ляли свой голодь травами
и овощами, вовсе не вспо-
миная о прежнихъ вкусныхъ
блюдахъ.

Увяля цвѣтъ лица ихъ и
загрубѣла кожа, цѣлый день
подвергались онѣ загару на
солцѣ, а ночью склоняли
головы на грязное сѣно,
брошенное на землю.

Уста ихъ произносили
только стихи псалмовъ,
и единственнымъ утѣше-
ніемъ ихъ было чтеніе про-
роковъ.

Онѣ сходились часто между
собою, чтобы вѣрно нести

Հաւատարապէս տանելով իրենց լուծը արքայութեան ճանապարհին մէջ, առանց սխալուելու հասնին խաղաղութեան նաւահանգիստը :

Նոքա կամուս մոռացան իրենց կանացի տկարութիւնը, և այն հոգևոր պատերազմին մէջ մէկ-մէկ բաջամարտիկ զինուորներ դարձան :

Նոքա առաքինութեան սրովը կուռելով այն մեղքերուն դէմ, որոց մէջ կըրնին մարդկանց շատերը, բարոյական բաջութեամբ դուրս ձգեցին նոցա մահարէր արմատները :

Նշանիական միամտութեամբ յաղթեցին նոքա իրենց հանդիպող խորամանկները և սուրբ սիրով լուացան նախանձու սև բիծերը :

Նոքա կտրեցին ազահութեան արմատները և չորցուցին նոցա ձիւղերու թունաւոր պտուղները :

Նոքա իրենց խոնարհութեամբը ամօթով թողուցին հպարտութեան գլուխը, և այն առաքինութեամբը հասան երկնաւոր բարձրութեանը :

Իրենց աղօթքովը բացան նոքա երկնքի փակուած դռները, և փրկարար Հրէշտակներ իջու-

свое иго, идти по одному пути въ рай и достичь, не сбиваясь съ пути, обители мира и покоя.

Онѣ сбросили слабость пола своего и стали доблестными воинами на духовной войнѣ.

Онѣ боролись съ грѣхами, къ которымъ клонила ихъ невольно природная слабость и вырывали ихъ съ смертоноснымъ корнемъ.

Онѣ побѣдили обманъ простотою голубя и святою любовью своею выбѣлили багровыя пятна ревности.

Онѣ срѣзали корни скупости и ядовитые плоды ихъ высохли на отрѣзанныхъ вѣтвяхъ.

Онѣ простыдили гордость своимъ смиреніемъ и этою добродѣтелью возвысились до небесъ.

Своими молитвами онѣ отверзали замкнутыя врата неба, и ангелы спасители

ցին իրենց սուրբ մաղթանքնե-
րովը :

Նորա վերջապէս հեռաւոր
տեղերէ ուրիացացիչ լուրեր
առին, որուն անհամբուր թեամբ
կըսպասէին, և փառք տուին
ամենողորմ Աստուծուն :

Նոցա մէջը գտնուող այրի-
նեքը՝ առաքելութեան մէկմէկ
հարսուներ դարձան :

Իսկ բանտարկուած մեծանուն
իշխանաց կանայքն ինքնակամ
յօժարութեամբ արհամարհելով
իրենց մարմնաւոր ցանկութիւնը,
իրաւամբ մասնակից եղան իրենց
բաջահամբաւ էրիկներուն չար-
չարանացը :

Նորա իրենց ժուժկալու-
թեամբը սուրբ նահատակներու
նմանեցան, որք մինչև իրենց
վերջին շունչը կառնելով՝ յա-
ւիտենական երանութեան ար-
ժանացան :

Նորա հեռուէն կը մտիթա-
րէին բանտարկուածները իրենց
ճակտի քրտինքովը կլիաստակէին
իրենց ապրուստին պէտք եղած-
ները, և այն շնչին սոճիկը, որ
թագաւորէն կառնէին, առանց
վրայէն բան պակսեցընելու կը-
պահէին, որպէս զի իրրև նիւ-
թական օգնութիւն տարէջ տա-
րի իրենց էրիկներուն յուզար-
կեն :

сошли на землю, привлечен-
ные ихъ мольбами.

Наконецъ онѣ получили
добрыя вѣсти, которыхъ
ожидали нетерпѣливо изъ
далекихъ странъ, и просла-
вили милосерднаго Бога.

Вдовы, находившіяся между
ними, сдѣлались супру-
гами добродѣтели.

Жены именитыхъ князей—
пленниковъ добровольно за-
глушали желанія плоти,
изнуряли и умерщвляли свое
тѣло и причастились мукъ
доблестныхъ супруговъ сво-
ихъ.

Жизнью своею онѣ упо-
добились святымъ мучени-
камъ, борющимся до по-
слѣдняго мгновенія жизни.

Изъ далека утѣшали онѣ
плѣнныхъ и трудами рукъ
своихъ вырабатывали сред-
ства для пропитанія; и нич-
тожное жалованье, получае-
мое ими отъ царя, берегли,
ничего для себя не истра-
чивали, чтобы ежегодно по-
сылать его въ помощь своимъ
супругамъ.

Մեծահասնդէս ժողովներն ու մեծամեծ ասներն անցան, և Հայ կանանց աչքը ծանապարհի մնաց՝ թէ արդեօք երբ կտեսնեն իրենց սիրելիներուն այն հեռաւոր երկրէն վերադարձա՞ծ:

Արասուաց ազրիւր կհոսէր նոցա անմխիթար աչքերէն՝ երբ իրենց աւերակի նմանա՞ծ դահլիճներէն անցնելով՝ իրենց սիրելիաց անունները կլիշէին: Այն դահլիճներու մէջ ի կիշաակնոցա անդրինքը դրուած էին. և ամեն մէկուն վերայ նոցա անունները դրուած:

Այսպէս ահա, չնայելով որ ամենայն կողմանէ այն քաջասիրտ կանանց մօքերը կը պրզատորուէին, նոքա երբէք չթուլացան իրենց առաքինական պարտաւորութիւնը կատարելու սրբազան դիտաւորութենէն:

Նոքա դրուէն ուրիշներու աչքին տխուր ու սեւազգեստ որբւարիներու կը նմանէին. բայց ներսէն երկնային սիրովը վառուած՝ յաւիտենական երանութեան յուսովը սրտապնդած էին:

Նոքա վերջապէս դադրեցան հարցանել հեռու տեղերէ եկողներէն՝ թէ, «Ախ, երբ կլինի այն ժամանակը, յորում կտեսնեմք մեր հոգեկիցները»:

Торжественныя собранія, дни великихъ праздниковъ, проходили и не приносили имъ свиданія съ милыми и возврата ихъ изъ земли отдаленной.

Вѣдныя проливали слезы, проходя опустѣлыя залы, и звали ихъ по именамъ. Въ этихъ залахъ поставлены были статуи въ память ихъ, и на каждой было вырѣзано имя отсутствующаго.

И такъ, все волновало тоскою убійственной душу этихъ доблестныхъ женъ; но онѣ неутомимо исполняли святой долѣй добродѣтели.

Въ глазахъ другихъ онѣ казались печальными вдовами въ траурѣ и унылыми; но внутренно были утѣшены любовью божественною.

Онѣ, наконецъ, перестали спрашивать путешественниковъ, возвращавшихся изъ земель дальнихъ. «Увы, когда увидимъ мы прекрасныхъ друзей нашихъ!»

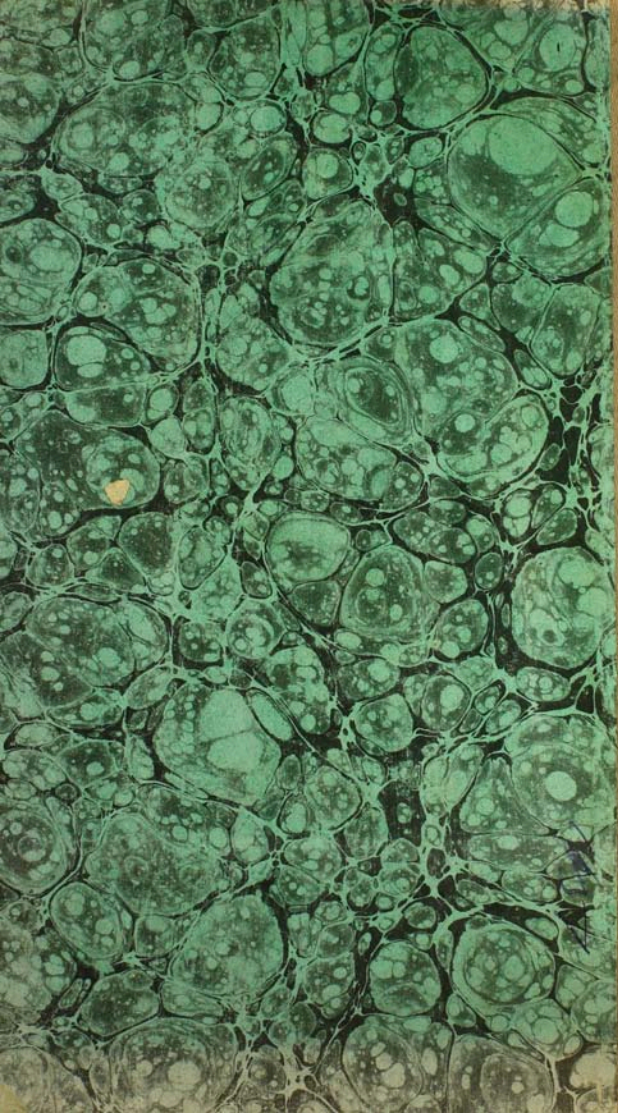
Մէկ էր նոցա գլխաւոր ուխտը,
և մէկ բանի համար կաղաչէին
առ Աստուած, որ իրենց երկ-
նային լըծալ սիրովը կարողա-
նան դիմանալ աշխարհիս ան-
ցաւոր խեղճութիւններուն մինչև
իրենց առօրեայ կենաց վերջին
շունչը:

Աշխատենք ուրեմն և մենք,
որ նոցա նման արժանանալք
երկնային երջանկութեան և
ջանամք անդադար հասանել
այն երանութեանը, որ Վրիս-
տոսի Տեառն մերոյ անսուտ
բերնովը խոստացուած է Աս-
տուծոյ ճշմարիտ ծառաներուն:

Одно было предметомъ
ихъ обѣтовъ, объ одномъ
молили онѣ Бога, чтобы онѣ,
исполненныя небесной любви,
терпѣливо вынесли до кон-
ца свои мученія.

Постараемся же и мы, по-
добно имъ, быть достойными
блаженства небеснаго. Бу-
демъ и мы безпрерывно тру-
диться, чтобы достичь по-
кою, обѣщаннаго вѣрнымъ
служителямъ Божиимъ, ми-
лостью Господа нашего Ис-
суса Христа.

1057